

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

**Očima pamětníků: Využití areálu bývalého
cisterciáckého kláštera v Plasích mezi léty 1945–
1980**

Bc. Iva Vorlíková

Plzeň 2019

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Moderní dějiny

Diplomová práce

**Očima pamětníků: Využití areálu bývalého
cisterciáckého kláštera v Plasích mezi léty 1945–
1980**

Bc. Iva Vorlíková

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Lukáš Novotný, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2019

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, používala jsem prameny a literaturu uvedenou v práci. Stejně tak jsem nakládala i s orálními prameny, kdy jsem vždy uváděla jen vypovězené informace pamětníků.

Plzeň, duben 2019

.....
Iva Vorlíková

Touto cestou bych ráda poděkovala doc. PhDr. Lukáši Novotnému, Ph.D., za odborné vedení mé diplomové práce, pamětníkům za jejich čas a rozhovory, archivům a správě Kláštera Plasy za poskytnuté materiály a informace.

OBSAH

1 ÚVOD	1
2 AREÁL KLÁŠTERA V HISTORICKÝCH SOUVISLOSTECH.....	5
2.1 POHLED NA HISTORII KLÁŠTERA DO JEHO ZRUŠENÍ V ROCE 1785	5
2.2 BÝVALÝ KLÁŠTERNÍ AREÁL JAKO ŠLECHTICKÉ SÍDLO RODINY METTERNICHOVY	10
3 ČAS VELKÝCH ZMĚN, KONEC NEBO ZAČÁTEK?	20
3.1 DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA V PLASÍCH	20
3.2 KDO ZÍSKÁ PLASY ANEB JAK NEJLÉPE ROZDĚLIT ZKONFISKOVANÝ MAJETEK?	24
3.3 STAVEBNÍ ÚPRAVY A VYUŽITÍ JEDNOTLIVÝCH BUDOV AREÁLU	29
4 UŽITÍ ORÁLNÍ HISTORIE PRO TVORBU DIPLOMOVÉ PRÁCE, VÝZKUM	50
4.1 TEORIE POSTUPŮ PŘI TVORBĚ ROZHOVORŮ	50
4.2 METODIKA A ANALÝZA ROZHOVORŮ SLEDOVANÉ DIPLOMOVÉ PRÁCE	53
4.3 INTERPRETACE A OVĚŘENÍ KONKRÉTNÍCH ROZHOVORŮ	56
5 ČAS STÁT SE ZNOVU UCTÍVANOU PAMÁTKOU. VÝVOJ AREÁLU OD 80. LET DO SOUČASNOSTI	76
6 ZÁVĚR	85
SEZNAM ZKRATEK	88
SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	89
RESUMÉ	96
PŘÍLOHY.....	98

1 Úvod

Plasy známé, neznámé. I tak by se dala nazvat kapitola věnující se výkladu historie areálu bývalého cisterciáckého kláštera v Plasích ve druhé polovině 20. století. Objekty prošly obrovskými proměnami protkávanými vzestupy i pády této cenné památky. Nevelké městečko vzdálené asi 20 km od Plzně pozná jistě každý cestující z Kralovic do Plzně a zpět. Existuje mnoho autorů, kteří se ve svých publikacích zabývají historií areálu, středověkou podobou kláštera či rodem Metternichů, přesto ucelená monografie zaměřující se pouze na vývoj klášterního areálu ve druhé polovině 20. století chybí. Současní badatelé jakoby se raději snažili na nepříznivý vývoj ve druhé polovině minulého století zapomenout, přesto k jeho historii patří. Vývoj bývalého klášteriště by mohl připomínat periodickou křivku. Více než 850 let existence plaského kláštera doprovázela opakující se období vrcholné prosperity, kdy patřil k nejbohatším a nejslavnějším institucím v celé zemi, prolínající se hořkými pády doprovázenými devastací a chátráním objektů. Jeden z úpadků areálu následoval i po druhé světové válce.

Těsně po skončení války budovy připomínaly staré „vykořisťovatelské“ režimy a podle toho se s nimi také nakládalo. Cílem této práce bude seznámit čtenáře se základním vývojem bývalého plaského kláštera, a to především ve druhé polovině 20. století, a zpracovat tak ucelenou studii na toto téma. Téma je aktuální a plaskými institucemi žádané, přesto doposud takřka nezpracované. Informací pro tuto studii existuje dostatek, avšak část z nich je veřejnosti nepřístupná. Pro co nejkomplexnější pohled je pro čtenáře třeba pochopit vývoj areálu kláštera do druhé světové války, orientovat se v jeho základních dějinách a užívaných pojmech. Kapitola před samotným výzkumem tedy představí základní vývoj kláštera pod rukama mnichů cisterciáckého řádu i jeho využití rodinou rakouského kancléře Klemense Wenzela Nepomuka Lothara knížete z Metternich-Winneburgu, který panství koupil ve 20. letech 19. století. Výzkum vlivu Metternichů na Plasy a obyvatele bude klíčový, neboť po druhé světové válce lze díky této studii porovnat změny ve smýšlení plaských obyvatel. Tento cenný výzkum započala a publikovala již ve své bakalářské práci Mgr. Ilona Barbořáková v roce 2009.¹ Ve své kvalifikační práci zpovídala metodou narativní historie pamětníky

---

¹ BARBOŘÁKOVÁ, Ilona, *Vzpomínky na rod Metternichů v Plasích*. Bakalářská práce, UJEP Ústí nad Labem 2009.

a zjišťovala vzpomínky na Metternichy narátorů samotných nebo jejich předků. Pomocí této studie tak máme možnost zjistit, jak rodinu vnímali její poddaní a ostatní plaští obyvatelé. Následující kapitola představí využití jednotlivých budov v areálu těsně po druhé světové válce a v období normalizace až do roku 1980. Zaměřena bude především na nejdůležitější instituce, které v budovách našly zázemí, jejich rekonstrukce a stavební úpravy.

K dalším z vytčených cílů patří pohled na využití a především vnímání areálu ve sledovaném období očima pamětníků. Právě výpovědi pamětníků mohou být cenným zdrojem, byť pouze subjektivních informací, neboť historické prameny jsou i v tomto případě často zkresleny dobou, v níž došlo k jejich publikování. Třetí kapitola práce představí metodiku vedených rozhovorů, jejich analýzu a interpretaci. Jelikož se jedná o poměrně nedávnou historii, počet dostupných pamětníků je dostatečný, nicméně ani tento zdroj doposud nebyl k danému tématu nikým výrazněji využitý. Tíha výzkumu tak bude směřovat do této části. Během výzkumu se autorka pokusí přinést odpovědi na otázky: „Jakým způsobem se areál ve zkoumaném období využíval?“ „Jak byl areál ve zkoumaném období vnímán?“ „Jaké panovaly podmínky pro práci v objektech?“ „Jaká byla přístupnost objektů veřejnosti ve sledovaném období?“ Práce má rovněž za cíl publikovat porovnání pohledů na prostory bývalého klášterišťe kdysi a dnes. Předpokladem je, že ve studii se budou protínat nejméně tři metody historického výzkumu, a to metoda přímá, biografická a sondy. Pomocí historických pramenů se autorka pokusí přinést ucelený výklad dějin a využití objektů areálu ve druhé polovině 20. století. Díky narativní historii pak publikovat pohled pamětníků na danou problematiku a pomocí sondy následně vyvodit závěry a jisté zobecněné rysy charakteristické pro určitou skupinu narátorů. Poslední kapitola pak pouze nastíní vývoj a postupný rozkvět pozemku od 80. let až do současnosti.

O plaském klášteře se napsalo již mnoho. Monografie, příspěvky ve sbornících, stavebně-historické průzkumy, kroniky, články v periodících, všechny tyto publikace nám pomáhají seznámit se s tak fascinujícími prostory, jakými stavby v areálu jsou. Většina z nich se zaměřuje především na mnišské či metternichovské období. Práci zkoumané období tak nabízí dostatek prostoru pro vznik ucelené samostatné publikace. Z kvalifikačních prací se tématu zřejmě nejvíce přiblížila Bc. Lucie Kinclová s bakalářskou prací s názvem *Plasy 1945–1989 politický a kulturní vývoj* z roku 2012. Autorka se však zaměřuje na vývoj města a zkoumá, jak jej ovlivnily významné

historické mezníky druhé poloviny 20. století. Jedná se tak zejména o komparaci pramenů a událostí. Další ze studentských prací s názvem *Kláster Plasy – minulost stavební památky a její současné využití* zpracovala v roce 2015 Mgr. Hana Zichová. Plaskému klášteru na pozadí komunistického režimu je věnována jedna z kapitol, nicméně tato kapitola se drží především teoretické roviny a podává informace o osudu funkčních konventů a jejich členů v Československu po druhé světové válce (což v Plasích v té době nebylo již takřka 160 let aktuální). Platformou pro tuto práci se tak může stát především již zmíněná studie Mgr. Barbořákové. Z publikací zařazených v knihovních fondech nesmíme opomenout trojdílné dílo Mgr. Petra Hubka a Oldřicha Soutnera vydané k 850. výročí plaského kláštera s názvem *Osm a půl století v plaské kotlině*. Od stejné dvojice s přizváním Mgr. Miloslava Hurta vznikla další přínosná publikace *Plasy 850 let*. Metternichy vyznávaná katolická víra byla silně zakotvena i v Plasích. Pro pochopení vývoje plaské farnosti v souvislosti s událostmi v Československu po druhé světové válce uveďme tedy knihu od profesorů Stanislava Balíka a Jiřího Hanuše *Katolická církev v Československu 1945–1989*. Vzhledem k absenci vydaných publikací se nezbytnými prameny pro studium architektonického vývoje stanou stavebně-historické průzkumy, záznamy o projektech či zprávy z prováděných rekonstrukcí. Z klíčových jmenujme stavebně-historický průzkum od Luboše Lancigera, jenž proběhl mezi léty 1974–1980 a zkoumal všechny budovy areálu. Aktuálnější, zaměřující se na obnovu hospodářských budov jmenujme *Kroniku projektu CSD v Plasích*, jejímiž autory jsou Dr. Pavel Kodera a Mgr. Karel Ksandr. Jelikož jednou z klíčových částí budou rozhovory s pamětníky, je důležité znát správné postupy při vedení rozhovoru ještě před jeho uskutečněním. Nosnou publikaci k metodologii orální historie sepsal její hlavní propagátor a zakladatel v českém prostředí, doktor Miroslav Vaněk s názvem *Orální historie: metodologické a technické postupy*. Své vzpomínky na Plasy po druhé světové válce dále zaznamenal Milouš Manda v knize *Plasy: jak žili kluci Verkováci a to se to spalo*. Tyto memoáry však nelze považovat za odbornou publikaci.

Omezení počtu výtisků odborné literatury napovídá, že klíčové budou zejména primární prameny. Z archivních pramenů lze částečně čerpat ze Státního oblastního archivu v Plzni, pracoviště Klášter a fondů *Velkostatek Plasy* a *Ústřední správa Metternich* schraňujících dokumenty do roku 1947. Nosnější pro toto téma jsou archiválie uložené ve Státním okresním archivu Plzeň-sever se sídlem v Plasích pod

fondem *Místní, Okresní a Městský národní výbor*. Pod tyto fondy spadají zejména kroniky, které slouží jako hlavní zdroj informací, neboť stejnojmenné fondy a fondy jednotlivých institucí, příkladem fond *Státní okresní archiv Plzeň-sever Plasy a Jednota, Lidové spotřební družstvo Plzeň-sever, Plasy*, procházejí v současné době zpracováním a na zpřístupnění zatím čekají. Na zápisech v kronikách se pak velmi projevuje nejen režim a subjektivní dojmy autora, ale i skutečnost, že některé z nich byly sepsány i s takřka desetiletým zpožděním. Z archivních pramenů mohou badatelé nadále pomoci i sekundární fondy plaského archivu jako *Katolická akce - okresní výbor Plasy, Národní škola Plasy* či *Státní památková správa* uložená v Národním archivu v Praze. Jejich agenda se prolíná s objekty areálu jen částečně, přesto mohou být velmi nápomocné, a to zejména pro základní orientaci ve studované problematice.

2 AREÁL KLÁŠTERA V HISTORICKÝCH SOUVISLOSTECH

2.1 POHLED NA HISTORII KLÁŠTERA DO JEHO ZRUŠENÍ V ROCE 1785

Současná podoba klášterního areálu citelně odráží po mnoho staletí trvající architektonický i kulturní vývoj. Existuje jen minimum oblastí, kde bychom našli tak pestrou škálu stylů a dob zapsaných do zdí budov na jediném místě. Na bývalém plaském klášterním panství dnes obdivujeme především dechberoucí architekturu Jana Baptisty Matheye, Jana Blažeje Santiniho Aichela či Kiliána Ignáce Dientzenhofera. Většina areálu má i přes pozdější přestavby citelný barokní ráz. Na první pohled by se tak mohlo jevit, že doba barokní znamená i dobu založení samotného kláštera, avšak historie ve své době jednoho z největších klášterů na našem území se začíná psát již ve 12. století.

Dostupné prameny datují založení kláštera do 40. let 12. století, kdy tehdejší kníže Vladislav II. založil na místě původního dvora či svatostánku zvaného *Plas* klášter situovaný na západ od Prahy, v údolí řeky Střely. Vzhledem k tehdejší politické situaci pak jeho počín lze též chápat jako snahu Přemyslovců podchytit svůj vliv i ve vzdálenějších oblastech českého knížectví. Jako rok založení prameny nejčastěji uvádějí rok 1144 a odkazují na zakládací listinu. Tento dokument se do dnešních dob dochoval formou falza z roku 1146.² Cisterciáckí mniši svůj nový domov začali budovat již od jara 1145, kdy pod vedením opata Konráda přišli z hornofranckého Langheimu do plaského údolí.³ Podmínky naskýtající se pro stavbu budoucího mnišského zázemí byly pro cisterciácký řád při nejmenším adekvátní. Místo svojí polohou i rázem krajiny přímo odpovídá ideologii řádu. Nachází se v údolí, meandru řeky Střely, na nestabilním bažinatém podloží. Tato půda není vhodná pro pěstování zemědělských plodin a práci na stavbě budov také nikterak neusnadňuje. Řeka poskytuje dostatek vody pro život a hospodaření, krajina zase dostatek klidu pro modlitbu a rozjímání. Budoucím generacím plaských cisterciáků se tak podařilo získat dostatečné zázemí pro život ve vzájemné symbióze dle pravidel řádu a budování vlastní samostatné komunity.

---

² Dokument je dnes součástí sbírek Národního archivu v Praze. *Do kláštera se vrátila zakládací listina, chrání ji neprůstředné sklo.* In: iDNES.cz [online], cit. [2019-01-10]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/plzen/zpravy/plasy-centrum-stavitelskeho-dedictvi-zakladaci-listina-klaster.A150929_150053_plzen-zpravy_pp.

³ CHARVÁTOVÁ, Kateřina, *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420*, Praha 2013, s. 213.

Nedlouho po založení kláštera začalo budování samotného klášterního areálu. Původní dřevěná provizoria se tak postupně rozšířila o zděné budovy, např. první konvent byl dostavěný v roce 1173.⁴ Současně se stavbou konventu probíhala výstavba dalších částí areálu. Nejdůležitější budovou pro mnichy byl vždy kostel, s jehož stavbou se začalo již deset let po založení kláštera, roku 1154. Jeho dokončení můžeme klást do 6. února 1204, kdy kostel vysvětil olomoucký biskup Robert.⁵ Původní románská bazilika Nanebevzetí Panny Marie disponovala oproti většině středověkých kostelů světlou fasádou a dle řádových regulí také strohou výzdobou, aby nic neodvádělo mnišskou pozornost od modliteb.

I přes to, že na území bývalého plaského dvora v současné době probíhají četné rekognoskace, neodhalily zatím příliš z jeho středověké podoby. Písemných pramenů dochovaných z tohoto období existuje jen velmi málo, proto jsme odkázáni především na archeologické a jiné průzkumy. Při pozdějších přestavbách se často užíval stavební materiál z původních objektů, díky čemuž se až do dnešní doby dochovaly ve zdech kláštera segmenty (nejen) středověkých budov. Příkladem toho může být barokní sýpka, v jejíchž zdech bychom našli řadu stavebního materiálu původem ze středověku. Ve středu sýpky se dodnes rovněž nacházejí dvě gotické kaple, stavěné dle vzoru francouzských dvoupatrových palácových kaplí, coby pozůstatek středověké královské rezidence skládající se ze zmíněných kaplí a královského paláce. K realizaci tohoto projektu se mniši panovníkovi zavázali již po založení kláštera, ale dle dostupných pramenů rezidence vznikla až v 60. letech 13. století.⁶ Dělo se tak během působení opata Gerharda a k dokončení došlo ještě o několik let později. Hlavním úkolem královské rezidence bylo poskytnout panovníkovi a jeho družině zázemí při svých cestách v okolí Plas. Pro tyto účely bylo třeba vystavět samostatný objekt, aby nezasvěcené osoby nevstupovaly do klášterní klauzury. Kromě dvou kaplí a královského paláce, *residentia regia*, se rezidence zřejmě skládala ještě z doprovodných budov pro panovníkovu družinu v blízkém okolí. Prostory rezidence využil např. Václav I. ve 30. letech 13. století, který Plasy a řadu dalších církevních institucí hojně podporoval, dále pak jeho syn Přemysl Otakar II. se svojí družinou v letech 1257 a

---

⁴ CHUDÁREK, Zdeněk, *Některá nová zjištění o stavebním vývoji klášterního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Plasích ve 12. až 14. století*. In: *Plaský klášter a jeho minulý a současný přínos pro kulturní dějiny: sborník příspěvků ze semináře konaného v Plasích a Mariánské Týnici ve dnech 11.–13. května 2005*, Plasy 2005, s. 19.

⁵ Olomoucký biskup Robert původně působil jako převor cisterciáckého kláštera v Nepomuku. BUBEN, Milan, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, Praha 2004, s. 192.

⁶ VLČEK, Pavel, FOLTÝN, Dušan, SOMMER, Petr, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997, s. 418.

1263.⁷ V následujících letech se pak klášteru dařilo velmi dobře, v předhusitském období patřil mezi nejvýznamnější instituce a na počátku 14. století držel 60 vesnic a 12 dvorů.⁸ Ve druhé polovině 14. století však nastal postupný úpadek, který vyvrcholil roku 1421 husitskými válkami.

Na jaře 1421 vypálila klášter husitská vojska táhnoucí z Plzně na Chomutov.⁹ Následkem toho bylo silné poničení řady budov v areálu a úpadek komunity v dalších letech. Císař Zikmund Lucemburský zkonfiskoval většinu klášterních majetků, které následně rozdával svým stoupencům z řad české šlechty. Následujících dvě stě let znamenalo pro klášter dvě staletí úpadku. V období mezi husitskými válkami a třicetiletou válkou klášter fungoval, ale vzhledem k absenci pozemkové držby neprosperoval a mnišská komunita byla velmi malá.¹⁰ Roku 1623 navrátil císař Ferdinand II. klášteru většinu jeho majetků zpět v pobělohorských restitucích. Velký vliv na to měl tehdejší plaský opat Jiří Washmuthius. Při obraně Plzně působil jako dělostřelecký setník na straně Habsburků a roku 1618 ukryl v Plasích Jaroslava Bořitu z Martinic po třetí pražské defenestraci.¹¹ Ten se zřejmě později také za opata a navrácení majetků přimluvil. Kromě toho plaského spravoval klášter ještě kaceřovské a krašovské panství, které přikoupil ve druhé polovině 17. století. Od druhé poloviny 17. století zaznamenáváme na klášterním majetku rozsáhlý stavební ruch. S přestavbami se v areálu začalo ještě před rokem 1623, k realizaci nejzásadnějších, dodnes dochovaných staveb došlo až po třicetileté válce. Plaští cisterciáci měli opravdu plné ruce práce. V areálu i v jeho okolí bychom jen těžko hledali budovu, kterou by dvě staletí úpadku a častých válek nijak neponičila. Zdevastována byla např. bývalá královská rezidence, ze které se dodnes dochovaly pouze zmíněné gotické kaple, vojska poničila také původní středověký konvent či kostel Nanebevzetí Panny Marie.

V období poválečných rekonstrukcí došlo především k přestavbě klášterního kostela v letech 1661–1666.¹² Velkou stavební aktivitu nadále zaznamenáváme za opata

---

⁷ Dle dostupných zdrojů navštívil Václav I. Plasy např. v květnu roku 1238, kdy jej s radostí a úctou vítali všichni obyvatelé kláštera. PODLAHA, Antonín, *Posvátná místa království českého III.*, Praha 1909, s. 71.

⁸ HURT, M., SOUTNER, O., *Plasy 1145–1995. 850 let*, Horní Bříza 1994, s. 5.

⁹ *Plasy – klášter*, In: Národní památkový ústav, zpřístupněné památky [online], cit. [2019-01-13]. Dostupné z: <http://previous.npu.cz/pro-navstevniky/zpristupnene-pamatky-npu/po-pracovistich-npu/ups-v-ceskych-budejovicich/sights/klaster-plasy/>.

¹⁰ VLČEK a kol., s. 419.

¹¹ Tamtéž, s. 420.

¹² BUKAČOVÁ, Irena, *Architektura Jana Blažeje Santiniho-Aichla na severním Plzeňsku*, Beroun 2015, s. 10.

Ondřeje Trojera (1681–1699). Ten do Plas pozval významného pražského arcibiskupského architekta Jana Baptistu Matheye, s nímž následně položil základ barokní koncepci klášterního areálu. Na počátku 80. let 17. století se oprav dočkal konvent, následovalo obestavění kaplí bývalé královské rezidence monumentální barokní sýpkou a roku 1690 přestavba původního gotického kostela sv. Václava, sloužícího veřejnosti.¹³ Trojerovo působení završila ještě realizace palácově řešené prelatury z let 1693–1698.¹⁴ Při zemi se ve svých plánech nadržel ani Trojerův nástupce Evžen Tyttl (1699–1738), jenž navázal na Trojerovy vize. Roku 1703 došlo k barokní úpravě kostela sv. Václava, později přestavěného na hrobku Metternichovy rodiny.¹⁵ Konventní budova se na počátku 18. století opět nacházela v dezolátním stavu. Kvůli nestabilnímu podloží a svému umístění v meandru řeky Střely se pravidelně vyskytovaly problémy s vlhkostí i se stavbou samotnou. Až do 18. století se všechny tyto peripetie řešily pouze rekonstrukcí, což se vždy ve výsledku ukázalo jako nedostačující řešení. Další z obnov konventu začala roku 1704, posléze byla pozastavena, jelikož se zřejmě prokázaly závažnější problémy, než se kterými počítal projekt.¹⁶ Pravděpodobně právě v této době vstoupil do řešení dalšího postupu při obnově konventu architekt Jan Blažej Santini-Aichel. Přesné datum počátku spolupráce mezi Santinim a Tyttlem prameny neuvádějí. Poprvé byl v Plasích proplácen v roce 1707, záznamy o náplni práce se nedochovaly.¹⁷

Od roku 1710 záznamy prokazatelně odkazují na stavební práce kolem nového konventu.¹⁸ Santini pro Plasy navrhl poměrně radikální řešení. Původní středověkou konventní budovu nechal postupně srovnat se zemí a na téměř stejném místě postavil novou, se základy na více než pět tisících dubových pilotách. Toto řešení se ukázalo jako velmi efektivní. Základy budovy vyžadovaly co nejstabilnější podloží, čehož architekt paradoxně dosáhl pomocí vody a dubového dřeva. Do bažinatého terénu nechal zatlouci více než pět tisíc dubových kůlů, které slouží jako prostředek mezi základy budovy a skálou nacházející se pod terénem. Piloty bylo potřeba co nejlépe zakonzervovat, případná pozdější oprava by nebyla možná bez narušení spodní části konventu. Několika prameny nechal do základů budovy přivést vodu, jež zamezila

---

¹³ PODLAHA, Antonín, *Posvátná místa*, s. 80.

¹⁴ HORYNA, Mojmír, *Jan Blažej Santini-Aichel*, Praha 1998, s. 265.

¹⁵ PODLAHA, Antonín, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Kralovickém*, Praha 1912, s. 197.

¹⁶ HORYNA, s. 266.

¹⁷ Tamtéž.

¹⁸ Tamtéž.

přístupu vzduchu ke dřevu. K zatlučení posledních základových kůlů došlo 1. září 1734 a o dva roky později, konkrétně 13. listopadu 1736, byl za velké slavnosti konvent v hrubé stavbě předán k užívání.¹⁹ Kromě konventní budovy vypracoval Santini plány na obnovu celého klášterního areálu a několika dalších nemovitostí v okolí. Z plánovaných projektů se realizace dočkalo např. probošství v Mariánském Týnci, kaple Jména Panny Marie v Mladoticích, kde poprvé vyzkoušel stavbu na dubových pilotách či hospodářský dvůr Kalec nedaleko Mladotic. V Plasích kromě konventní budovy realizoval ještě část nedokončené Matheyovy prelatury a připravil plány na stavbu nového kostela. Po Santiniho smrti se rozpracovaných plánů ujal Kilián Ignác Dientzenhofer. Ten dokončil a předal první fázi projektu. Dokončení druhé fáze se mniši nikdy nedočkali. Klášter roku 1785 zrušil Josef II. na základě svých reforem, k realizaci plánovaného monumentálního chrámu tak nikdy nedošlo.²⁰

Po více než šesti stech letech ukončil Josef II. činnost jednoho z největších a nejznámějších klášterů na českém území. Přesto to pravděpodobně nebyl on, kdo způsobil rozpad komunity. Dle dochovaných pramenů panovala již před josefinskými reformami za klášterními zdmi vleklá krize, jež vygradovala pokusem o atentát na posledního opata Celestina Wenera v létě 1781. Za strůjce atentátu jsou považováni kralovický farář Aemilián Petrasch a planský administrátor Amand Sequens.²¹ Po zrušení kláštera směli jeho obyvatelé setrvat až do 9. dubna 1786.²² Pak měli na výběr ze tří možností, jak naložit s budoucím životem v církvi. Mohli setrvat v řeholní komunitě a vstoupit do jiného řádového domu na českém území či v zahraničí, nebo vstoupit do světského stavu a příkladem působit jako kněží na faře. Opat se po císařově smrti pokoušel klášter obnovit, nicméně neúspěšně. Z více než padesáti dotazovaných řeholníků neprojevil jediný z nich vůli pokračovat v klášterním životě. Jedinou výjimku tvořil dodatečně laický bratr Allan Bleystein, jenž přestoupil do bavorského Waldsassenu. Po zrušení kláštera propadl takřka veškerý majetek Náboženskému fondu, velká knihovna a přírodovědné kuriozity pak pražské univerzitě. Komise, provádějící soupis majetku, jej vyčíslila na obrovské jmění, a to více než 1 400 000 zlatých, což

---

¹⁹ Tamtéž, s. 268–269.

²⁰ VLČEK a kol., s. 423.

²¹ Opat měl být otráven, k čemuž nakonec nedošlo. Motivem bylo být údajně utiskováni opatem již v noviciátě či příslibení a následně předání fary jinému zájemci než faráři. KUCHAROVÁ, Hedvika, *Doplněk k osudům poslední řeholní komunity kláštera v Plasech*. In: 850 let plaského kláštera (1145–1995): Sborník příspěvků semináře "Vývoj a význam plaského kláštera pro české dějiny", Mariánská Týnice 1995, s. 151–153.

²² KRČEK, Jakub, *Rušení klášterů na Plzeňsku: Kladruby, Plasy a Chotěšov v době josefinských reforem*, Plzeň 2013, s. 101.

z řeholního domu činí nejbohatší zrušený klášter v Čechách.²³ V 70. letech 18. století plaskému opatství náleželo 1 město, 55 vesnic, 16 dvorů, 19 mlýnů, panství Kaceřov, Bělá a Krašov. V Plasích samotných rozsáhlá klášterní knihovna, kabinet kuriozit, soukromé muzeum, lékárna, pivovar, sádky, mlýn či pokladnice.²⁴ Nesmíme opomenout městské domy v Praze, Plzni a Rakovníku, probošství v České Lípě a k němu náležející statek Loubín se vsí Loubí.

2.2 BÝVALÝ KLÁŠTERNÍ AREÁL JAKO ŠLECHTICKÉ SÍDLO RODINY METTERNICHOVY

Po zrušení kláštera spravoval klášterní majetek Náboženský fond, a to až do roku 1827, kdy panství koupil rakouský kancléř Klemens Václav Nepomuk Lothar kníže Metternich-Winneburg, vévoda z Portelly. Po reformách Josefa II. Náboženský fond část původních klášterních statků odprodal, např. domy v Praze, Plzni a České Lípě (1786), dvůr Kalec (1787), statek Loubí (1792).²⁵ V období mezi zrušením kláštera a příchodem Metternichů do Plas v areálu neproběhly zásadnější přestavby ani větší investice. Celý pozemek ohraničovala vysoká zeď a i nadále se dodržovala noční klauzura.²⁶ „Otevření“ klášterního areálu světským osobám umožnilo poskytnout své prostory, coby zázemí moderních institucí na mnoho dalších let. Z klášterní baziliky Nanebevzetí Panny Marie se stal farní kostel s prvním farářem Desideriem Františkem Studenským.²⁷ V Plasích dále fungovala triviální škola, založena již roku 1775 při škole klášterní. Původně jí byl vyhrazen dřevěný domek nacházející se za klášterním hostincem (dnes bývalá budova Lesního závodu), po požáru v 19. století se přestěhovala

---

²³ Tamtéž, s. 99–106.

²⁴ BUKAČOVÁ, Irena, *Inventář plaského kláštera v době jeho zrušení 1785–86*. In: Vlastivědný sborník: čtvrtletník pro regionální dějiny severního Plzeňska 7, roč. VIII, č. 1, Mariánská Týnice 1998, nečíslováno.

²⁵ HUBKA, Petr, *Plasy a Metternichové*. In: Metternich a jeho doba, Plzeň 2009, s. 74.

²⁶ BUKAČOVÁ, Irena, *Popis plaského areálu v době jeho počínající zkázy na počátku 30. let 19. století*. In: Vlastivědný sborník: čtvrtletník pro regionální dějiny severního Plzeňska 8, roč. VIII, č. 1, Mariánská Týnice 1998, nečíslováno.

²⁷ PODLAHA, *Posvátná místa*, s. 81.

do konventu. Učители náležel v Plasích byt a kromě své funkce také vypomáhal faráři v kostele.²⁸

Hospodářské objekty a objekty sloužící k zajištění provozu areálu se po dobu vlastnictví Náboženského fondu ponechaly svým původním účelům. Mezi léty 1785–1826 fungoval i mlýn a budovy náležející pivovaru. Roku 1802 byl zaznamenán pokus o modernizaci sladovny, kdy správa dvora ve svém dopise zažádala o schválení návrhu na přestavbu. Sladovně měla zůstat stávající budova a zmíněné přestavby by měly zajistit modernější způsob sladování šetřící dřevo.²⁹ Stavebně-historický průzkum zpracovaný Lubošem Lancingerem v 70. letech 20. století na realizaci tohoto projektu neodkazuje.³⁰ Na nepřerušeni činnosti pivovaru odkazuje rovněž plaská kronika, kdy ke zmíněnému období uvádí: „*Když K. L. Metternich koupil panství Plasy r. 1826, ponechal plaskému faráři právo svařiti si v panském pivovaru 6 sudů piva ročně z vlastního ječmene.*“³¹

První jednání o koupi plaského panství se vedla již v lednu 1826. Metternichovi zřejmě krajina svým rázem připomínala krajinu v Porýní, což můžeme považovat za jeden z důvodů pozdějšího rozhodnutí uložit ostatky svých předků právě do Plas. Některé prameny nesprávně uvádějí 26. leden 1826 jako datum koupě, toto tvrzení se nepotvrdilo. I k oficiálnímu podpisu smlouvy došlo až o rok později, konkrétně 4. července 1827 v Praze.³² Originál kupní smlouvy bychom dnes našli v Národním archivu v Praze na Chodovci společně se smlouvou podepsanou 27. března 1827, na základě které Salomon Mayer von Rothschild půjčil Metternichovi 1 040 000 zlatých. Cena plaského statku s přilehlými pozemky byla pak ve dražbě stanovena na 1 100 050 zlatých.³³ Společně s bývalým klášterišťem v samotných Plasích nabyt nový vlastník majetek zahrnující město Kralovice, více než padesát vesnic, řadu polností, luk, lesů a rybníků. Místo dále poskytlo vhodné podmínky pro rozvoj průmyslu a následné hospodaření. Ještě před uskutečněním transakce Metternich Plasy několikrát navštívil,

---

²⁸ MAŠKOVÁ, Jana, *Proměny edukačního potenciálu a doprovodné programy objektů patřících v minulosti pod klášter Plasy pro žáky základních škol*. In: *Proměny plaského kláštera (1145–2015)*, Mariánská Týnice 2015, s. 171.

²⁹ MÍRKA, Jakub, *Historie plaského pivovaru do zrušení propinačního práva roku 1869*. In: *Západočeské archivy 2017, VIII, Plzeň 2017*, s. 20–46.

³⁰ LANCINGER, Luboš. *Plasy. Starý pivovar čp. 5. Stavebně-historický průzkum. I. etapa: Dějiny objektu*. Praha 1980. Uloženo v NPÚ v Plzni, přepsal Vlastimil Svoboda.

³¹ Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích (dále SOKA Plasy), f. Místní národní výbor, nezpracováno (dále jen f. MNV), *Kronika obce Plasy, 1945–1957, Pivovar*, s. 233.

³² HOFFMANOVÁ, Jaroslava, *Hrobka Metternichů v Plasích*. In: *Minulostí západočeského kraje XXXI*, Plzeň 1996, s. 190–191.

³³ Tamtéž.

stejně tak jeho syn Viktor. Ten ve svých dopisech adresovaných své sestře Leontýně v červenci 1826 uvedl: „*Má drahá Leontino, dosáhli jsme prvního cíle naší cesty. Je to seskupení budov, které nikdy nevytvoří příjemný celek. Bylo by mnohem lepší, kdyby bylo zachováno navzdly jejich původní určení. Z nádherného kláštera nebude nikdy příjemné bydlení, potřeby světa jsou jiné než ty, které mají dobří mnichové, a čím více je klášter klášterem, tím méně je zámek a nemůže se jím stát. Mám otcovo plné svolení ke změnám. Okolí je různorodé, a co jsem viděl, je opravdu příjemné. Plasy leží v širokém údolí, kterým protéká malá říčka, jsou vidět především louky. Nejpozoruhodnější jsou lesy, které se vyznačují krásou a stejně tak péčí... Zcela souhlasím s tatínkovo myšlenkou nic neměnit a nestavět, neboť by to stálo miliony... Majetek je hezký, obrovský a říká se, velmi výnosný, to je to dobré na věci a to jediné, proč ho udržet.*“³⁴ Následuje srovnání s dalšími metternichovskými sídly, Kynžvartem a Johannisbergem. Rozsáhlost panství v dopisech Leontýně uvedl i sám kancléř 27. července 1826: „*Náš pobyt zde probíhá velmi příjemně. Počasí je stále pěkné a tento statek je tak rozsáhlý, že ani za měsíc nemohu všechno vidět, přestože denně podnikáme sedmi až osmi hodinové výlety... Budeme zde dělat výlety, které se mohou s těmi z Ischlu srovnat jen co do kvality cest, ty jsou na celém panství vynikající. Okolí je krásné, ale ne jako tam, kde jsi Ty. Budovy jsou obrovské a ve velmi dobrém stavu, což ale nebrání tomu, že si sotva dokážu představit hosta, kterého bych zde mohl ubytovat.*“³⁵ Z dokumentů vyplývají kromě pozitiv i obavy spojené s představami a využitím budov. Oba odesílatelé pak mají tendenci v dalších dopisech srovnávat Plasy se svými dalšími panstvími.

Při prodeji došlo opět k podrobnému soupisu, jež odkazuje na stav movitého i nemovitého majetku. Stav majetku obvykle přímo odpovídal jeho užívání během státní správy. I přes to, že dle svých dopisů Metternich neměl v plánu do Plas výrazněji investovat, některé rekonstrukce byly nevyhnutelné. Terénní i stavební úpravy chátrajících klášterních objektů začal realizovat záhy po nabytí majetku. Některé rekonstrukce se jevily jako nutné pro zachování objektů samotných, jiné nesly především estetický charakter. Dnešní památková péče by velkou část zásahů do klášterního areálu považovala za velmi nešetrnou. Začalo se s likvidací části objektů. Za své vzala klášterní brána mezi starým opatstvím a hospodářským dvorem a nově

---

³⁴ METTERNICHOVÁ, Tatiana, *Léontine: Das intime Tagebuch der Tochter Metternichs von 1826 bis 1829, 14. bis 18. Lebensjahr*, Wien 1990, s. 73–78. Překlad i originální znění dopisů uvádí též Jan Kahuda v publikaci *Kancléř Metternich a Plasy ve světle soudobých dokumentů*.

³⁵ KAHUDA, Jan, *Kancléř Metternich a Plasy ve světle soudobých dokumentů*, Plasy 2009, s. 30.

budované cestě k zamýšlené železné huti musel ustoupit také poblíž stojící renesanční kostelík Panny Marie z 16. století.³⁶ Další domy musely ustoupit stavbě budoucí silnice, dnešní 1/27, vedoucí přes Plasy z Plzně na Žatec. Údajně kvůli špatné statické a velké vlhkosti nechala správa velkostatku srovnat se zemí patrovou kapli svatých Ondřeje a Bartoloměje navazující na severní stranu kostela Nanebevzetí Panny Marie. Ostatky členů řádu, které se ve spodní části kaple nacházely, dala převézt na hřbitov ke kostelu sv. Václava. V samotném kostele Nanebevzetí Panny Marie strhli kovovou mříž, jež v dobách provozu kláštera oddělovala konvrše od ostatních mnichů.³⁷ Stavební ruch neminul ani bývalé opatské sídlo, které Metternichové stanovili budoucím zámekem, svým sídlem. Bývalý konvent nyní sloužil zaměstnancům nově vzniklého *Velkostatku Plasy*. Poskytl jim střechu nad hlavou a do roku 1850 také zázemí správě patrimoniálního úřadu. Již roku 1827 se začalo s výstavbou nové železné huti na slévání litiny umístěné cca 500 metrů od kláštera. O rok později už záznamy uvádějí zkoušku vysoké pece za dozoru ředitele panství Jana Nussbaumera a 13. srpna 1829 slavnostní vysvěcení plaským farářem Josefem Dostálem. Následně došlo k jejímu uvedení do plného provozu. Nejprve byla označována jako *sv. Klementa*, po smrti Viktora Metternicha v listopadu 1829 se setkáváme častěji s názvem *Viktorova huť*.³⁸ Závod zaměstnával přes více než 100 lidí, vyrábělo se zde hlavně hrubé a prutové železo a litina. Tato výroba se v Plasích udržela až do roku 1875, kdy byla ukončena.³⁹ Dnes se v budově nachází muzeum věnované provozu plaské železárny a jejím výrobkům.

Další významná realizace postihla do té doby nevyužívaný kostel sv. Václava. Metternich zřejmě již při koupi panství uvažoval o zbudování rodinné hrobky právě v těchto místech. Vypracováním plánů na přestavbu pověřil architekta Josefa Krannera. Již dva roky po získání panství se původní farní kostel proměnil v rodinnou metternichovskou hrobku v empírovém stylu, skládající se z krypty a kostela. Do krypty nechal Metternich na jaře 1828 uložit tělo svého otce Františka Jiřího, první manželky Eleonory a dcer Klementiny a Marie. Slavnostního vysvěcení se kostel dočkal 10. a 11. srpna 1828.⁴⁰ O téměř dva týdny později Metternich opět napsal Leontině dopis, ve kterém zmínil kostel a Plasy porovnával s Kynžvartem: „*Když člověk přijede z Kynžvartu do Plas, má pocit, jakoby v jednom dni zestárnul o 10 let. Tam je všechno*

---

³⁶ HUBKA, Petr, *Plasy a Metternichové*. In: Metternich a jeho doba, Plzeň 2009, s. 74.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ BUKAČOVÁ, Irena, *Plaská železárna*. In: Z dějin hutnictví 11. Rozpravy NTM, Praha 1982, s. 72–85.

³⁹ HUBKA, Petr, *Plasy a Metternichové*. In: Metternich a jeho doba, Plzeň 2009, s. 75.

⁴⁰ Tamtéž.

ve výstavbě, zde jsou jen rozvaliny. Opravdu jsem nemohl mít lepší volbu pro uložení tělesných pozůstatků členů naší rodiny k poslednímu odpočinku. Neboť žádný živý tady nechce bydlet... Kostel, ve kterém se nachází hrobka, je zcela hotov, je velmi dobrý a já dokonce tvrdím, že nemůže být lepší...“⁴¹

Výčet všech úprav a rekonstrukcí, které nechal Metternich společně se svojí rodinou v Plasích provést, by jistě při detailnějším zkoumání vydal na samostatnou publikaci. Mezi dalšími uskutečněnými projekty tak připomeňme ty nejdůležitější. Přestavbu brány směrem k dnešní Velké louce, rozšíření parku před hrobkou, zřízení školní třídy a bytu hrobníka v prostorách bývalé lékárny v konventu, zřízení nové lékárny v prostorách zimního refektáře, obnova původního klášterního hostince, obnova vodotrysku a parku před zámekem, ve 40. letech uvedení do provozu císařské silnice vedoucí z Plzně přes Plasy do Žatce a řadu dalšího.⁴² Nutno podotknout, že kancléř Plasy zřejmě nikdy nechápal jako své reprezentativní sídlo, ale především jako zdroj příjmů. Snažil se tak využít všech možností návratnosti investice a ekonomického potenciálu objektů. Nepochybně měl velký vliv na rozvoj průmyslu i infrastruktury. Ne všechny jeho projekty se setkaly s nadšením a realizací. Dokázal však využít poptávky a potřeb trhu. Měl zájem např. i o modernizaci a obnovu pivovaru pro možnost využití nových způsobů vaření piva.⁴³ K dalším rozpracovaným projektům patřila realizace cukrovaru v bývalém probošství v Mariánské Týnici.⁴⁴

Kancléř byl v průběhu staletí plaským obyvatelstvem vnímán rozporuplně. Pohled na něj velmi ovlivňovala aktuální politická situace. Zatímco v 50. letech 19. století Metternicha v prvních obecních volbách zvolili prvním starostou Plas a kroniky jej oslavovaly jako „zachránce“ chátrajícího dvora, kroniky psané o sto let později jej líčí jako vykořisťovatele a kapitalistu trýznícího své poddané. Nelze mu upřít, že do odlehle obce v západních Čechách vrátil život, rozšířil průmysl a infrastrukturu, díky čemuž zvýšil počet obyvatel. Zemřel 11. června 1859 ve Vídni. Jeho ostatky jsou dodnes uloženy v rodinné hrobce v Plasích.⁴⁵

---

⁴¹ KAHUDA, s. 32.

⁴² SOUTNER, Oldřich, HUBKA, Petr, (eds.), *Osm a půl století v plaské kotlině: 1145–1995, díl III., kroniky, paměti, letopisy*, Plasy 2000, s. 29–35.

⁴³ Podrobnější studii k tomuto tématu publikoval Jakub Mírka pro *Západočeské archivy* v srpnu 2017.

⁴⁴ ŠAŠEK, Karel, *Neuskutečněný projekt knížete Metternicha: cukrovar v Mariánské Týnici*. In: Archivní zpravodaj, č. 3, Plasy 1998, s. 28.

⁴⁵ MAREK, Miroslav. In: Genealogy.eu, [online], cit. [2019-01-30]. Dostupné z: <http://genealogy.euweb.cz/metter/metter3.html#FG>.

Po smrti Klemense přebral panství jeho syn Richard, který se narodil roku 1829 jako kancléřův devátý potomek. Mezi léty 1859–1870 zastával funkci rakouského velvyslance u dvora císaře Napoleona III. v Paříži.⁴⁶ Právě za působení Richarda a jeho ženy Paulíny, rozené hraběnky Sándorové ze Slawnitze, se Plasy těšily nebývalému zájmu Metternichů o své sídlo. Richardovi hrála ve prospěch doba, ve které podnikal. Roku 1869 přestalo platit propinační právo, díky čemuž měl volnější ruce ve výrobě, prodeji a distribuci piva z plaského pivovaru. V letech 1869–1870 došlo k rozsáhlé modernizaci pivovaru a postupnému zvýšení objemu vystavovaného piva. Radost z nových projektů zachycuje i plaská farní kronika, kde se píše: „*v rámci panujících pokroku v průmyslu se považuje za nevyhnutelné modernizovat a zvětšit objekt pivovaru, pocházejícího z dob kláštera*“.⁴⁷ Zájem spotřebitelů o plaské pivo v následujících letech vedl k zvyšujícímu se výstavu i k dalšímu plánovanému rozšíření provozu. Ve druhé polovině 19. století pivovar také přešel k novým metodám vaření piva, a sice z metody svrchního na metodu spodního kvašení.⁴⁸ Z dalších výraznějších Richardových zásluh druhé poloviny 19. století připomeňme úpravu říční nivy v těsné blízkosti areálu na park budovaný dle anglického vzoru, dodnes nazývaný „Velká louka“.⁴⁹ I za Richarda Metternicha pak v Plasích pokračoval rozvoj dopravní infrastruktury. V 60. letech byla dokončena silnice z Plzně do Žatce, jejíž výstavbu započal jeho otec. Světu však v 19. století vládla pára a s ní související vznik železnice. Plasy se nové železnice dočkaly v 70. letech, tzv. Plzeňsko-březenská dráha byla slavnostně uvedena do provozu v květnu roku 1873, kdy začala přepravovat první cestující.⁵⁰

Po roce 1870 Richard ukončil svojí diplomatickou kariéru a v Plasích pobýval častěji společně se svojí ženou Paulínou. Manželé byli velkými milovníky umění a Plasy proměnili v důležité kulturní centrum. V letech 1871–1894 žily Plasy bohatým společenským životem. Z bývalého knihovního sálu v konventu vznikl sál divadelní, kde se hrálo divadlo a konala řada koncertů, včetně Bergerova kvarteta či Bedřicha Smetany.⁵¹ Na koncertech v divadelním sále se podíleli i samotní Metternichové, jak

---

⁴⁶ LORENZ, Ritter, *Metternich-Winneburg Richard Klemens Fürst*. In: Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950 (ÖBL), Wien 1975, s. 250.

⁴⁷ SOkA Plasy, f. Farní úřad Plasy (dále FÚ Plasy), Memorabilienbuch der Pfarre Plass, Pamětní kniha 1836–1945, č. 2, s. 175.

⁴⁸ MÍRKA, s. 41.

⁴⁹ *Město Plasy*, In: Plasy.cz, [online], cit. [2019-01-30]. Dostupné z: <http://www.plasy.cz/mesto/historie/>.

⁵⁰ DROZDA, Robert. *Železná dráha v Plasích*. Plasy, 2013, s. 14.

⁵¹ HUBKA, Petr, *Plasy a Metternichové*. In: Metternich a jeho doba, Plzeň 2009, s. 76.

vzpomněla Marie Strettiová ve svých pamětech: „*Kromě všemožných jiných věcí hrály se kusy, jichž autorem byli knížecí manželé. Kněžna psala text, kníže komponoval hudbu a mnohé hudební vložky byly dílem tatínkovým. Kněžna sama hrála, zpívala kuplety, vždy měla režii. Spoluúčinkovaly princezny, četní hosté a rodiny úředníků.*“⁵² Metternichové se na svém plaském panství zdržovali především v zimě a na podzim, kdy začínaly hony. O Vánocích položili tradici pravidelným vánočním setkáním s obyvateli Plas a jejich dětmi v zámeckém sále.⁵³ Avšak ne všechna plaská léta Richarda a Paulíny protkávaly pozitivní události. Na samém konci Richardova života, v roce 1894, plaský dvůr postihl rozsáhlý požár, jenž vypukl 27. srpna po třetí hodině při požehování sudu v místním pivovaru.⁵⁴ Požár i škody byly i na svou dobu obrovské. Z pivovarského dvora se oheň rozšířil na budovu konventu a zachvátil celé druhé patro. Hasiči často nasazovali své životy, protože horní část konventu se stala těžko přístupnou. Objekty v areálu postrádaly důkladnější protipožární opatření. Hašení požáru trvalo dva týdny, během nichž třikrát začala hořet i střecha farního kostela. Při požáru konventu panoval rovněž strach o první patro, zejména pak o cenný rodinný archiv, umístěný v bývalé kapli sv. Bernarda, či o konventní divadlo.⁵⁵ Jak zachytila pamětní kniha plaské fary: „*Do archivu umístěného v bývalé kapli sv. Bernarda šlehal oheň hořejšími dveřmi a musely ty dveře cihlami zataraseny býti, by oheň tam přístupu neměl. Taktéž se dělo v prvním poschodí s knížecím divadlem.*“⁵⁶ Škodu pozdější vyšetřování vyčíslilo na 150 000 zlatých. Byla kompletně uhrazena z požárního pojištění. Do svých bytů a kanceláří se plaští opět nastěhovali v červnu a červenci 1895. Rekonstrukce již s sebou nesla instalaci protipožárních opatření, především ve formě kovových dveří a přepážek pod střechou konventu.⁵⁷

Ve věku 66 let 1. března 1895 náhle zemřel ve Vídni Richard Metternich. Jelikož neměl mužského potomka, správa jeho majetku přešla na nevlastního bratra Paula.⁵⁸ Postava Paula je v Plasích spojena především s opravami a modernizací areálu

---

⁵² STRETTIOVÁ, Marie, *O starých časech a dobrých lidech.*, Praha 1940, s. 152. Kniha Marie Strettiové je adresována jejím vnoučatům, paměti sepsala v roce 1939. „Tatínkem“ myslí svého otce, MUDr. Karla Strettioho, který byl osobním lékařem Metternichů v Plasích. Na několikaleté působení rodiny v Plasích dnes odkazuje jeden z prohlídkových okruhů. V *Galerii Stretti* můžeme obdivovat obrazy malované potomky rodiny ve 20. století.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ HUBKA, *Osm a půl století...*, II. díl, s. 91.

⁵⁵ Tamtéž, s. 92–93.

⁵⁶ SOKA Plasy, f. FÚ Plasy, Pamětní kniha 1836–1945, č. 2, s. 263.

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ MAREK, Miroslav. In: Genealogy.eu, [online], cit. [2019-01-30]. Dostupné z: <http://genealogy.euweb.cz/metter/metter3.html#FG>.

po požáru. Plaští pamětníci prostřednictvím vzpomínek svých prarodičů i kroniky často připomínají Paulovu ženu Melanii a především jedno z jejich tří dětí, princeznu Paulinu, známou jako Titi. Melania si srdce plaských získala především díky své štedrosti. Kromě tradičního vánočního setkávání ráda obdarovávala i školní děti či sponzorovala plaskou faru. Stejný zdroj pak na přelomu století uvádí, že Melanie společně s princeznou Titi při rozdávání vánočních dárků na děti promluvily česky.⁵⁹ Po smrti Paula, v roce 1906, přebral správu Velkostatku jeho syn Klement Wenzel Michal. Od počátku 20. století se setkáváme i s prvními automobily, na které plánoval v následujících letech Velkostatek přecházet. K roku 1912 se datuje stavba prvních garáží v plaském dvoře.⁶⁰ Klement Velkostatek spravoval i v době první světové války. Válka pro Plasy znamenala 17 obětí z 207 obyvatel povoláných na frontu.⁶¹ Plaskému panství přinesla značné omezení provozu. Velká část výnosů z polí se musela odvádět a správa řešila i další nařízení či omezení. To se týkalo např. výroby piva, kdy došlo k omezení jeho produkce a ke změně receptury.⁶² Kvůli omezení množství uvařeného piva i nařízenou změnu surovin museli dokonce sladovníci část svých zásob ječmene vracet původním dodavatelům a čerpat pouze suroviny z přidělů.⁶³

Po první světové válce a vzniku republiky se statek i výroba vzpamatoval poměrně rychle. Ani plaskému velkostatku se nevyhnula pozemková reforma. Autorka disertační práce, Kristýna Kaucká, zaměřující se na pozemkovou reformu v Plasích, na Křivoklátsku a v Radnicích uvádí, že k roku 1906 se metternichovské panství rozkládalo na více než 13 000 ha.⁶⁴ Většinu jej zabíraly lesy a zemědělská půda. Dle stejného zdroje Metternichové sami obhospodařovali zhruba polovinu celkové půdy, další část udržovali pachtýři. Rámcový zákon č. 215/1919 Sb. z dubna 1919 nařizoval zábor pozemků nad 150 ha zemědělské a 250 ha veškeré půdy. Jednání o záborech se vlekla takřka celá 20. léta 20. století. Zejména u původem říšskoněmeckých vlastníků půdy se vyskytovaly stížnosti zasílané správou velkostatků do Berlína. Hlavní snahou bylo, aby se tento český zákon nevztahoval na říšskoněmecké vlastníky a kromě záborů

⁵⁹ SOKA Plasy, f. FÚ Plasy, Pamětní kniha 1836–1945, č. 2, s. 335.

⁶⁰ KODERA, Pavel. *Archivní rešerše SHP, I. (textová) část*, Plasy 2010, s. 31. Uloženo v NTM CSD Plasy.

⁶¹ HURT, SOUTNER, *Plasy 850 let*, s. 10.

⁶² Archiv společnosti Plzeňský Prazdroj, a.s. (dále archiv PPAS), f. Pivovar Plasy (dále PP), karton (dále jen k.) 1, inventární číslo (dále jen i. č.) 6, signatura (dále jen sign.) A 4a, Výroba piva 1902–1920.

⁶³ Státní oblastní archiv Plzeň (dále SOA Plzeň), pracoviště Klášter, f. Velkostatek Plasy (dále VS Plasy), k. 497, i. č. 1010, Styk s ústředním ředitelstvím (výnosy ústředního ředitelství, správy, instrukce pro pivovar 1871–1933).

⁶⁴ KOUCKÁ, Kristýna, *První pozemková reforma na velkostatech Křivokláta, Plasy a Radnice*, Disertační práce, UK Praha 2016, s. 61.

půdy protestovali i proti vysokým daním. Metternichové k navrhovatelům původně nepatřili, nicméně problematika pozemkového zákona přešla do mezinárodního řešení a zaměstnala tak ministry v obou zemích, včetně ministrů zahraničí Beneše a Stresemanna. Roku 1929 německá strana uznala, že pozemkový zákon platí i pro říšskoněmecké velkostatkáře vlastníci majetky v Československu. Následně v platnost vstoupily tzv. cizinecké klauzule, které se skládaly z generálních dohod statkářů se Státním pozemkovým úřadem.⁶⁵

Kromě půdy náležel k plaskému panství zmíněný pivovar, lihovar, cihelna, pila, mlýn a kaolínka. Právě ložiska kaolinu na metternichovských panstvích se stala předmětem sporů mezi Metternichem a SPÚ. Metternich označoval tuto lesní plochu za průmyslovou oblast, SPÚ nikoliv a i za vyšší cenu výkupu požadoval předání půdy. Situaci řešila československá a španělská diplomacie, jelikož ženou Klemense byla Isabel de Silva y Carvajal, sestřenice španělského krále Alfonse XIII. Aby oblasti s nalezišti kaolinu udrželi, podali Metternichové ve 20. letech stížnost k Nejvyššímu správnímu soudu. O věc se díky španělským kontaktům zajímala i Kancelář prezidenta republiky. Záležitost by se pravděpodobně vlekla mnohem déle, nebýt smrti Klementa v květnu 1930. V červnu 1931 tak správci jeho pozůstalosti uzavřeli generální dohodu s SPÚ o konečném provedení pozemkové reformy na ním vlastněných velkostatech.⁶⁶ K počátku 30. let obdrželi nabyvatelé z 3 020, 75 ha zemědělské a 13 065 ha ostatní půdy celkem 2420, 28 ha zemědělské a 2 653, 04 ha ostatní půdy.⁶⁷

Po Klementově smrti přešel majetek na jeho nezletilého syna Paula Alfonse, narozeného v roce 1917.⁶⁸ Metternichové již od dob Klementa Michala v Plasích nepobývali tak intenzivně, jako v předchozích letech. Jednou z posledních obyvatel plaského zámku se na počátku 30. let stala Klementova sestra Paulina Thurn-Taxisová se svojí rodinou, mezi plaskými známá jako Titi.⁶⁹ Správcem panství byl v té době pověřen její manžel, Maxmilián Thurn-Taxis. Správu nad panstvím vykonával až do své smrti v roce 1939.⁷⁰ Paul dovršil plnoletosti rok před jeho smrtí. V roce 1940 se v Berlíně poprvé potkal se svojí budoucí ženou Tatianou, rozenou Vassiltchikovou. Svatba se konala o rok později. Pár žil v Berlíně a posléze na Kynžvartu. Během války

---

⁶⁵ Tamtéž, s. 69–79.

⁶⁶ Tamtéž, s. 84–86.

⁶⁷ VOŽENÍLEK, Jan, *Předběžné výsledky pozemkové reformy*, Praha 1930, s. 64.

⁶⁸ STEINBACHOVÁ, Věra, *Velkostatek Plasy 1565–1945 (1949), Inventář*. In: *Inventáře a katalogy státního archivu v Plzni, pobočka Klatovy, SOkA Plasy, Plzeň 1972*, s. 4.

⁶⁹ SOkA Plasy, f. FÚ Plasy, Pamětní kniha 1836–1945, č. 2, s. 192.

⁷⁰ STEINBACHOVÁ, s. 4.

se Tatiana starala o panství, zatímco Paul sloužil v německé armádě. Patřil ale k odpůrcům nacistického režimu. V průběhu války byl převelen na ruskou frontu a následně povolán jako styčný důstojník do španělské Modré divize.⁷¹

---

⁷¹ Tatiana Metternichová osudy částečně popisuje ve své knize *Svědectví o neobyčejném životě*, podrobněji v knize *Purgatory Of Fools*. Ta na českém trhu není dostupná. Dostupnější jsou recenze na tuto knihu, např. od Roberta M. Berdahla pro *The American Historical Review*. BERDAHL, Robert, *Purgatory of Fools: A Memoir of the Aristocrats' War Nazi Germany by Tatiana Metternich*. In: *The American Historical Review*, No. 3, Oxford 1979, s. 791–792.

3 ČAS VELKÝCH ZMĚN, KONEC NEBO ZAČÁTEK?

3.1 DRUHÁ SVĚTOVÁ VÁLKA V PLASÍCH

Druhá světová válka nepochybně znamenala velký zlom v dějinách všech zúčastněných stran. Zlom v budoucím výkladu dějin přinesla i do Plas, kde po 119 letech ukončila další významnou éru a přiložila tak další dílek do historické mozaiky. Poslední Metternichové obývali plaský zámek až do roku 1945. Poslední soupis plaského majetku pochází z 30. let. Fond *Velkostatek Plasy*, dnes uložený v Klášteře u Nepomuku, nabízí k prostudování poslední sepsaný inventář z roku 1933. Inventář psaný v německém jazyce se zaměřuje na vybavení zámku, a to zejména na předměty vyšší hodnoty. Zřejmě se tak dělo i z toho důvodu, že v případě potřeby sepsání další pozůstalosti by se soupis předmětů plaského zámku stal důležitou platformou dědického řízení. Ve výčtu nechybí sbírky obrazů, bust, soch, svazky knih, soupis nábytku, nádobí či hudebních nástrojů.⁷² Mimo zámku inventáře byly zpracovány také pro vybavení kostela, provozy pily či pivovaru. Záznamy o zpracování inventáře konventu ve 30. letech fond *Velkostatek Plasy* bohužel neshromažďuje. Agenda byla správou statku pečlivě vedena i během druhé světové války. Z těchto dokumentů můžeme sledovat, že do českých panství majitelé investovali i během druhé světové války. V listopadu 1939 uvedlo vedení návrh s předpokládanými náklady na opravy a pořízení majetku do dalších let.⁷³ Mezi položkami se objevují investice do starého opatství za 100 000 K, kde se počítalo s novými okny, fasádou či výměnou poškozené střešní krytiny. Do konventu měla výše investice dosahovat 46 000 K a plánovalo se obnovení kůlny na dřevo pro obyvatele konventu či restaurování fresek v chodbách. Plány neopomněly ani úpravy pro pivovar, pilu nebo Dvůr Lomany. Kromě rekonstrukce proběhla ve 40. letech i nová výstavba. Například v lednu 1940 předložil správce plaského velkostatku Adolf Teichmann vedení návrh pro nové stavby v Plasích a na dalších dvorech. V Plasích konkrétně jednali o stavbě domku pro zaměstnance s osmi pokoji a sklepením.⁷⁴ Ke schválení plánů a zahájení stavby došlo v dubnu téhož roku. K roku

---

⁷² SOA Plzeň, pracoviště Klášter, f. VS Plasy, kniha (dále kn.) 29, i. č. 25. Inventář plaského zámku 1933.

⁷³ SOA Plzeň, pracoviště Klášter, f. Ústřední správa Metternich, k. 4, i. č. 126, sign. 180, Majetkové podílňictví Plasy 1937–1944, 90 – stavby Plasy.

⁷⁴ Tamtéž.

1940 byly dále dodány stroje, objednané o rok dříve, zahrnující pluhy, kultivátory, plečku na řepu, secí a další přístroje v celkové hodnotě dosahující téměř 27 000 K.⁷⁵ S další objednávkou se pak dle stejného zdroje počítalo i v roce 1940. Stejně plány se podařilo dohledat i pro rok 1942. Z těchto údajů vyplývá, že vedení i během válečných let vkládalo do plaského panství značnou část finančních prostředků. Velmi obtížně se na základě těchto dat dá rozpoznat, zdali rychlé schvalování projektů probíhalo z vlastní vůle správy či např. z obavy o hodnotu měny v následujících letech. Některé prameny uvádějí, že Paul Metternich nechal v této době na zámku vyvěsit vlajku s hákovým křížem a oslavoval tak nacistický režim. Tyto informace se potvrdit nepodařilo. Žádné z mnou zkoumaných pramenů neodkazují na tuto událost ani na Paulovo náklonost k nacismu, ba naopak.

Sledovat vývoj druhé světové války přímo z areálu kláštera můžeme jen velmi těžko, neboť kromě výkazů o hospodaření a výčtu nařízení uložených v archivech bychom našli jen minimum existujících záznamů. Prameny obvykle končí ve svém výkladu začátkem války a novodobou historií zaznamenávají zhruba od poloviny roku 1945. Obezřetní musíme být i při zkoumání plaských kronik, jelikož zápisy popisující události na konci války byly zapisovány zpětně v 50. letech. Inventáře archiválií i kroniky se víceméně shodují v tom, že v Plasích pobývala během války německá armáda, jejíž velitel Wittich bydlel v konventu. Plaské děti české národnosti během války musely uvolnit prostory své školy dětem Němců a přesunout své třídy do konventu a zámku.⁷⁶ Naději na osvobození znamenal pro plaské obyvatele až počátek roku 1945. Kronika uvádí, že Plasy se staly „přechodnou noclehárnou“ pro uprchlíky z různých koutů Protektorátu i zahraničí. Škola tak musela ustoupit na nějaký čas i z konventu a zámku, svého přechodného útočiště.⁷⁷ Na školu v konventu během válečných let vzpomněla paní Domínová: *„Můj bratr měl v konventu školu, to bylo za druhé světové války. Chodil tam asi ve dvanácti letech, všude jinde byli Němci. Jeho třída se nacházela ve východním rondelu v přízemí. Také tam potom byla jídelna. Říkal, že jim tam byla pořád zima, ale výuka nakonec celý týden neprobíhala. Do školy ke konci války chodil pouze jednou týdně na kontrolu domácích úkolů. Statek asi nějak fungoval, protože moje teta, která pracovala pro Metternichy, tam pracovala až do roku*

---

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ VITOUŠOVÁ, Marie, VILD, Miroslav, BURDOVÁ, Pavla, *Školství v Plasích 1872–1961, Inventář*. In: Inventáře a katalogy státního archivu v Plzni, pobočka Plasy, Plasy 1987, s. 9.

⁷⁷ SOka Plasy, f. MNV, Kronika obce Plasy, 1945–1957, s. 38.

1945.⁷⁸ Plasy se nacházejí přibližně 20 km od Plzně, čímž jen těsně přišly o možnost osvobození americkou armádou. Ještě před příchodem Rudé armády byli někteří Němci z konventu i škol internováni. Zlom v novodobé historii přišel po pražském povstání 5. května 1945. Plaské panství se po vyhlášení republiky dostalo po více než sto letech opět pod státní správu. Rudá armáda do Plas přijela 10. května 1945, obyvatelé měli zachovat především klid a následovat pokynů uniformovaných mužů.⁷⁹ V Plasích se zdržela až do podzimu téhož roku. Během rozhovoru s paní Domínovou došlo i na vzpomínky na toto období: „*Maminka mi vyprávěla o Rudé armádě v Plasích. Zdaleka ne všichni vojáci se chovali jako osvoboditelé a hrdinové. Například, když na louce nedaleko od Plas byla nějaká veliká slavnost se spoustou lidí. Ruští vojáci najednou přišli, začali do stanu střílet a zastřelili dvě dívky. Když to viděl jejich velitel, nechal je vyvést někam nad Nebřeziny a zastřelit je tam. I události po konci války byly smutné. Pro Metternichy muselo být zvlášť nepříjemné, že vojáky nastěhovali do jejich sídla, pokud o tom věděli.*“⁸⁰

V Plasích samotných následovaly po skončení války události totožné s jinými městy. Všeobecná nenávist vůči německému obyvatelstvu, počátky jeho odsunu, vznik lidových soudů, snaha o rychlé vzkříšení hospodářství i ekonomiky či ustanovení Místního národního výboru. I přes to, že se dle zkoumaných pramenů snažili poslední majitelé panství během války obyvatele chránit a udržet jejich životní úroveň, se vděku zřejmě nedočkali. Kroniky v následujících letech Metternichy líčí jako představitele feudalismu a „zahnílého kapitalismu“, kteří utiskovali své poddané pro vlastní prospěch.⁸¹ Ani konec války se neobešel v areálu plaského dvora bez emocí. V objektech kláštera došlo k označování německého majetku a i v Plasích vznikl lidový soud, který zkratkovitě řešil aktuální problémy. Lynčování padl za oběť i někdejší správce velkostatku Adolf Teichmann, ten, který v roce 1940 žádal o povolení stavby nového domu pro své zaměstnance, byl po válce bez milosti zastřelen. S nenávistí plaského obyvatelstva se potýkala i přítelkyně „Titi“, žijící s rodinou v Plasích, slečna Deli Grimm.⁸² Paul se při své cestě z armády na Kynžvart v Plasích zastavil jen, aby

---

⁷⁸ Výňatek z rozhovoru s paní Domínovou vedeného Ivou Vorlíkovou v Podbořanech 29. srpna 2018. Záznam i přepis rozhovoru dostupný v archivu autorky.

⁷⁹ SOkA Plasy, f. MNV, Kronika obce Plasy, 1945–1957, s. 50.

⁸⁰ Výňatek z rozhovoru s paní Domínovou vedeného Ivou Vorlíkovou v Podbořanech 29. srpna 2018. Záznam i přepis rozhovoru dostupný v archivu autorky.

⁸¹ Tamtéž, s. 48.

⁸² „*Za zadními voji sovětských jednotek táhli do Plas ze sousední Plzně „revoluční gardisté“. Zavraždili ředitele panství a sládka, ačkoliv byli oba Češi a nikdy neměli žádné styky s nacisty. S jejich rodinami*

informoval své zaměstnance o dalších postupech. Se svojí ženou se obě panství snažili udržet, ale i oni museli na konci války uprchnout. Útěk plný nejistoty vedl jejich kroky na jedno z posledních sídel, a to Johannisberg. Ten byl při náletu na Mohuč v roce 1942 sice takřka zničen, ale Čechy pro tuto rodinu přestaly být nadále bezpečné. Útěk na Johannisberg jim zabral šest týdnů. Počátky cesty popsala Taťána Metternichová ve své knize *Svědectví o neobyčejném životě*: „...měli nás očekávat krátce po sedmé hodině ráno. Zákaz vycházení nám bránil vyjet dříve. Jako proviant jsme s sebou vzali chléb, velký kus slaniny, také množství píce pro koně a jako zvláštní příděl několik lahví koňaku Napoleon dobře uložených v kbelíku. Všem jsme rozdělili různé peněžní obnosy a sami si vzali ze sejfy poslední tisícimarkové bankovky. Kolik zavazadel můžeme vzít s sebou? Každý jeden příruční kufr, odpověděl Paul s určitostí. Není vyloučeno, že i ten budeme muset cestou zahodit.“⁸³ Šlechta zkrátka v poválečném Československu už jako celek nehrála zvláštní roli. Naopak, musela prokazovat svou národní, státní a politickou spolehlivost. Metternichové patřili k těm, kteří doplatili na princip kolektivní viny uplatňovaný na občany německé menšiny v poválečném Československu.

Takřka ihned po uvalení národní správy na plaský velkostatek došlo k jeho přejmenování. Oficiální písemnosti v té době nově začala vyřizovat *Státní správa a závodní revoluční rada velkostatku a pivovaru Plaského, dříve Metternich*.⁸⁴ Předsedou závodní rady velkostatku se stal František Bílý, členy rady byli za pilu Václav Balín, za hospodářství Antonín Janeš, za pivovar Pavel Jícha, za úředníky pan Jiříček a další lidé za dvory a lesy.⁸⁵ V srpnu 1945 došlo ke znárodnění metternichovských panství v Čechách na základě dekretu prezidenta republiky č. 12/1945.⁸⁶ Plaské panství vystavil konfiskaci Národní výbor v Kralovicích pod číslem 10949/45.⁸⁷ Na základě tohoto dekretu přešel veškerý majetek do správy Národního pozemkového fondu při Ministerstvu zemědělství. Majetek velkostatku po 5. květnu 1945 disponoval 8412 hektary lesů, celkem 412,33 hektarů zabíraly dvory Plasy, Lomany, Býkov a Hubenov. K panství patřila také honitba, pila, pivovar, lihovar, mlýn, byty zaměstnanců, 10

---

zacházeli nejhanebnějším způsobem a pak je odsunuli za hranice do Německa, do země, které pro ně byla cizinou, v žádném případě jejich domovem.“ METTERNICHOVÁ, Taťána, *Svědectví o neobyčejném životě*, Praha 1992, s. 365.

⁸³ Tamtéž, s. 321.

⁸⁴ Archiv PPAS, f. PP, k. 1, i. č. 2, sign. A 1a, Národní správa, konfiskace nepřátelského majetku.

⁸⁵ SOkA Plasy, f. MNV, Kronika obce Plasy, 1945–1957, s. 50.

⁸⁶ Dekret prezidenta republiky o konfiskaci a urychleném rozdělení zemědělského majetku Němců, Maďarů, jakož i zrádců a nepřátel českého a slovenského národa. Platný od 23. června 1945.

⁸⁷ SOkA Plasy, f. Městský národní výbor, nezpracováno (dále MěstNV), Kronika obce Plasy, 1958–1965, s. 45.

kostelů v jeho správě, plaský zámek, konvent, dětský útulek a rybníky. Celková hodnota budov byla vyčíslena na 7 242 968 Kčs, strojů na 576 868 Kčs, celkem tedy 7 819 836 Kčs. Zisk velkostatku dosahoval 2 632 966 Kčs.⁸⁸ S parcelací a tvorbou plánů, co se zkonfiskovaným majetkem podniknout dál, se začalo už po květnu 1945. V červnu téhož roku požádala Československá církev o přidělení kostela sv. Václava. Místní národní výbor žádosti nevyhověl.⁸⁹

3.2 KDO ZÍSKÁ PLASY ANEB JAK NEJLÉPE ROZDĚLIT ZKONFISKOVANÝ MAJETEK?

Těžko lze určit dobu, kdy se v klášterním areálu začalo mluvit o památkové péči známé z dnešního pohledu. Mniši si obecně vážili svých staveb i předků, uvědomovali si potřebu vzdělání a zachování vědomostí pro další generace. Odborná literatura klade v českém prostředí vznik památkové péče na konec 18. století, kdy vznikla první specializovaná instituce Společnost vlasteneckých přátel umění. Mniši a později i Metternichové ukládali důležité předměty tak, aby je zachovali pro další generace, nicméně zaměřovali se především na předměty, ne na stavby samotné. Rakouské památkové instituce patřily na počátku 20. století k nejmodernějším v Evropě. Na tento systém památkové péče navázalo po první světové válce i Československo, konkrétně zákonem č. 11 Sb. Památková péče spadala v té době pod Ministerstvo školství a národní osvěty.⁹⁰ Pro šlechtice znamenalo vyhlášení republiky i následná pozemková reforma asi největší změnu, neboť většinu půdy vlastnili právě oni. Kromě postavení šlechty se po první světové válce změnil i pohled veřejnosti na šlechtická sídla. Zámky a hrady najednou začaly být vnímány jako jakýsi relikv starého světa a připomínka padlé monarchie.⁹¹ Aplikaci zásad dnešní památkové péče se mi poprvé podařilo v Plasích dohledat na počátku 20. let 20. století, kdy po pozemkové reformě proběhlo jednání o možnosti využití zámku vojenskou správou pro vojenské účely. Tento návrh vzhledem k vysoké umělecké hodnotě objektu definitivně zamítl přednosta osvětového odboru

---

⁸⁸ Tamtéž, s. 207.

⁸⁹ SOkA Plasy, f. MNV, Kronika obce Plasy, 1945–1957, s. 55.

⁹⁰ UHLÍKOVÁ, Kristýna, *Národní kulturní komise 1947–1951*, Praha 2004, s. 17.

⁹¹ CÍSAŘOVÁ, Jitka a kolektiv, *Šlechtická sídla ve stínu prezidentských dekretů*, Praha 2017, s. 37.

ministerstva, Zdeněk Wirth, v květnu 1922.⁹² V následujících letech se v pramenech setkáváme s opravami zajišťující funkčnost budov. Na jejich citlivost v závislosti s historickou a uměleckou hodnotou objektů nebyl brán větší zřetel. De facto lze říci, že památková ochrana cenných budov v areálu začíná i v Plasích především až po druhé světové válce.

Rok 1945 znamenal přelom v dosavadní organizaci památkové péče. Po aplikaci Benešových dekretů č. 12 a č. 108/1945 Sb. stát nabyt značné části hodnotných budov a mobiliářů po německých a maďarských obyvatelích. Do státních rukou přešlo celkem 496 hradů a zámků včetně svého vnitřního vybavení.⁹³ O dalším osudu těchto objektů rozhodovala Památková komise při Národním pozemkovém fondu. Na popud prezidenta republiky se následně začala tvořit myšlenka Národní kulturní komise, jejíž náplní měla být ochrana, zachování a zpřístupnění státem nově získaného majetku. Svoji činnost započala v únoru 1947. Zákon č. 137/1946 Sb. se tak stal prvním československým zákonem, jehož náplní byla výhradně ochrana památek.⁹⁴ Předsednictví komise po celou dobu její existence zastával Zdeněk Wirth. Ochrana památek byla následně zakotvena i v Ústavě 9. května roku 1949. Stejný rok rovněž položil základy k celkové reorganizaci systému státní správy a památkové péče, kdy od roku 1952 výkonná pravomoc ve věcech památkové péče přešla na Krajské národní výbory a památky celostátního významu začaly podléhat přímo Ministerstvu školství, věd a umění.⁹⁵ Kulturní komise měla nadále působit jako poradní sbor ministerstva, k čemuž už nedošlo. V roce 1953 ji nahradila Státní památková správa.

Ani události druhé světové války na plaském velkostatku nic nezměnily na tom, že areál bývalého kláštera v sobě ukrýval (a dodnes ukrývá) historické i kulturní bohatství, se kterým se musí nakládat s rozmyslem. Konfiskované památky (zejména hrady a zámky) se rozdělily do tří skupin na základě nové kategorizace. Památky první kategorie se měly zpřístupnit veřejnosti a sloužit jako reprezentativní vzorek všech slohových období československého kulturního dědictví, objekty spadající do druhé kategorie měly poskytnout zázemí institucím jako domovy mládeže, školy, sanatoria, psychiatrické léčebny a další. Památky třetí kategorie čekal nejsmutnější osud, a to využití těchto budov jako provozoven JZD či přestavba na bytové domy. Zatímco

---

⁹² Národní archiv Praha (dále NA Praha), f. Státní památková správa (dále SPS), k. 406, i. č. 30, 30-zámek Plasy.

⁹³ UHLÍKOVÁ, s. 23.

⁹⁴ Tamtéž, s. 19.

⁹⁵ Tamtéž, s. 20.

zámek Kynžvart či nedaleký Kaceřov patřil mezi 48 objektů první kategorie, zámek v Plasích spadal spolu s budovou konventu do druhé kategorie.⁹⁶ Již krátce po odchodu bývalých majitelů začalo rabování jejich sídel a rozprodávání osobních věcí. Kroniky uvádějí, že i o předměty nevelké hodnoty byl velký zájem a kapesníčky s výšivkou metternichovské korunky jsme mohli najít i u plaského kadeřníka.⁹⁷

S vyklízením zámku, který až do podzimu obývala Rudá armáda, se začalo již v létě 1945. Nábytek a obrazy byly přestěhovány i pro jejich vlastní ochranu do pivovaru, v další fázi došlo na stěhování zámecké knihovny. V Plasích se nacházely cenné spisy a dokumenty dvojího původu, na zámku bychom našli menší knihovnu tvořenou zejména z osobních sbírek princezny Pavlíny, její matky Melanie a Thurn-Taxisů, v konventní kapli sv. Bernarda pak větší metternichovskou knihovnu společně se soukromým archivem. Publikace ze zámku skládající se zejména z německých a francouzských románů, hudebnin, slovníků, ale i starých francouzských tisků s podpisy Melanie přestěhovali obyvatelé po válce ze zámku do místnosti občanské záložny na radnici v prvním patře.⁹⁸ Odtud je na podzim 1948 nechala Kulturní komise odvézt na zámek do Hořovic, kde měly být vyříděny a učiněny s nimi další dispoice. Odvezený materiál čítal asi 2500 svazků.⁹⁹ Nejstarší dokumenty v rodinném archivu pocházejí údajně již ze 13. století. Do Plas, kde měl být definitivně uložen, převezli archiválie takřka ihned po zakoupení panství, v roce 1827. Archiv umístěný v západním rondelu stihli poslední majitelé plaského velkostatku nechat ještě před koncem války převézt do sklepních prostor pivovaru a tam jej zazdít. Zřejmě tím uchránili cenné rodinné sbírky před vojáky Rudé armády, zničením či likvidací. Jak uvádí Taťána Metternichová ve své knize: „*Sovětsí vojáci, očekávání a vítání jako osvoboditelé, se tam oddávali orgiím v drancování. Veškerý nábytek zámku, listiny a knihy vyházeli z oken. Jen archiv nenašli.*“¹⁰⁰ Po druhé světové válce se podařilo odstranit falešnou příčku v pivovarských sklepech a uložené sbírky znovu objevit. V 50. letech byl archiv převezen do dostupnějšího Státního ústředního archivu v Praze.¹⁰¹ Dokumenty metternichovské provenience mohou badatelé stále studovat v dnešním Národním

---

⁹⁶ BERÁNKOVÁ, Stanislava, Interní dokumenty správy kláštera Plasy. Podklady pro výstavu Metter(m)nich uvedenou v plaské prelatuře v roce 2018. Nepublikovaný pramen. Za poskytnutí děkuji Mgr. Stanislavě Beránkové, Plasy 2018.

⁹⁷ SOkA Plasy, f. MNV, Kronika obce Plasy, 1945–1957, s. 55.

⁹⁸ Tamtéž, s. 56–58.

⁹⁹ NA Praha, f. SPS, k. 143, Svozy zámeckých inventářů Písečná-Pňovany.

¹⁰⁰ METTERNICHOVÁ, *Svědectví...*, s. 365.

¹⁰¹ KAHUDA, Jan, *Z dějin rodinného archivu Metternichů*. In: Metternich a jeho doba, Plzeň 2009, s. 129.

archivu v Praze a v Rakouském státním archivu. Sbírký rodinných dokumentů se dělí na několik fondových částí. Díky jejich celkovému rozsahu je značně omezený počet badatelů, kteří by prostudovali archiv celý. Jedním z nich se stal např. německý historik Wolfram Siemann.

První fázi vyklízení zámku ukončila kronika ke 12. srpnu 1945. Již ke konci září začala další, důkladnější fáze úklidu, prováděného zejména penzisty a zajatci. Tentokrát se kromě zámku vyklidilo i staré opatství, konvent a lesnický dům v areálu. Na podzim padlo rozhodnutí o potřebě upravit prostory zmíněných budov jako noclehárnu pro vojáky Rudé armády pro blížící se zimu. Mobilář se tak přesunul do pivovaru a prázdných místností konventu, archiv plzeňských Škodových závodů, jenž byl v areálu uložený, se odvezl zpět do Plzně a zbytek původní klášterní knihovny organizátoři nabídli plaské škole. Liturgické předměty dobrovolníci přenesli do sakristie v kostele. Konventní budova se zaplnila palandami.¹⁰² Všechny tyto práce přišly na zbytek, neboť sovětská vojska 10. listopadu v 5 hodin ráno Plasy opustila.

Rok 1946 se nesl ve znamení úvah o parcelaci. Plaští netrpělivě čekali, jaké další osudy čekají bývalý plaský velkostatek a kdo se nadále stane jeho správcem. Další otázka se naskytla ohledně stávajících provozů v zkonfiskovaných objektech. Většina z nich přestala nadále sloužit svému původnímu účelu. Například na místo původního dětského útulku se rozhodlo o zřízení mateřské školy v čele s Jiřinou Benešovou. Jeptišky, které útulek do té doby spravovaly, musely z konventu odejít.¹⁰³ Při Místním národním výboru došlo ke zřízení Místní rolnické komise, jež přijímala žádosti zájemců z řad obyvatel i právnických subjektů o zkonfiskovaný majetek. Rozloha zkonfiskovaného majetku k jednání představovala téměř 9800 ha.¹⁰⁴ Největší zájem projevíli žadatelé o půdu, skládající se z velké části z lesů a o drobné nemovitosti. Nejméně zájemců se přihlásilo o konventní budovu. Celkový seznam žadatelů hlásil 91 malozemědělců, 45 žadatelů o stavební místa, 1 družstvo a 7 obcí. Konfiskovaná zemědělská půda s nemovitostmi připadla zejména deputátníkům a zemědělcům, lihovar družstvu. Komise tímto způsobem přidělila celkem 38 nemovitostí. Cena se stanovila na 20–180 Kčs za m³. Zámek se starým opatstvím odhadl technický znalec na

---

¹⁰² SOKA Plasy, f. MNV, Kronika obce Plasy, 1945–1957, s. 61.

¹⁰³ Tamtéž, s. 66.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 68.

1 626 927 Kčs.¹⁰⁵ O pivovar projevila zájem řada zájemců, v roce 1947 však přešel pod státní správu, administrativně pod vrchní správu státních pivovarů v Buštěhradě.¹⁰⁶

V roce 1947 přišla na scénu nově vzniklá Národní kulturní komise v čele se Zdeňkem Wirthem, jež rozhodovala i o osudu plaských pamětihodností. Jako první se nabízela otázka zámku se starým opatstvím. V té době pravděpodobně nejzachovalejší budově areálu. Ani po roce 1947 zámek nepřešel k památkám první kategorie. V září 1948 informovala NKK Ministerstvo školství a osvěty, že plaský zámek nepatří k památkám, které by převzala do své správy a nadále bude spadat pod Národní pozemkový fond při Ministerstvu zemědělství.¹⁰⁷ Dle stejného zápisu došlo komisí k vypracování podrobného inventáře plaského zámku. Ze seznamu byly vyčleněny předměty, které neměly bezprostřední spojitost s Plasy, čímž by bylo možné jejich využití i na jiných zpřístupněných objektech. Část mobiliáře zůstala v Plasích i nadále ponechána pro plánované muzeum, zbytek se odvezl. Zdeněk Wirth svým jednáním jistě „ochránil“ nejen jeden předmět, jenž do té doby stále musel snášet rizikové podmínky pro uskladnění v pivovaru. Převezením se stal národním kulturním majetkem a následně došlo k jeho rozvozu do dalších institucí. Namátkou jmenujme Národní galerii, Vojenský historický ústav, zámek Jemniště, zámek Horšovský Týn, Pražský hrad, místní školu, Místní národní výbor, Muzeum v Mariánské Týnici, Městské muzeum v Plzni, Aukční dům a další.¹⁰⁸ Samotné budovy zámku a konventu přidělilo v následujícím roce Ministerstvo zemědělství do vlastnictví Okresního národního výboru v Kralovicích, výnosem ze dne 17. prosince 1948. K přidělu došlo za podmíněk, že „přídělce bude udržovati budovy v dobrém stavu a veškeré stavební úpravy bude prováděti jen po předchozím souhlasu Státního památkového úřadu v Praze“.¹⁰⁹

---

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ KODERA, *Textová rešerše*, s. 32.

¹⁰⁷ NA Praha, f. SPS, k. 406, i. č. 30, 30- zámek Plasy.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ Tamtéž.

3.3 STAVEBNÍ ÚPRAVY A VYUŽITÍ JEDNOTLIVÝCH BUDOV AREÁLU

Konvent

Monumentální čtvercová budova dodnes dominuje celému areálu. I oproti konventním budovám v jiných klášterech vyniká svým stylem stavby a velikostí. Po rozpuštění řeholní komunity v 80. letech 18. století se pro tak specifickou stavbu již těžko hledalo jednotné využití. Prostory, kterými budova disponuje, jsou velmi náročné na vytápění i údržbu, což všem nájemcům komplikuje provoz. V době napoleonských válek, po roce 1798, byl v konventu umístěný vojenský špitál.¹¹⁰ V průběhu staletí pak můžeme říci, že se konvent stal dočasným útočištěm plaských organizací při čekání na nové prostory, což se v řadě případů protáhlo na několik desítek let.

Po staletí se řeholní komunity po celém světě spojují se vzděláváním obyvatelstva. Stejně tak tomu bylo i v Plasích. První triviální škola vznikla již při škole klášterní roku 1775.¹¹¹ Plaské děti se vzdělávaly v počtech, psaní a čtení. Nacházela se za klášterním hostincem v jednoposchodovém dřevěném domku a skládala se ze dvou tříd. Sloužila dětem ze všech společenských vrstev, pokud zaplatily školné.¹¹² Po zrušení kláštera se provoz školy nepřerušil a její prostory spadaly pod správu Náboženského fondu.¹¹³ Instituci byla přislíbena nová školní budova, ale k realizaci nedošlo. Původní dřevěná stavba vyhořela a škola se tak přestěhovala do prostor bývalého konventu. Třídy se nacházely vedle vstupu na jižní straně, v sousedství bytu pro učitele. Nechyběla zde ani škola německá. Po roce 1805 proběhla rozsáhlá rekonstrukce střechy, úprava přízemí pro potřeby školních tříd a přestavba prvního patra na vrchnostenské kanceláře a byty.¹¹⁴ Zájem o vzdělání rostl, a tak od roku 1823, kdy počet zapsaných dětí ročně převyšoval tři sta žáků, náležel ke každému učiteli asistent, který mu pomáhal s jeho pracovní náplní.¹¹⁵ Učitel kromě platu, vycházejícího z výše školného, pobíral nepravidelně i naturálie od rodičů žáka a vrchnosti. Mohl také obhospodařovat přidělený pozemek.¹¹⁶ Vzdělání podporovali i noví majitelé panství, jež

---

¹¹⁰ LANCINGER, Luboš, *Plasy, Konvent, stavebně-historický průzkum, I. etapa: Dějiny objektu*, Praha 1975. Uloženo v NPÚ v Plzni, s. 6, přepsal Vlastimil Svoboda.

¹¹¹ MAŠKOVÁ, s. 171.

¹¹² Tamtéž.

¹¹³ STEINBACHOVÁ, s. 161.

¹¹⁴ LANCINGER, *Konvent...*, s. 7.

¹¹⁵ MAŠKOVÁ, s. 171.

¹¹⁶ STEINBACHOVÁ, s. 161.

škole ponechali původní prostory. Na příkaz Metternichů došlo dále k adaptaci původního zimního refektáře na lékárnu v jedné polovině a skladový kveľb železa v polovině druhé. Dále došlo k přestavbě letního refektáře na sýpky, knihovního sálu na sál divadelní a zbudování rodinného archivu v prvním patře. Část konventu sloužila od 40. let jako špitál. V objektu nadále až do roku 1850 působil patrimoniální úřad, jenž spravoval i vlastní archiv, doložena je i přítomnost justiciára.¹¹⁷ V 70. letech 19. století pak stejný objekt poskytl zázemí první žakovské knihovně.¹¹⁸ Po požáru roku 1894 došlo k instalaci protipožárních opatření, nicméně dispozičně zůstal zachován původní ráz budovy.¹¹⁹ Zájem o školní docházku se neustále zvyšoval, proto se již na počátku 20. století začala prosazovat stavba nové školy. Přeplněné třídy v nevyhovujících podmínkách nahradila nová budova v roce 1934.¹²⁰ Do druhé světové války pak zůstal nezměněn styl údržby a využití objektu. Nová školní budova dětem nesloužila dlouho, neboť již v červenci 1941 musela být vyklizena a uvolněna k ubytování německých dětí. V přízemí východního rondelu vznikla 1. září 1943 lidová škola zemědělská pro děti z okolí.¹²¹ Až do podzimu 1945 bychom ještě v konventu našli dětský útulek spravovaný jeptiškami.

Po druhé světové válce lze v podstatě konstatovat, že s problémem využití specifických obrovských prostor se potýkali i následní správci objektu. Konventní budova hledala jednotné využití takřka celé 19. a 20. století. Poté, co v roce 1948 přešla společně s prelaturou do vlastnictví Okresního národního výboru, poskytovala i nadále zázemí řadě úřadů. Jejich výčet a zkoumání je natolik náročné, že by vydalo na samostatnou publikaci. Obecně můžeme potvrdit tvrzení pamětníků, že většina budov areálu kláštera sloužila především jako sklad věcí a provizorium organizací, dokud nedošlo k dostavbě samostatného objektu určeného speciálně pro ně. Ve druhé polovině 20. století zůstalo strukturálně ponecháno metternichovské využití konventní budovy. Část i nadále sloužila jako kanceláře, část jako archiv a depozitář, další část jako byty. V neposlední řadě neopomeňme letní refektář využívaný jako sýpka a technické zázemí budovy v přízemí. Zatímco památková hodnota prelatury nezůstala opomenuta, u konventu se na ni muselo přijít až s časem. Už samotná stavba představuje díky svým základům riziko pro údržbu. Zde považuji za důležité zmínit, že mniši po svém odchodu

---

¹¹⁷ LANCINGER, *Konvent...*, s. 6–7.

¹¹⁸ VITOUŠOVÁ, s. 5.

¹¹⁹ LANCINGER, *Konvent...*, s. 8.

¹²⁰ VITOUŠOVÁ, s. 7.

¹²¹ Tamtéž, s. 8.

nenechali v objektu žádné plány na údržbu vodního systému či větrání a zřejmě ani Metternichové nemohli znát přesný postup údržby. Až do druhé poloviny 20. století chyběly podrobnější sondy a výzkum vodního a větracího systému. V průběhu několika desítek let se tak již značně zdevastovaný vodní systém setkal ještě s řadou dalších experimentů. Kanalizace budovy byla po druhé světové válce zastaralá a ve velmi špatném stavu. Řada ústavů sídlících v konventu své odpadové hospodářství řešila propojením odpadu s kanály hospodařícími s vodou vodního systému, což vedlo k jejich ucpání. Důsledkem toho stoupla vodní hladina určující stav vody v zrcadlech o necelá dva metry nad doporučenou normu a několik let v této výšce setrvala. Následkem toho bylo zvýšení celkové vlhkosti v budově a ve schodištích nad bazény. Ve snaze zabránit dalšímu zvyšování vodní hladiny se přistoupilo ke kroku zalít tento prostor betonem, což se opět ukázalo jako neúčinné.¹²² V následujících letech se experimentovalo i s odčerpáním veškeré vody z vodních zrcadel. Nutno podotknout, že jednotný správný postup pro údržbu vodního systému neexistoval, stejně tak nešlo určit optimální výšku vodní hladiny. Se zaváděním prvních odborných sond se začalo v průběhu 70. let, zásadnější poznatky k vodnímu a větracímu systému se však podařilo přinést až po pádu režimu.

Po převzetí objektu ONV v roce 1948 nastala potřeba uvolnit místo kancelářím výboru a zajistit tak nové bydlení pro čtyřicet rodin, které do té doby tyto prostory obývaly. V Plasích v této době začala realizace nové bytové výstavby.¹²³ Kromě organizací ponechaných ve svých původních prostorách se do konventu přestěhovaly i organizace nové. Jmenujme Okresní stavební podnik v přepažené části zimního refektáře a dalších místnostech, depozitář krajského archivu v západní a severní části prvního patra či poštovní úřad v přízemí vedle jižního rondelu.¹²⁴ Pošta se do konventu poprvé přestěhovala v roce 1949 a k 27. dubnu téhož roku začala úřadovat.¹²⁵ O dva

---

¹²² SOKA Plasy, f. MNV, Kronika obce Plasy, 1945–1957, s. 323.

¹²³ HUBKA, Petr, *Plasy*, Plasy 1987, s. 29

¹²⁴ Okresní stavební podnik a Okresní průmyslový kombinát představují v podstatě jednu organizaci. Komunální podniky po roce 1948 vlastně nahrazovaly soukromé instituce. První Okresní stavební kombinát, později Okresní stavební podnik, zahájil svojí činnost v Kralovicích v 1. březnu 1949. V následujících letech vznikly ještě ovocný kombinát a sdružený komunální podnik v Kralovicích a v Plasích, které byly v roce 1953 sloučeny do jediného s vedením v Plasích. V průběhu dalších let z něj byly vyčleněny instituce výrobního charakteru a vznikl tak Okresní průmyslový kombinát se sídlem v Plasích. Tento model se neukázal jako životaschopný, a tak po roce 1956 ze zbývajících částí kombinátu vznikly ještě dva podniky komunálních služeb se sídly v Kralovicích a Plasích. Tento model již fungoval. MATUŠKOVÁ, Martina, ROM, Karel, *Inventář ONV Plasy 1945–1960*, In: Inventáře a katalogy státního archivu v Plzni, pobočka Plasy, Plasy 2015, s. 10.

¹²⁵ SOKA Plasy, f. MNV, Kronika obce Plasy, 1945–1957, s. 91.

roky později došlo k reorganizaci na Okresní poštovní úřad.¹²⁶ K roku 1953 kronika uvádí v konventu následující instituce: v křídle bývalé fary (nemocničním pozn. autorky) sídlo Okresní vojenské správy, v přízemí poštu, kanceláře výkupního podniku a nefunkční prádelnu. V prvním patře lidový soud, prokuraturu, depozitář krajského archivu, košíkářskou dílnu v bývalém metternichovském kasinu, ve druhém patře následně v severním křídle finanční referát ONV, kanceláře Okresního průmyslového kombinátu, sekretariát ČSM a závodní kuchyni.¹²⁷ Sepsané rozložení nevydrželo dlouho. Již o rok později se objevily jedny z prvních myšlenek na zřízení muzea a plaského archivu. Pošta žádala o své rozšíření a přidělení dalších místností a poukazovalo se rovněž na špatný stav budovy a její neodkladnou rekonstrukci.¹²⁸ Pro zřízení archivu a muzea se nejlépe jevila původní kaple sv. Bernarda, jež dříve poskytovala prostory metternichovskému archivu. Nicméně kronika uvádí, že krajský archiv, zřízený v konventu roku 1948, prostory odmítal předat a své archiválie převést do Plzně.¹²⁹ Pro tento pohyb požadoval vyčlenění náhradních prostor, které v Plasích nebyly k dispozici. K převezení depozitáře do Plzně nakonec došlo, a to v červenci 1956. Zřízení muzea nyní nic nebránilo, proto krátce po přestěhování depozitáře byla v Plasích zřízena muzejní komise v čele s kronikářem Rudolfem Soukupem, jež měla na vznik muzea dohlédnout. Nové přidělení místností změnilo strukturu rozložení takřka poloviny konventní budovy v prvním patře. Změna se dotkla především západní strany. Bývalé kanceláře archivu umístěny po levé straně kaple sv. Bernarda byly přenechány lidovému soudu, kaple sv. Bernarda muzejní komisy pro zřízení muzea, prostory mezi kaplí sv. Bernarda a kapitulní síní náležely archivu lidového soudu, MNV je požadoval pro zřízení skladu. Kapitulní síň měla být jako jediná uvedena do původního stavu. Sousední místnost severního rondelu náležela okresnímu archivu sídlícímu v konventu již od roku 1954, sám rondel Místní národní výbor. Pro muzejní a archivní účely přidělil MNV kapli sv. Bernarda, jednu z místností archivu lidového soudu a sousední místnost kapitulní síně. Tento krok se ukázal jako problematický, neboť ani jedna z přidělených místností neměla zabudovaná kamna.¹³⁰ K instalaci první z expozic muzea došlo již na konci roku 1956, a to první části galerie Stretti. Podmínky pro tento počín se kvůli vysoké vlhkosti a velké zimě ukázaly pro skladování obrazů natolik nevhodné, že

---

¹²⁶ HUBKA, *Osm a půl století...*, II. díl, s. 132.

¹²⁷ SOkA Plasy, f. MNV, Kronika obce Plasy, 1945–1957, s. 134.

¹²⁸ Tamtéž, s. 159–165.

¹²⁹ Tamtéž, s. 220.

¹³⁰ Tamtéž, s. 265.

nedlouho po instalaci výstavy došlo k odvezení obrazů a uložení zpět do depozitáře. Stav obrazárny k roku 1957 byl velmi špatný, do místnosti zatékala voda a podlaha vykazovala známky velkého poškození.¹³¹ Ten potvrzuje i Československý filmový týdeník ze stejného roku. Konventní budovu zachytil v dezolátním stavu, coby odkladiště nepotřebných předmětů. Fresky a stěny s pobořenými štuky pohltila plíseň, v oknech chybělo sklo a rajskou zahradu zahltil plevel.¹³² Výraznějších změn se objekt po odvysílání týdeníku nedočkal. I k roku 1960, kdy ONV vyklízel své kanceláře a stěhoval se do Plzně, uvádí kronika objekt jako velmi zchátralý.¹³³ Společně s reorganizací struktury okresu, který se přestěhoval do Plzně, kde vznikl okres Plzeň-sever, se změnila i struktura archivu a MNV. Plasy až do roku 1960 nenesly jasně daný statut místního označení. Institucí spravující chod Plas byl tedy od roku 1945 Místní národní výbor. Dne 2. září 1960 získaly Plasy statut města, díky čemuž zřejmě došlo k přejmenování úřadu na Městský národní výbor.¹³⁴ Přímý pramen odkazující na přejmenování instituce se dohledat nepodařilo, kroniky po roce 1960 uvádějí již pouze Městský národní výbor. Poté, co se sídlo okresu přestěhovalo do Plzně, došlo rovněž k převedení památkových objektů klášterního areálu z ONV na Krajské středisko památkové péče.¹³⁵ Archiv působil po roce 1960 jako odborná organizace okresu Plzeň-sever. Až do roku 1985 měl k dispozici tři místnosti, severní rondel, „kužárnu“ u divadelního sálu a místnost bývalé autoškoly ve třetím podlaží konventu.¹³⁶ V roce 1985 získal archiv některé z místností přestěhované knihovny.

Konec 50. a počátek 60. let opět znamenal změny ve využití objektu. Do konventu se stěhovala knihovna z kina Střela, jehož prostory se jevily jako nedostačující, v roce 1963 začala fungovat nová závodní kuchyně a jídelna v přízemí východního rondelu se 125 místy pro zaměstnance místních institucí.¹³⁷ Zároveň v nemocničním křídle došlo k úpravám místností na chlapecký internát Střední zemědělské technické školy, jenž v nemocničním křídle sídlil do konce 60. let. Poté, co se v roce 1969 dostavěly provizorní internáty u zemědělské školy, byl internát

¹³¹ Tamtéž, s. 322.

¹³² ČESKÁ TELEVIZE, *Československý filmový týdeník 1957*, díl 639/2379 [online], cit. [2019-03-16]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1130615451-ceskoslovensky-filmovy-tydenik/207562262700030/>

¹³³ SOKA Plasy, f. MěstNV, Kronika obce Plasy, 1958–1965, s. 83.

¹³⁴ NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV, *Jak šel čas...* In: Klášter Plasy.eu [online], cit. [2019-04-05]. Dostupné z: <https://www.klaster-plasy.eu/cs/o-klasteru/osa>.

¹³⁵ HUBKA, *Osm a půl století...*, II. díl, s. 138.

¹³⁶ Za sdělení děkuji panu magistru Hubkovi, řediteli SOA v Plzni, který v plaský archiv vedl od roku 1982.

¹³⁷ HUBKA, *Osm a půl století...*, II. díl, s. 138.

přestěhován.¹³⁸ Okresní lidová knihovna zaujímala z počátku tři místnosti, kancelář, půjčovnu a depositář umístěný v rondelu.¹³⁹ Ve druhém patře nemocničního křídla začalo dále fungovat od 1. května 1966 dětské oddělení. Na konci 60. let obsahovala knihovna téměř 14 000 výtisků.¹⁴⁰ Počátkem 70. let přetrvával v konventní budově havarijní stav a podmínky pro ukládání archiválií i knih byly nevyhovující. Pozdější vedoucí dětského oddělení, paní Tafatová, nastoupila do knihovny v konventu v roce 1973. „*V konventu a zámku jsem pracovala přes 30 let jako knihovnice. Přes 16 let v dětském oddělení, zbytek v oddělení pro dospělé. Jsem spjata nejen s budovou, ale i s lidmi. Podmínky pro práci v konventu byly hrozné. Asi dva roky chyběla okna v chodbách. Slíbili nám opravu na dva měsíce a protáhlo se to na několik let. V konventu ani nesvítilo světlo, což zejména v zimě bylo opravdu děsivé. Nikoho to nezajímalo. Ještě ke všemu byla rozbitá střecha, takže tam i zatékalo. Když jsme šli domů z práce, museli jsme u nás v dětském zakrývat stoly igelitem.*“¹⁴¹ V havarijním stavu se nacházel takřka celý areál. Na počátku 70. let se rozhodlo o kompletní úpravě nemocničního křídla a přesunu zbylých částí Okresní knihovny do jeho prostor. V této době se začaly více uplatňovat zásady památkové péče, uživatelé a správci budovy si zřejmě alespoň částečně uvědomili hodnotu objektu. K příležitosti úpravy jižního křídla vznikl rozsáhlý stavebně-historický průzkum takřka všech objektů areálu zpracovaný Lubošem Lancingerem mezi léty 1974–1980. Zároveň po provedení odborných sond a studií začala realizace prvních rekonstrukcí. V konventní budově došlo k zasklení a sjednocení oken a dveří, výmalbě kaple sv. Bernarda a chodeb. Dále k opravě prasklého vodovodního potrubí v přízemí konventu, vyčerpání a vyčištění vodního zrcadla, výměně zámku a přečíslování depositáře. Další rekonstrukce počítala s restaurátorskými pracemi na schodištích a celkovou úpravou jižního křídla.¹⁴² Kronika v těchto letech uvádí i počty návštěvníků, kteří prošli konventem v daném roce. K roku 1974 je to 1646 návštěvníků, 1975 4835 návštěvníků a o rok později 4771.¹⁴³ O tom, jak prohlídky probíhaly, vyprávěl někdejší kastelán pan Juha: „*Prohlídky určitě probíhaly ještě předtím, než jsem se stal v roce 1978 kastelánem. Já zastával funkci spíš takového správce objektu, byli jsme na to pouze tři. Oficiální průvodkyni jsme dostali až o několik*

¹³⁸ Tamtéž, s. 139.

¹³⁹ SEKERA, Jan Carlos, HEZKÁ, Iveta a SOUTNEROVÁ, Věra, *Knihovnictví v Plasích: historie a současnost*, Plasy 2015, s. 14.

¹⁴⁰ SOKA Plasy, f. MěstNV, Kronika obce Plasy, 1966–1968, s. 43.

¹⁴¹ Výňatek z rozhovoru s paní Tafatovou vedeného Ivou Vorlíkovou 20. února 2019 v Plasích. Přepis i záznam rozhovoru je dostupný v archivu autorky.

¹⁴² SOKA Plasy, f. MěstNV, Kronika obce Plasy, 1972–1978, s. 107–108.

¹⁴³ Tamtéž, s. 313.

let později. Vstupně bylo tuším 10 Kčs a průvodkyně musela říkat text, který jí zpracovala krajská centrála. Chodilo se hlavně do kostela, to bylo takové nejoblíbenější, poté fresky, obrazy Stretti a prostory konventu obecně.¹⁴⁴ Pro probíhající elektrikářské a další práce musel být objekt v roce 1977 z provozních důvodů na několik měsíců uzavřen. V témž roce došlo k vybourání umělých příček v zimním refektáři. O rok později byla slavnostně otevřena výstava obrazů Viktora Strettiho, ale pro obrovskou vlhkost obrazy opět převezli v krátké době zpět do depozitáře. I přes uskutečněné úpravy a rekonstrukci jižního křídla nešly práce podle plánu, čímž došlo k přesunutí termínu kolaudace opravených prostor na 31. prosinec 1980.¹⁴⁵ I toto se ukázalo jako příliš optimistická vize.

Prelatura, zámek

Prelatura na rozdíl od konventu našla až do druhé světové války jednotné využití, po koupi pozemků Metternichovou rodinou sloužila jako její sídlo. Až do druhé světové války byla přístupná jen omezenému počtu návštěvníků a představovala významný objekt v areálu. Vzhledem k důležitosti objektu a poskytované náležitě péči se ze sledovaných budov prelatura zachovala nejlépe. V pramenech se setkáváme hned s několika názvy: prelatura, zámek, opatství či stará prelatura. Oslovení se obvykle volí dle období, jež autor ve své práci zpracovává. Prelaturou či opatstvím autoři budovu nazývají především v mnišském období. Poté, co došlo k přestavbě prelatury na metternichovské sídlo, se setkáváme obvykle s označením „zámek“ a „stará prelatura“. Metternichové své sídlo umístili především do prostor barokní přístavby Jeana Baptisty Matheye. Rozlišovali tedy své sídlo, zámek a zbývající historickou část objektu, staré opatství. Stavebně-historický průzkum zpracovaný Lubošem Lancingerem před opravami jižního křídla konventu uvedl u prelatury následující: *„Bývalá prelatura ,opatství-zámek‘, dále jen prelatura, sestává se z několika stavebních částí, které byly dlouhým vývojem k sobě přiřazeny do jednoho celku, přestože jsou slohově i historicky odlišné“*.¹⁴⁶

---

¹⁴⁴ Výňatek z rozhovoru s panem Juhou vedeného Ivou Vorlíkovou 13. března 2019 v Babiné. Přepis i záznam rozhovoru je dostupný v archivu autorky.

¹⁴⁵ SOKA Plasy, f. MěstNV, Kronika obce Plasy, 1972–1978, s. 390.

¹⁴⁶ LANCINGER, Luboš, Plasy, *Prelatura, stavebně-historický průzkum*, I. etapa: Dějiny objektu, Praha 1976, s. 7. Uloženo v NPÚ v Plzni, přepsal Vlastimil Svoboda.

Nedlouho po skončení války začalo vyklízení budovy zámku a dražba jeho mobiliáře mezi plaskými obyvateli. Dražba probíhala v zámeckém sále, kde se značně pod cenou rozprodávaly cenné předměty s rodovým symbolem. Poslední veřejná dražba se uskutečnila v červenci 1948.¹⁴⁷ V prosinci téhož roku, po vyklízení místností a vyřešení všech potřebných administrativních záležitostí, převzal objekt do vlastnictví, stejně jako konventní budovu, Okresní národní výbor. Od 8. ledna 1949 se Plasy staly sídlem okresu poté, co se sem z Kralovic přesunuly kanceláře Okresního národního výboru. Poprvé ONV zasedal v Plasích 30. ledna 1949. V té době sdružoval 105 obcí s 27 432 obyvateli.¹⁴⁸ Od 6. dubna 1950 správa objektu přešla pod Místní národní výbor. Luboš Lancinger uvedl, že zámek ONV ani MNV příliš nevyužíval, kromě kulturního odboru ONV, sloužil tak jako příležitostné skladiště.¹⁴⁹ Rekonstrukce v tomto období nejsou zaznamenány, zřejmě šlo pouze o rámcové opravy. Od roku 1953 se jednalo o vestavbě dvou pater montovaných dílcových kanceláří do velkého sálu. Z realizace sešlo.¹⁵⁰ První větší opravy se opatství dočkalo v roce 1955, a to fasády a hlavně rekonstrukce velkého opatského sálu. Rozvržení budovy bylo v té době následující: v historickém traktu objektu, tzv. starém opatství mělo od roku 1948 své sídlo okresní velitelství SNB. V části mezi zámkem a starým opatství se v přízemí nacházel byt, nad ním v prvním patře školský a kulturní odbor rady ONV a odbor ochrany práce. V roce 1955 nadále došlo k rozšíření místností školského referátu.¹⁵¹ Podmínky pro bydlení v prelaturě přiblížil ve své výpovědi pan Drozda: *„Bydleli jsme tam zhruba od února 1958. Nevím, jestli tam žil někdo před námi. Přistěhovali jsme se díky tomu, že otec dostal místo kulturního referenta tady v Plasích. Nebyl to žádný velký luxus, ale my jsme byli šťastní, že jsme měli vůbec kde bydlet. První místnost se využívala jako skladiště, pak kuchyň, tam byla kamna, sporák a kuchyňský stůl, dále obývák, což bylo skladiště nábytku, který naši měli. Tam ale nebyla kamna, nedalo se tam být. Poslední místnost byla ložnice, kde situace nebyla o moc lepší. Teprve za nějakou dobu nám dovolili probourat si díru do komína a zabudovat další kamna.“*¹⁵²

---

¹⁴⁷ SOKA Plasy, f. MNV, Kronika obce Plasy, 1945–1957, s. 61.

¹⁴⁸ OKRESNÍ VÝBOR KSC, *Sborník Muzea okresu Plzeň-sever : sborník ke 40. výročí vyvrcholení národně osvobozené boje československého lidu a osvobození naší vlasti Sovětskou armádou období let 1945-1960*, Plasy 1985, s. 28.

¹⁴⁹ LANCINGER, *Prelatura...*, s. 6.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 7.

¹⁵¹ SOKA Plasy, f. MNV, Kronika obce Plasy, 1945–1957, s. 213.

¹⁵² Výňatek z rozhovoru s panem Drozdou vedeného Ivou Vorlíkovou v Plasích 17. listopadu 2018. Přepis i záznam rozhovoru dostupný v archivu autorky.

Od poloviny 50. let 20. století měl sál sloužit k pořádání kulturních akcí a výstav, pro tento účel byla zadána oprava štukatur, maleb a dle pramenů také fasády. Štukatérské práce byly svěřeny akademickému sochaři Vladislavovi Turskému a oprava maleb restaurátorovi Jiřímu Blažejovi.¹⁵³ Na rekonstrukci je pozoruhodné, že podnět k její realizaci dal sám ONV. Dohled a částečně také dotaci nad tímto počinem vykonala Státní památková správa. Oprava spočívala v očištění, zpevnění a doplnění štukové plastiky v okolí nástrovní fresky, ve zpevnění omítky a celkové obnově poškozených míst fresky. K realizaci restaurátorských a štukatérských prací došlo za dohledu SPS, zbylé drobné práce převzaly na starost ONV a MNV v Plasích. Veškeré práce byly provedeny s důrazem na ochranu památky. Rozpočet na tuto rekonstrukci se vyšplhal k 4300 Kčs.¹⁵⁴ Jednou z prvních akcí, jež využila prostory nově upraveného zámeckého sálu, se stala Okresní zemědělská výstava pořádaná 29. a 30. září 1956.¹⁵⁵ V následujících letech sál hostil kulturní a společenské akce, sloužil jako galerie pro výstavy obrazů či sál pro pořádání schůzí MNV a ONV. Konaly se zde výstavy obrazů známých malířů, jmenujme Maxe Švabinského, Augustina Němejce či rodinu Stretti. Na konci 50. a počátku 60. let došlo k reorganizaci okresu. V roce 1960 se k plaskému okresu přiřadil okres Stříbro a celá základna se následně přesunula do Plzně, kde vznikl okres Plzeň-sever.¹⁵⁶

Pro uvolněné kanceláře ONV se rychle našlo nové využití a již mezi léty 1960–1963 došlo k nové úpravě budov prelatury na dívčí internát Střední zemědělské technické školy. Rekonstrukci podlehla takřka celá prelatura. Kompletně upraveno bylo staré opatství, novou dispozici získalo první patro a přízemí se schodištěm, do krovů se zabudovalo nové patro a ve dvoře vznikla nová kotelna.¹⁵⁷ Stavebně-historické průzkumy stav prelatury ještě před rekonstrukcí prezentují jako jeden z nejlepších ze všech budov areálu. Funkci jedné z vychovatelek zastávala paní Urbanová: „*Nastoupila jsem jako vychovatelka na podzim 1964. Na prelaturě byl internát dívčí, v konventu chlapecký. Bylo to pro zemědělskou školu. U kluků v konventu jsme spávali. Na prelaturě bydleli Edlovi, učitelé městské školy, kteří dohlíželi na děvčata. Jelikož prelatura byla pro internát upravená, dívky měly moc pěkné vybavení. Musely si pravidelně uklízet. Na pokojích měly teplo, topení tam bylo, ale voda ne. Děti jsme*

---

¹⁵³ NA Praha, f. SPS, k. 406, i. č. 30, 30- zámek Plasy.

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ SOKA Plasy, f. MNV, Kronika obce Plasy, 1945–1957, s. 250.

¹⁵⁶ OKRESNÍ VÝBOR KSČ, s. 31

¹⁵⁷ LANCINGER, *Prelatura...*, s. 12.

*budili v půl sedmé ráno, večerka byla obvykle ve 22 hodin. Stravu měly zajištěnou ve škole, těžko bychom tam pro odhadem sto dětí zvládli uvařit.*¹⁵⁸ Dle paní Urbanové internát nejdříve sloužil výhradně pro děti ze zemědělské školy, v následujících letech docházelo i k udělení výjimek a ubytování přespolečných studentů místního gymnázia. V únoru 1966 postihl dívčí internát na prelaturě malý požár, který vznikl od zalděného trámu v komíně. Kromě úleku ubytovaných studentek se však nikomu nic nestalo a požár rychle zklidňovala jednotka místních hasičů.¹⁵⁹ Poté, co se část ubytovaných počátkem 70. let přestěhovala do nových provizorních internátů u zemědělské školy, se internát rozšířil o ubytované z řad studentů dopravní školy v Plzni. Ti dojížděli každý den z Plas do Plzně až do roku 1978, kdy pro ně byly u školy dostavěny vlastní ubytovny.¹⁶⁰ Internát plnil v prelaturě svojí funkci až do počátku 80. let. V 70. letech bychom kromě něj našli na prelaturě také řadu kanceláří, zázemí zde měl např. plaský výkup, sklady a kryt civilní obrany či výdejna obědů v původní sala terreně. K zbudování krytu došlo v roce 1963 demolicí historických sklepů v podzemních prostorách prelatury. Kryt neměl být určen pro obyvatele Plas, nýbrž pro vysoce postavené úředníky z Plzně. Kryt i sklady CO vyžadovaly pravidelnou údržbu, o které vyprávěl správce Krytu pan Bunda. *„Já jsem pracoval v krytu jako správce od roku 1966, kdy kryt otevřeli. Přesunul jsem se tam po deseti letech působení v konventu v Okresním stavebním podniku. Vlastně jsem se považoval především za údržbáře. Neustále jsem musel hlídat vlhkost, teplotu a klima. Moje pracovní doba začínala v sedm hodin ráno, končila ve čtyři odpoledne. Jednou jsem se ptal, co by udělali s plaskými obyvateli, kdyby jaderná válka opravdu začala a oni se dožadovali vstupu do krytu. Řekli mi, že nic, prostě bychom je tam nepustili. Běžný obyvatel se tam nedostal. Hrozba jaderné války byla v té době vnímaná jako opravdu vážná. Byla taková doba.*¹⁶¹ Nutno dodat, že o existenci krytu neměl běžný občan Plas vědět. Na pana Bundu navázala o několik měsíců později paní Křížová. *„Já jsem měla v Plasích na starost vybavení skladů civilní obrany. Vlastně jsem dohlížela na to, aby sklady neměly prošlé zásoby a každý obyvatel měl připravenou masku. Já se do krytu dostala jako*

---

¹⁵⁸ Výňatek z rozhovoru s paní Urbanovou vedeného Ivou Vorlíkovou 20. února 2019 v Plasích. Přepis i záznam rozhovoru dostupný v archivu autorky.

¹⁵⁹ SOkA Plasy, f. MěstNV, Kronika obce Plasy, 1966–1968, s. 26.

¹⁶⁰ SOkA Plasy, f. MěstNV, Kronika obce Plasy, 1979–1989, s. 40.

¹⁶¹ Výňatek z rozhovoru s panem Bundou vedeného Ivou Vorlíkovou 16. října 2018 v Plasích. Přepis i záznam rozhovoru dostupný v archivu autorky.

*jedna z mála. Pro normy masek i vybavení existovaly přísné směrnice, branná povinnost byla brána opravdu vážně.*¹⁶²

Památky v areálu spadaly pod památkovou ochranu již od konce 40. let. Přesto péče o památkově chráněné objekty v Plasích nabrala většího rozměru až v 70. letech. Stavebně-historický průzkum zpracovaný Lubošem Lancingerem mezi léty 1974–1980 při příležitosti oprav jižního křídla konventu zahrnoval takřka všechny budovy v areálu. Díky tomu známe stav, ve kterém se objekty nacházely. V 70. letech se i prelatura dočkala dalších významnějších plánů a úprav. Mezi léty 1974–1976 vypracoval Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů dislokační studii celého areálu, kde naznačil zásady jeho rekonstrukce.¹⁶³ Plánované úpravy ani zde nebyly uskutečněny v plném rozsahu. V roce 1975 mělo dojít k realizaci generální opravy střešní krytiny na prelatuře a nad ambity a kaplemi v zahradě. Ve stejném roce se prelatura dočkala i nové výmalby.¹⁶⁴ O tři roky později se ukázalo, že z plánovaných oprav došlo především k zajištění ambitů. Střecha nad hlavním velkým sálem nadále vykazovala známky poškození, což znemožnilo její opětovné restaurování, protože restaurátoři odmítli nastoupit, dokud nedojde k zajištění dobré funkce střechy.¹⁶⁵ Rekonstrukce se stejně jako v případě konventu přesunuly k řešení do 80. let.

Pivovar

Tradice pivovarnictví v Plasích trvá opravdu dlouho. První písemné zmínky o vaření piva v klášteře pocházejí již z 16. století.¹⁶⁶ Metternichové tradici vaření piva po zrušeném klášteře obnovili v 19. století. Základy moderního provozu položil již sám kancléř, rozvoj nastal především až po zrušení propinačního práva v roce 1869. Druhá polovina 19. století zajistila rovněž přechod na výrobu piva metodou spodního kvašení a vznik druhů piv oblíbených až do zrušení provozu v roce 1966. Velký rozkvět a rozšíření provozu nastal během správy panství v čele s Richardem Metternichem a

---

¹⁶² Výňatek z rozhovoru s paní Křížovou vedeného Ivou Vorlíkovou 20. února 2019 v Plasích. Přepis i záznam rozhovoru dostupný v archivu autorky.

¹⁶³ LANCINGER, *Prelatura...*, s. 12.

¹⁶⁴ SOKA Plasy, f. MěstNV, Kronika obce Plasy, 1972–1978, s. 171–172.

¹⁶⁵ Tamtéž, s. 390.

¹⁶⁶ Cenné poznatky k tomuto období publikoval Pavel Koderka na konferenci v Plasích v roce 2015. Svým výzkumem doložil první písemné zmínky o objektech a provozu pivovaru poprvé v historii kláštera. KODERA, Pavel, *Zapomenutý opat Petr Peristerius a hospodaření na plaském klášteře po polovině 16. století*. In: *Proměny plaského kláštera (1145–2015)*, Mariánská Týnice 2015, s. 109.

sládkem Karlem Anzenbacherem.¹⁶⁷ Nejvyššího výstavu ve sledovaném období dosáhl pivovar k roku 1873, kdy vystavil více než 14 000 hl piva.¹⁶⁸ Zásadním zásahem do provozu se stal požár na konci 19. století. Nejvíce postižení z pivovarských objektů utrpěla sladovna, kterou následně nahradila nová budova. Po požární rekonstrukce se rozdělily do několika etap. V té první nahradila roku 1896 sladovnu v jejím původním místě nová chladírna, ledové hospodářství pivovaru. V dalších fázích došlo k realizaci varny, kotelny a podzemního potrubí mezi varnou a ležáckými sklepy. Přestavby vyvrcholily krátce po roce 1900 stavbou nové sladovny naproti chladírně.¹⁶⁹ Ikonické budovy s vysokými žlutými štíty, zachycené na dobových fotografiích, ve velké míře prezentují právě výsledky zmíněných přestaveb. V první polovině 20. století prošel plaský pivovar částečnou modernizací, týkající se zejména logistiky a přechodu na motorovou dopravu.¹⁷⁰ Vlastníka a provozovatele pivovaru prameny uvádějí stejného jako majitele panství.¹⁷¹ Vrchní správa pivovaru sídlila převážně na Kynžvartu a s plaskou provozovnou vedla čilou korespondenci. Do výstavu i funkce se opět promítly historické události ovlivňující i ostatní odvětví. Nejvyšší výstav je zaznamenán mezi světovými válkami, na konci 20. let, a to konkrétně 32 882 hl. V této době pozici vrchního sládky zastával syn Karla Anzenbachera Josef, panství vlastnil Klement Metternich.¹⁷²

Stejně tak jako plaský velkostatek vlastnili Metternichové pivovar do konce druhé světové války. Adresátem doručované korespondence se stala těsně po skončení války Státní správa a závodní revoluční rada velkostatku a pivovaru Plaského, Paula jako vlastníka některé prameny uvádějí až do roku 1947.¹⁷³ Pivovar dále administrativně vlastnily *Západočeské pivovary*, konkrétně spadal pod vrchní správu pivovarů v Buštěhradě, následně ve Staňkově, a to pod novým oficiálním názvem *Státní pivovar v Plasech u Plzně*. Následujících dvacet let už nezaznamenáváme razantnější stavební úpravy v pivovarském areálu. Veškerou stavební činnost představovaly především dílčí běžné opravy nezbytné pro zajištění provozu samotného. Záznamy o

---

¹⁶⁷ 1864–1892

¹⁶⁸ LIKOVSKÝ, Zbyněk, *České pivovary 1869–1900*, Praha 2005, s. 174.

¹⁶⁹ VORLÍKOVÁ, Iva, *K historii pivovarnictví v Plasích*. In: *Bohemiae Occidentalis Historica*, 2018, č. 1, s. 47–65.

¹⁷⁰ KODERA, *Textová rešerše*, s. 32.

¹⁷¹ LIKOVSKÝ, Zbyněk, *Držitelé, provozovatelé a vedoucí pivovarů Českých zemí 1869–1989*, Praha 2010, s. 185.

¹⁷² LIKOVSKÝ, Zbyněk, *Pivovary československého území 1900–1948*, Praha 2006, s. 186.

¹⁷³ Tamtéž, s. 185.

vystavovaném pivě do roku 1957 obvykle uváděly výstav okolo 20 000 hl.¹⁷⁴ Těsně před zrušením pivovaru dosahoval výstav dle záznamů lehce přes 30 000 hl. Vzhledem k absenci pramenů je však třeba i na tato data pohlížet kriticky. Ke zrušení pivovaru došlo roku 1966, dokončení výroby a čerpání zásob probíhalo až do roku následujícího. Důvodem zastavení výroby bylo dle kroniky velmi opotřebované strojní zařízení.¹⁷⁵

Prostory bývalého pivovaru přešly od 1. ledna 1967 do vlastnictví SSD Jednota Plzeň-sever. Objekt převzala za zůstatkovou cenu 1 100 000 Kčs s tím, že výroba na sladovně bude probíhat ještě po celý rok 1967.¹⁷⁶ Poslední várku sládkové uvařili k 18. říjnu 1967, 11. listopadu došlo k ukončení výstavu. Odběratelé plaského piva měli nově odebírat pivo plzeňské. Někdejší zaměstnanci pivovaru měli na výběr z několika možností dalšího setrvání v provozu. Rozhodnutí svých kolegů popsala v rozhovoru zaměstnankyně pivovaru paní Štruncová: *„Měli jsme na výběr z několika možností. O sladovníky a sládky projevil zájem pivovar v Plzni, nabídli práci více lidem. Další zaměstnanci mohli jít do provozů Jednoty či jinam do areálu. Sládci a sladovníci šli většinou do Plzně, starší zaměstnanci do důchodu a my jsme si nechali ‚rozdělený rajon‘. Kdo pracoval dřív na sladovně, zůstal v té budově a pracoval pro velkosklad Jednoty, kdo pracoval ve sklepích přes silnici, zůstal zase tam. Třeba já.“*¹⁷⁷ Tuto výpověď potvrzují i kroniky. Po ukončení výroby v pivovaru jeho zaměstnanci připravovali prostor pro nové uživatele. *„Nejdříve bylo třeba uklidit. Funkční pivovarské zařízení ze sladovny si vzali provozy v Plzni nebo menších městech, kde pivovary ještě fungovaly. Sudy ze sklepů se odvezli tuším někam na Hracholusky a udělali se z nich chatky. Varna tuším, že se snad rozebrala na menší části a nádoby se nechaly roztavit v železárnách. Vybavení bylo zřejmě zastaralé, tak s ním dále nijak nenakládali.“* Paní Štruncová touto výpovědí opět potvrzuje záznamy vedené v kronikách. Po vyklizení budov od pivovarského zařízení nic nebránilo nastěhování zboží Jednoty a strojů potřebných k výrobě sodové vody. Silnice mezi tehdejší sladovnou a spílacími sklepy opět rozdělovala dvě části provozu spadající pod jednu organizaci. Vysoká žlutá budova kdysi náležející sladovně nově poskytovala zázemí velkoskladům Jednoty. Výpovědi pamětníků se jednoznačně shodují v tom, že ve skladech bychom našli vše potřebné zboží připravené k rozvozu. V těchto prostorách

---

¹⁷⁴ SOkA Plasy, f. MNV, Kronika obce Plasy, 1945–1957, s. 317.

¹⁷⁵ SOkA Plasy, f. MěstNV, Kronika obce Plasy, 1966–1968, s. 17.

¹⁷⁶ Tamtéž.

¹⁷⁷ Výňatek z rozhovoru s paní Štruncovou vedeného Ivou Vorlíkovou dne 13. března 2019 v Hadačce. Přepis i záznam rozhovoru dostupný v archivu autorky.

vzpomínají především na sklady konzerv či zavařenin, kterých tu mělo být skladováno větší množství. Prostory někdejšího ledového hospodářství a spílek pivovaru zaplnilo zařízení na výrobu sodové vody, která se zde od roku 1969 začala vyrábět. Ve sklepních prostorách se uchovávaly sirupy a koncentráty k další úpravě, horní část sloužila lahvovně a kancelářím. Část této poloviny objektů Jednoty sloužila ještě jako suchý sklad náležející k protějším velkoskladu. Paní Štruncová přibližuje výrobu: „*Já jsem nejdříve pracovala s lahvemi a také se sirupy a později jsem se stala vedoucí celé sodovkárny. Těžko říct, jestli mě více bavila práce v pivovaru nebo v sodovkárně, obojí mělo něco do sebe. Vyráběli jsme hned několik druhů limonád. Začalo se Kofolou, potom jsme po německém vzoru vyráběli něco jako Coca Colu, jmenovalo se to Frucola. Kromě těchto nápojů jsme měli také pomerančovou či malinovou limonádu. Nejvíce zákazníky zaujalo, když jsme jednou zkusili smíchat sirup na Frucolu a malinovku. Opakovaně žádali zavedení její výroby. Oproti pivu s tím nebyla žádná práce. Sirupy nám vozili už hotové, něco z Opavy, hodně z Ústí nad Labem a Žatce. Já musela jen pohlídat správný koncentrát, kam se přidala voda v předem stanoveném poměru a oxid uhličitý. Limonáda byla na světě. Lahve byly nejdříve potištěné, později se na ně lepily etikety. Jednota také zkoušela u nás vyrábět pouze vodu bez příchuti, ale to se neosvědčilo.*“¹⁷⁸ SSD Jednota Plzeň-sever zásobovala limonádami z plaské výrobní a zbožím ze svých velkoskladů široké okolí. Z okolních měst a vesnic jmenujme Plasy samotné, Kaznějov, Kralovice, Hadačku, Horní a Dolní Bělou, Bezděrov, Kozojedy, Třemošnou a spoustu dalších. Seznam, jenž má společně s mapou zavážených podniků paní Štruncová stále uložený v osobním archivu, čítá několik stovek provozoven.¹⁷⁹ Sklady Jednoty a výroba sodové vody fungovaly v Plasích až do konce 90. let, kdy došlo k ukončení provozu. Sklad se přesunul do centrálních prostor v jiných městech a provoz sodovkárny vzhledem k narůstající nabídce a oblibě nápojů v plastových obalech v supermarketech již obnoven nebyl.

Sýpka a ostatní hospodářské budovy

Hospodářské budovy a barokní sýpka s hodinovou věží si po celá staletí ponechaly svůj původní účel, vytvořit hospodářské zázemí areálu. Přesto považuji za důležité jejich

---

¹⁷⁸ Výňatek z rozhovoru s paní Štruncovou vedeného Ivou Vorlíkovou dne 13. března 2019 v Hadačce. Přepis i záznam rozhovoru dostupný v archivu autorky.

¹⁷⁹ Příloha č. 1.

příběh zmínit, neboť plány využití do budoucnosti, se kterými se pracovalo, zasluhují zvláštní pozornost. Nutno podotknout, že ani hospodářské budovy nepostrádají cenné historické prvky a důmyslné technické i architektonické řešení. Většina z hospodářských objektů stojí v areálu více než 200 let, základy či pozůstatky stavebních prvků ve zdech jsou obvykle ještě starší. Z hospodářského zázemí se zaměříme pouze na objekty nacházející se přímo v areálu bývalého kláštera, tedy sýpku, horní a dolní hospodářský dvůr a pilu.

Prostory sýpky sloužily stejným účelům i během metternichovského období. V rámci úprav celého areálu se ani prostory sýpky, zejména kaple sv. Máří Magdaleny, nevyhnuly žluté výmalbě a úpravám souvisejícím s běžným provozem. Ke skladování surovin nechali Metternichové upravit ještě prostor bývalého letního refektáře a sýpku tak zbudovat i v konventu. Sýpky v konventu sloužily především jako suché sýpky ke skladování obilí, v sýpkách s hodinovou věží se pak skladovalo také obilí a luštěniny, ve sklepích ovoce a zelenina.¹⁸⁰ Funkce tohoto objektu tak sice zůstala zachována, zřejmě pro svou konstrukční zastaralost již od druhé poloviny 19. století nebyl plně využíván. Na konci 19. století se po velkém požáru uvažovalo o využití prostor sýpky k pivovarnickým účelům, přičemž došlo i k zpracování plánů na vestavbu sladovny. K realizaci zřejmě vzhledem k ekonomické náročnosti nedošlo a pro sladovnu byla navržena nová samostatná budova v místech původního pivovaru.¹⁸¹ Po druhé světové válce využíval sýpku dle výpovědi pamětníků s částí prelatury a konventu Výkupní podnik zemědělského nákupu a zásobování, školní statek ustanovený v roce 1966 z původního plaského JZD a podnik Zelenina jako sklady zeleniny a hnojiv v kaplích a sklepích. V patrech se i nadále uchovávalo obilí s luštěninami. Kroniky ve druhé polovině 20. století hovoří zejména o hodinovém stroji, který zůstal i nadále v provozu a o malbách v kaplích. S náznaky odborných postupů při restaurování se poprvé setkáváme v 60. letech, kdy byly malby pod vrstvou barvy objeveny. Sýpka se v té době potýkala s problémy s vlhkostí související nejen s neodborným zacházením, ale především navýšením terénu v okolí při stavbě nové silnice přes konventní zahradu. Kronika uvádí, že když předseda MěstNV navštívil sýpky v zimním období 1962–1963, zjistil, že stěny pokrývá několikacentimetrová námraza a více než 80% povrchu se potýká s plísní.¹⁸² Z druhé poloviny 20. století rovněž pocházejí první prováděné sondy

---

¹⁸⁰ Příloha č. 2.

¹⁸¹ Příloha č. 3.

¹⁸² SOkA Plasy, f. MěstNV, Kronika obce Plasy, 1958–1965, s. 416.

v tomto objektu. Dle výpovědi pamětníků nebylo výjimkou, že sýpkou, ale i dalšími objekty v areálu, se dalo volně procházet, což mohlo ohrozit cenný dochovaný mobiliář. První zmínky o hodinovém stroji ve druhé polovině 20. století pocházejí z roku 1958, kdy Richard Háže a František Šnábl měli uvést stroj po několika letech opět do provozu.¹⁸³ V roce 1977 již kronika zmiňovala jako jednoho z údržbářů pana Jana Menšíka, kterému se podařilo uvést do provozu i druhý zvon ve věži a obnovit tak zvláštní funkci plaských hodin, dvojí odbíjení celé hodiny. Pan Menšík se o hodiny staral až do 17. května 1980, kdy pozici přenechal panu Drozdovi, jenž se o hodiny stará až do dnešní doby. Ke své práci uvedl: „*Vlastně mě k tomu přivedla zvědavost. Hodiny jsem podvědomě vnímal pořád, už jako kluk.(...) Problém byl, že jsem o tom nic nevěděl. Musíte to nejdříve pochopit, potom mít tu výdrž a vůbec ty hodiny mít rád, ony to poznají. Když tam přijde někdo, kdo je nemá rád, poznají to a zastaví se. Já si myslel, že bude jednoduché opravit všechny poruchy, ale nebylo. Začal jsem si tedy chyby psát do malého notýsku. Už mám druhý. Vždy, když se nějaká porucha vyskytne, zjišťuji, jestli už jsem ji neopravoval, abych nemusel vše znovu od začátku zkoumat. Ve většině případů je to vždycky něco nového. Hodiny mě také naučily jednu důležitou věc, neměňte věci, které fungují.*“¹⁸⁴ Na otázku, zdali jej pan Menšík zaškolil při předávání funkce, se smíchem odpověděl: „*Ne, řekl mi šest slov, ,když se rozbijí, musíš je opravit‘. A měl pravdu, nějaký přesný návod na jejich údržbu asi neexistuje.*“¹⁸⁵ Poslední rekonstrukce do roku 1980 se v prostorách sýpky podařila dohledat k roku 1978, kdy byly restaurovány oboje vchodové dveře do kaplí.¹⁸⁶

Horní a spodní hospodářský dvůr v západní části areálu prošly ze jmenovaných objektů během posledních několika desítek let zřejmě největší proměnou. Ze zchátralých budov se během několika let rekonstrukce staly skvosty klášterního areálu. Horní hospodářský dvůr sloužil především jako jeho dopravní platforma. Již za dob mnichů se zde nacházela klášterní konírna, kde byli ustájeni nejlepší opatští koně, na kterou navazovala vozová kolna. V protější budově, navazující na dolní hospodářský dvůr, bychom našli chlévy pro dobytek s drůbežími kurníky v mezipatře. Stavební vývoj dvora se prakticky zastavil již v 18. století. Nejvýraznější úpravou v metternichovském období se stala stavba lihovaru v severozápadní části dvora.

---

¹⁸³ Tamtéž, s. 61.

¹⁸⁴ Výňatek z rozhovoru s panem Drozdou vedeného Ivou Vorlíkovou 17. listopadu 2018 v Plasích. Přepis i záznam rozhovoru dostupný v archivu autorky.

¹⁸⁵ Taktéž.

¹⁸⁶ SOKA Plasy, f. MěstNV, Kronika obce Plasy, 1972–1978, s. 390.

Lihovar zřejmě vznikl pro efektivnější zpracování surovin a jejich zbytků s následným využitím a přeměnou na krmivo pro dobytek. K výstavbě došlo v roce 1902, zahájení provozu proběhlo v lednu 1903. Kapacita lihovaru byla stanovena na várku 2 hl denně.¹⁸⁷ Po roce 1945 se lihovar stal majetkem družstva, které jej i nadále využívalo. Vedoucím se v září 1946 stal Václav Šimek, jenž spravoval lihovar společně se čtyřmi zaměstnanci. Poté, co roku 1950 vyhořela střecha, byl provoz obnoven a za rok 1955 již opět vykazoval výrobu 364 hl lihu.¹⁸⁸ I po druhé světové válce pokračovalo v prostorách horního dvora ustájení dobytka. Budovy samotné nikdo neudržoval a ve druhé polovině 20. století značně chátraly. Na tento fakt poukazuje i Luboš Lancinger v stavebně-historickém průzkumu z roku 1974. Nedlouho poté lihovar vyhořel a až do rekonstrukce po roce 2010 se nacházel v katastrofálním stavu, z původního lihovaru se zachoval takřka jen komín a kotel.¹⁸⁹

Ve spodním hospodářském dvoře bychom v dobách provozu kláštera našli klášterní sádky. V 19. století byly bazény sádek využívány k chlazení mléka jako mléčnice.¹⁹⁰ Po druhé světové válce prostory využíval zejména podnik Zelenina jako provozní sklady ovoce a zeleniny a svou úřadovnu.¹⁹¹ Společně se sklady Jednoty, umístěnými v bývalé sladovně, byly tyto prostory chápány pamětníky jako velkosklady, ze kterých se rozváželo zboží do provozoven a podniků v širém okolí. Pan Houdek z těchto skladů zásoboval potravinami vojáky v kasárnách v Kralovicích: „*Do Plas jsem především v 70. a 80. letech jezdil pro zásoby vojákům z kralovických kasáren. Sklady byly opravdu velké, konkrétně v tom dvoře bylo ovoce a zelenina. Myslím, že to byly ale jen velkosklady pro další provozovny, nevím, jestli tam mohli chodit nakupovat i ostatní lidé. I když do ovoce a zeleniny asi ano. Přijel jsem s nákladním autem do areálu, zaměstnanci mi pomohli naložit zboží a jel jsem zpět.*“¹⁹² Zhruba od 70. let se začalo uvažovat o kompletní přestavbě severozápadní části areálu a její adaptaci na klubovnu, hotel a hospodářskou správu kulturního domu v Plasích. Pro tento záměr byly vypracovány studie SÚRPMO společně se studií na regeneraci areálu a záchranu

---

¹⁸⁷ BERAN, Lukáš a kol., *Industriální topografie průmyslová architektura a technické stavby Plzeňský kraj*, Praha 2013, s. 95.

¹⁸⁸ SOKA Plasy, f. MNV, Kronika obce Plasy, 1945–1957, s. 240.

¹⁸⁹ BERAN, s. 95.

¹⁹⁰ KODERA, Pavel, KSANDR, Karel, *Centrum stavitelského dědictví v Plasích: kronika projektu*, Praha 2015, s. 28.

¹⁹¹ SOKA Plasy, f. MěstNV, Kronika obce Plasy, 1966–1968, s. 19.

¹⁹² Výňatek z rozhovoru s panem Houdkem vedeného Ivou Vorlíkovou 10. března 2019 v Kralovicích. Přepis i záznam rozhovoru dostupný v archivu autorky.

dvora.¹⁹³ K realizaci přestaveb nedošlo a kompletní obnovy se hospodářský dvůr dočkal až po rekonstrukci v roce 2016.

Poslední z příběhů hospodářských staveb patří plaské pile. Závod pily se nacházel v jižní části areálu v těsném sousedství s pivovarem. Pila fungovala v areálu již v dobách kláštera. Velkou část plaského panství tvořily lesy, jejichž dřevo představovalo rentabilní položku v systému. Během vlastnictví Metternichů zůstala zachována a jako jeden z mála provozů dostala svému původnímu účelu. Po druhé světové válce závod přešel pod Lesní závod sídlící v bývalém hostinci *Na Knížecí*, přičemž zpracovával dřevo ze širého okolí Plzeňského kraje. V 50. letech byly provedeny zásadnější přestavby, a to stržení komína a střechy v roce 1957 pro celkovou rekonstrukci objektu. Plány počítaly s přístavbou patra s bytem pro mistra pily, jenž zatím bydlel v bývalém mlýně, úpravou přízemí pro zaměstnance, vestavbou nové jídelny, sociálních zařízení a šaten pro zaměstnance se speciálním oddělením pro ženy.¹⁹⁴ Celkové náklady na realizaci tohoto projektu vyšly na 270 000 Kčs. K roku 1957 však kronika uvádí, že se podařilo pouze odstranit komín a střechu a na další opravy se momentálně čeká. K pile uvedla k roku 1957 celkem 25 zaměstnanců, 14 mužů a 11 žen. Průměrný plat činil 1286 Kčs, zisky pily více než 891 000 Kčs. Na konci 50. let pila ročně vyráběla průměrně 8000m³ řeziva.¹⁹⁵ K ukončení provozu došlo v roce 1977.¹⁹⁶ V současné době se prostorách bývalé pily nachází zbrojnice plaských hasičů zbudovaná zde o rok později.

Kostely

Využití objektů kostelů netřeba dlouze představovat. Jak již zmínila úvodní kapitola, v Plasích se nacházely dva kostely, sv. Václava, jenž v 19. století nechal Metternich přestavět na rodinnou hrobku a Nanebevzetí Panny Marie, jenž byl následně zpřístupněn veřejnosti a využíván jako farní. Funkce farního kostela zůstala po druhé světové válce beze změny. Do rodinné hrobky byla koncem 50. let vestavěna smuteční obřadní síň a odebrán kříž z její střechy. Přístup veřejnosti k farnímu kostelu pak

---

¹⁹³ LANCINGER, Luboš, *Plasy, Hospodářský dvůr, stavebně-historický průzkum*, I. etapa: Dějiny objektu, Praha 1974, s. 20. Uloženo v NPÚ v Plzni, přepsal Vlastimil Svoboda.

¹⁹⁴ Mlýn se nacházel u řeky v těsné blízkosti klášterního i metternichovského pivovaru. V provozu byl do roku 1951, kdy přešel pod pivovar jako další pivovarské sklady.

¹⁹⁵ SOKA Plasy, f. MNV, Kronika obce Plasy, 1945–1957, s. 316.

¹⁹⁶ HUBKA, *Osm a půl století...*, II. díl, s. 145.

samozřejmě závisel na pohledu na církev a církevní stavby v dané době. V Plasích měla poměrně silnou základnu katolická církev, neboť Metternichové sami byli katolického vyznání. Kostel při pobytu v Plasích pravidelně navštěvovali a jeho činnost podporovali nemalými finančními prostředky. Dokud trval jejich patronát, údržba i opravy kostela probíhaly bez problémů. Po druhé světové válce však chyběla organizace, jež by do kostela investovala. Prostory cenné památky tak zely prázdnotou a postupně chátraly. Ministerstvo školství a osvěty vydalo v roce 1947 oběžník, ve kterém upozorňovalo na možnost získat finanční zálohu na nejnnutnější opravy kostelů a far, jejichž patronát zanikl dekretem č. 12/1945 Sb. Na velmi špatný stav střechy i zdiva a vysokou vlhkost upozorňoval i Římsko-katolický farní úřad v Kralovicích, který pro plaský farní kostel žádal na základě zmíněného oběžníku finanční prostředky.¹⁹⁷

Poté, co se moci v zemi ujala Komunistická strana, se změnil pohled na církev i církevní akce. Po volbách v únoru 1948 bylo třeba vyřešit problém vzájemného vztahu státu a církve. Jedním z hlavních problémů církve vůči tehdejší ideologii se ukázalo její hlavní sídlo, Vatikán, umístěné za hranicemi Československa. V následujících letech se tak komunističtí představitelé snažili nastavit *modus morendi*, postupně „odumírání“ církve, kdy hlavní snahou bylo odtrhnout církev od Vatikánu a vytvořit vlastní národní církev.¹⁹⁸ Jelikož katolická církev neměla svojí základnu v Československu, nebylo možné její vedení ovlivnit. Představitelé režimu v ní viděli politickou sílu, jež může shromáždit odpůrce režimu a tím klást odpor. Další z obav komunistických funkcionářů spočívala v možnosti katolické církve stát se druhou nejmocnější silou ve státě nezávislé na jeho vedení.¹⁹⁹ V Plasích lze sledovat opatření proti vlivu církve již pouze na budovách kostelů, neboť klášterní areál byl po druhé světové válce vnímán více jako šlechtické panství než jako církevní památka. Ani Plasům se v roce 1949 nevyhnula Katolická akce, již je v archivu věnován jeden z fondů. Hnutí Katolická akce mělo vytyčeno několik hlavních cílů, a to např. zavádění národního jazyka do všech obřadů v církvi, boj proti Vatikánu či zřízení organizačního centra ve Velehradě. V podstatě se jednalo o snahu komunistické strany získat kontrolu nad děním v církvi a nad kázáními pronášenými při církevních obřadech. V rámci Katolické akce měli vyvstat tzv. „pokrokoví kněží“, kteří měli obsadit vyšší církevní pozice, de facto kolaborovat s režimem a stát se jeho oporou v boji o církev a proti ní. K pokrokovým kněžím se

---

¹⁹⁷ NA Praha, f. SPS, k. 406, i. č. 30, 30- Plasy farní kostel, děkanství Kralovice.

¹⁹⁸ KONÍČEK, Jiří, *Modus vivendi v historii vztahů Svatého stolce a Československa*, Olomouc 2005, s. 166.

¹⁹⁹ KAPLAN, Karel, *Stát a církev v Československu v letech 1948–1953*, Brno 1993, s. 41.

však přidalo jen několik, většinou nespolehlivých jednotlivců.²⁰⁰ Na přípravě akce se podílela tzv. „církevní šestka“, poradní komise ÚV KSČ, skládající se z ministra spravedlnosti Alexeje Čepičky, ministra informací Václava Kopeckého, ministra školství Zdeňka Nejedlého, ministra zahraničí Vladimíra Clementise a místopředsedů vlády Viliama Širokého a Zdeňka Fierlingera.²⁰¹ K ustanovení Katolické akce došlo v červnu 1949 v Praze. Název akce byl odvozen od církevního hnutí působícího na počátku 20. století, kdy laici pomocí kněží a řeholníků mohli pomoci s prosazováním katolických stanovisek ve společnosti.²⁰² Zřejmě i proto, že hnutí vzniklé ve 40. letech pro mnoho lidí znamenalo adekvaci s hnutím z počátku 20. století, podepsalo úvodní prohlášení Katolické akce více než 1500 duchovních a další tisíce věřících.²⁰³ Ustanovující schůze Katolické akce pro okres Plasy se konala 8. června 1949 na radnici v Plasích. Na schůzi byl ustanoven Okresní výbor v čele s Františkem Vavříkem. Ke stanovení pracovního programu došlo až v průběhu července 1949, hlavní náplň představovala „uvědomovací kampaň“, při čemž Okresní výbor měl docházet na vesnice „uvědomovat“ lid a poukazovat na „nepřátelskou politiku Vatikánu“.²⁰⁴ Okresní výbor Katolické akce v Plasích ale neměl vyvinout větší samostatnou činnost. I navzdory výhrůzkám odmítali katoličtí laici v Plasích a okolí hnutí podporovat a i přes nové náborové akce v okolních vesnicích na konci roku 1950 se nedařilo zakládat další výbory Katolické akce. Poté, co v lednu 1951 onemocněl předseda výboru v Plasích a vzdal se své funkce, začal výbor stagnovat. Katolická akce se tak ani v okrese Plasy nesešla s úspěchem.²⁰⁵

Poslední církevní sňatek uzavřený v plaském kostele proběhl na konci roku 1949.²⁰⁶ Ve druhé polovině 20. století kostel sloužil částečně jako skladiště liturgických předmětů, které nenašly využití v konventu. Do sakristie kostela byl ukryt ku příkladu i jeden ze slavných Braunových křesťanských křížů.²⁰⁷ Dle výpovědi pamětníků se i během minulého režimu v plaském kostele sloužily mše, nicméně vše mělo probíhat dle schválených textů a předem dohodnutého scénáře. Provoz kostela popsala paní Křížová: „*Mše v kostele probíhaly, ale velký zájem o ně nebyl. Do kostela chodilo pár věřících,*

---

²⁰⁰ Tamtéž, s. 79.

²⁰¹ MATUŠKOVÁ, Martina, *Inventář Katolická akce, ONV Plasy 1949–1951*, In: *Inventáře a katalogy státního archivu v Plzni, pobočka Plasy*, Plasy 2009, s. 3.

²⁰² BALÍK, Stanislav, HANUŠ, Jiří, *Katolická církev v Československu 1945–1989*, Brno 2007, s. 23.

²⁰³ Tamtéž.

²⁰⁴ MATUŠKOVÁ, *Katolická akce...*, s. 5.

²⁰⁵ Tamtéž, s. 6.

²⁰⁶ SOKA Plasy, f. MNV, *Kronika obce Plasy, 1945–1957*, s. 97.

²⁰⁷ Tamtéž, s. 61.

zejména starších ročníků. Ono chodit tenkrát do kostela znamenalo mít „černý puntík“, a to nikdo nechtěl. Kostel jako takový se nezamykal. Nemůžeme říct, že by se tenkrát nekradlo, ale předměty z kostela zřejmě lidi nezaujaly. (smích) Asi nikdo nehleděl na kostel a jeho vybavení jako na památku nadnárodního významu. I přesto, že byl po celou dobu pod ochranou památkářů.²⁰⁸ Výpověď paní Křížové potvrdili i další pamětníci a dostupné záznamy. Dle mnou prozkoumaných pramenů vedli tehdejší správci hodnotu mobiliáře i stavby samotné v patrnosti, nicméně většího významu se tomu nepřisuzovalo. Svědčí o tom i zapůjčení obrazu Karla Škréty *Nanebevzetí Panny Marie* z kostela na výstavu k 300. výročí úmrtí malíře v Jízdárně Pražského hradu v roce 1974.²⁰⁹ Kostel nebyl zahrnut ani do sond a plánů na opravu areálu zpracovaných Lubošem Lancingerem v 70. letech. Na skutečnou hodnotu této památky tak mohlo být v plné míře poukázáno až po revoluci.

---

²⁰⁸ Výňatek z rozhovoru s paní Křížovou vedeného Ivou Vorlíkovou 20. února 2019 v Plasích. Přepis i záznam rozhovoru dostupný v archivu autorky.

²⁰⁹ SOKA Plasy, f. MěstNV, Kronika obce Plasy, 1972–1978, s. 107.

4 UŽITÍ ORÁLNÍ HISTORIE PRO TVORBU DIPLOMOVÉ PRÁCE, VÝZKUM

4.1 TEORIE POSTUPŮ PŘI TVORBĚ ROZHOVORŮ

Praktická část diplomové práce se zabývá empirickým výzkumem, získáním informací o areálu pomocí výpovědí pamětníků. Výzkum probíhal od léta 2018 do jara 2019 a jeho cílem bylo zachytit využití a především vnímání areálu zaměstnanci a jeho návštěvníky ve zkoumaném období. Vhodné se v tomto případě stalo užití narativní historie, již kniha *Třetí strana trojúhelníku* definuje jako „řadu propracovaných, avšak stále se vyvíjejících a dotvářejících postupů, jejichž prostřednictvím se badatel v oblasti humanitních a společenských věd dobírá nových poznatků, a to na základě ústního sdělení osob, jež byly účastníky či svědky určité události, procesu nebo doby, které badatel zkoumá, nebo osob, jejichž individuální prožitky, postoje a názory mohou obohatit badatelovo poznání o nich samých, případně o zkoumaném problému obecně“.²¹⁰ Postup při získávání dat ve všech studiích lze rozdělit do několika fází, jež se mohou v souvislosti se zkoumaným objektem lišit. Hlavní body u empirického výzkumu obvykle zůstávají nezměněny.

1. zadání výzkumu

V počáteční fázi zadavatel analyzuje potřebu a přínos průzkumu pro svou studii. V této fázi lze vytyčit cíle, kterých bychom pomocí průzkumu rádi dosáhli. Lze určit předpokládané účastníky průzkumu, jejich věkovou kategorii, vztah ke zkoumaným objektům či místo výzkumu. V případě zkoumání Plas je obezřetnost vskutku na místě, neboť výzkumů zde již proběhla celá řada.

2. příprava a tvorba projektu, určení nástroje výzkumu

Zpracovatel projektu v této fázi obvykle zvolí výzkumnou metodu, formuluje otázky, na které se chce ptát a určí postup, pomocí něhož bude otázky pokládat. Vzhledem k povaze studie zde byla zvolena metoda orální historie kombinovaná s dotazníkovým šetřením. V této fázi rovněž začínáme s oslovením respondentů pro provedení šetření a výběrem vhodného místa pro rozhovor. Prostředí, ve kterém má rozhovor proběhnout, se doporučuje zvolit co nejklidnější a oboustranně vyhovující.

---

²¹⁰ VANĚK, Miroslav, MÜCKE, Pavel, *Třetí strana trojúhelníku*, Praha 2015, s. 14.

Není nutné směřovat pouze na domácí prostředí, zejména narátor by se ve zvolené lokaci měl cítit dobře, bez jakýchkoliv rušivých elementů. Konečné rozhodnutí o výběru lokace necháváme na narátorovi. Ještě před samotným rozhovorem se můžeme pokusit domluvit si s narátorem první osobní setkání, při kterém ověříme jeho ochotu vypovídat, představíme obsah rozhovoru a domluvíme čas a místo konání samotného rozhovoru. Tento krok se nepovažuje za nezbytný, nicméně přispívá k vytvoření vztahu, důvěry mezi narátorem a tazatelem, čímž pozitivně ovlivní celkový výsledek.²¹¹ Pro co nejkompexnější výpovědi je klíčový správný výběr pamětníků. Typologicky ideálního pamětníka popisují příručky jako sangvinika, extroverta s osobním zájmem svůj příběh vyprávět. V případě orální historie se v této fázi rovněž rozhoduje o nahrávacím zařízení, které hodláme pro zaznamenání výpovědi použít. Vzniklé rozhovory musejí být doložitelné, srozumitelné a co nejvíce shodné s originální výpovědí narátora. Proto včas zajistíme vhodné zařízení pro jejich záznam. Kromě nahrávky se též povoluje videozáznam či přepis. Samotný narátor by přítomnost zařízení neměl výrazněji pociťovat, v žádném případě by ho nemělo nijak omezovat a musí se záznamem určeným způsobem souhlasit.

3. provedení samotného výzkumu v terénu

Správně a účinně provedený rozhovor tkví především v přípravě a postupu tazatele. Základní informace o narátorovi a důvod volby konkrétní osoby musí znát tazatel ještě před jejím kontaktováním. Na samotnou schůzku musí tazatel přijít včas, případně v předstihu, aby si stihl připravit nahrávací zařízení a zrekapitulovat otázky, na které má v plánu se ptát. Jako vyjádření vděku za poskytnutí rozhovoru a pamětníkův čas může tazatel přinést malou pozornost. Po úvodních zdvořilostech při setkání a rekapitulaci okruhů rozhovoru interviewer zapne nahrávací zařízení, zkontroluje jeho funkčnost a uvede název projektu, jméno narátora, své jméno, místo a datum konání rozhovoru, účel, pro nějž se rozhovor realizuje.²¹² Tazatel by se měl narátorovi plně přizpůsobit, a to včetně vedení rozhovoru a způsobu komunikace. Rozhovor je vhodné začít „rozmluvou“ narátora, kdy zjistíme obecnější informace o pamětníkově životě. Zjistit zde lze, jaký má vztah k místu či události, o které se provádí výzkum, v tomto případě, jaká byla jeho cesta k pozici, o

---

²¹¹ VANĚK, Miroslav a kolektiv, *Orální historie, metodologické a „technické“ postupy*, Olomouc 2003, s. 24.

²¹² Tamtéž, s. 26.

kteřé bude vedený zbytek rozhovoru. V ideálním případě má na tyto otázky narátor navázat a sám začít vyprávět svůj příběh ke studovanému tématu. Častěji se setkáme se situací, kdy zpovídaná osoba začne po určité době tápat, jak postupovat dál. V této chvíli tazatel povzbudí narátora k dalšímu vyprávění vhodně zvolenou otázkou. Při kladení otázek musí anketiér dát pozor na to, aby kladenými otázkami respondentu tzv. „nezahltil“ a nekladl více otázek najednou. Otázky by měly navazovat na předchozí vyprávění, ujasnit některé jeho body a podnítit pamětníka k dalšímu sdělení. Až na výjimky by odpověď neměla znít jen „ano“, „ne“. Otázka by též neměla vést k tomu, aby jen uvedl nějaké datum či jméno a znovu se odmlčel.²¹³ Průměrná délka jednoho rozhovoru se pohybuje okolo 90 minut, při evidentní únavě narátora tak raději volíme možnost domluvy dalšího termínu rozhovoru.

4. *analýza dat*

Po získání všech potřebných rozhovorů a informací následuje přechod k jejich analýze. V případě nahrávaného rozhovoru platí pravidlo včasného zaznamenání poznatků získaných při jeho uskutečnění. Autor by si tedy měl nejlépe ještě v den jeho uskutečnění rozhovor znovu přehrát, případně jej přepsat a bezprostředně tak zaznamenat veškeré své poznatky. Samotný přepis rozhovoru by měl obsahovat veškeré mimoslovní narátorovy projevy, pocity, zjevné omyly u jmen, které se nepodařilo během rozhovoru opravit a další. V ideálním případě se provádí rozhovory dva ve dvou odlišných termínech. V prvním rozhovoru dopřejme narátorovi prostor pro spontánní nepřerušované vyprávění, druhý rozhovor slouží pro konkretizaci témat zmíněných v rozhovoru prvním, jejich doplnění či rozšíření.²¹⁴ V tomto případě je možné využití kombinované metody narativní historie společně s dotazníkovým šetřením. Při prvním setkání tak lze předat respondentovi dotazník s otázkami kladenými během následného rozhovoru. Vyplněný dotazník se pak snažíme získat ještě před uskutečněním samotného rozhovoru, abychom věděli, na jaké konkrétní otázky se chceme zaměřit, jaká témata rozšířit či konkretizovat. Již při oslovování pamětníků se může stát, že oslovená osoba nesouhlasí s nahráváním. V žádném případě se nesnažme rozhovor i přes nesouhlas narátora nahrávat! Pokud i přes sdělení účelu záznamu narátor

---

²¹³ VANĚK, *Metodické postupy...*, s. 27.

²¹⁴ Tamtéž, s. 32–33.

s nahráváním nesouhlasí, pokusme se dohodnout na jiné formě záznamu. Nejčastější alternativou bývá záznam rozhovoru písemnou formou, případně vedení rozhovoru pomocí dotazníkového šetření. Ze shromážděných dat se můžeme pokusit vyvodit rysy charakteristické pro výpovědi všech dotazovaných osob, pro metodu orální historie je vhodnější pohlížet na každého pamětníka jako na individuální objekt svého výzkumu, a podle toho s daty nakládat. V této fázi rovněž může následovat shromáždění pramenů, jež by mohly informace z výpovědí potvrdit či vyvrátit.

5. interpretace výzkumu, zpráva o výsledku

Závěrečná fáze výzkumu přináší interpretaci jeho výsledků. Zde se mohou zveřejnit provedené rozhovory, ohodnotit jejich přínos k tématu, kriticky je ověřit či doporučit jejich další rozšíření.

4.2 METODIKA A ANALÝZA ROZHovorŮ SLEDOVANÉ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Po určení obsahu a metody výzkumu následuje vymezení cílové skupiny respondentů, s nimiž se mají rozhovory uskutečnit. Jelikož zkoumaný areál bývalého plaského kláštera představuje velkou, různorodě využívanou plochu, bylo potřeba oslovit větší počet pamětníků. Cílovou skupinu pro sledovanou diplomovou práci představovali pamětníci narození mezi čtyřicátými až šedesátými léty, žijící nebo působící ve zkoumaném období v areálu kláštera. Snahou bylo zachytit pohled na tento areál co nejkompexněji od pracovníků na různých odděleních či osob, kteří se zaměstnanci a areálem přicházeli do styku. V potaz se rovněž bral přínos daného pamětníka k tématu či jeho ochota něco k tématu sdělit. S nepřímým oslovováním pamětníků se začalo krátce po zadání práce pomocí internetu, příbuzných narátorů a letáky s možností kontaktovat autorku. Pomocí těchto metod se podařilo získat doporučení pro více než dvacet osob, které byly následně přímo osloveny. V několika případech oslovení pamětníci s poskytnutím rozhovoru nesouhlasili. Ve třech případech oslovení narátoři souhlasili s poskytnutím rozhovoru, ale nesouhlasili s jeho záznamem nahrávacím zařízením. Rozhovor byl tak zaznamenán pouze písemnou formou.

Narátoři byli rozděleni do tří skupiny podle toho, zdali daná osoba v areálu ve zkoumaném období pracovala, žila nebo jej pouze navštěvovala. Dle těchto kategorií byly následně doplňovány otázky. Se všemi respondenty proběhly schůzky ve dvou

termínech. Při úvodním setkání se obvykle stanovil termín další schůzky, nastínila se témata rozhovoru a jejich záznam. Ověřil se též přínos osoby pro dané téma. Druhý, oficiální rozhovor trval zhruba 90 minut, kdy narátor odpovídal na otázky představené při prvním setkání doplněné dalšími otázkami. Základní sylab obsahoval zhruba deset otázek, jež autorka kladla všem respondentům. Otázky zněly: „Jaký je Váš vztah k Plasům, ke klášternímu areálu ve sledovaném období?“ „Bydlel/a jste zde, pracoval jste zde nebo jste areál pouze navštěvoval/a?“ „V jakých letech jste v areálu působil/a?“ „Kde přesně jste svoji práci vykonával/a?“ „Jaká místa jste dále v areálu navštěvoval/a?“ „Jak vypadalo místo, kde jste v dané době působil/a?“ „Jakým způsobem byl areál v té době využíváný, vzpomenete si i na další prostory?“ „Byl zpřístupněný kostel a další objekty veřejnosti?“ „Jak byl areál v té době vnímán veřejností?“ „Jak jste areál vnímal/a Vy osobně?“ „Jak vnímáte tyto stavby dnes?“ Zmíněné otázky pomohly zařadit narátory do zmíněných tří skupin a vytvořit základní povědomí o vztahu narátora ke zkoumaným objektům. Po zařazení následovaly rozšiřující otázky charakteristické pro danou skupinu pamětníků a doplňující otázky mířené na samotnou konkrétní osobu. Kupříkladu uveďme tyto otázky: „Jak vypadal Váš běžný pracovní den?“ „Jaké byly podmínky pro práci/život v těchto prostorech?“ „Jak dané místo v té době vypadalo?“ „Byly s tímto místem nějaké plány do budoucna?“ „Kolik osob na stejném místě pracovalo/žilo?“ „Jak často jste areál navštěvoval/a?“ „Museli jste dodržovat nějaké směrnice ze strany památkové péče?“ „Zohledňovalo se zvolené prostředí při uložení knih a archiválií?“ „Vnímali jste v té době areál jako cennou památku?“ „Spolupracovali jste s dalšími odděleními v areálu?“ Výběr pamětníků vždy závisel na přínosnosti výpovědi tématu, v ideálním případě k jednomu významnějšímu subjektu v areálu vypovídali dva narátoři.

Po zaznamenání rozhovoru následoval vždy jeho přepis a analýza srovnávající výpovědi respondentů s kronikami a dalšími historickými prameny či s výpověďmi jejich vrstevníků. Pomocí tohoto šetření lze vyvodit několik závěrů. Většina pamětníků ve druhé polovině minulého století nevnímala bývalý klášterní areál v Plasích jako celek. Soustředili se pouze na budovy, ve kterých pracovali a s nimiž přicházeli do kontaktu. Památková ochrana existovala a v případě oficiálních rekonstrukcí na ni měl být brán zřetel. Problémem se v mnoha případech ukázala absence studií, jež by poukázaly na skutečnou hodnotu objektu a doporučily jeho další efektivní údržbu. Tato problematika se projevila zejména u vodního systému budovy konventu. Většina

respondentů rovněž uvedla, že veřejnost i oni sami podvědomě tušili, že se jedná o významnou památku, nicméně docenění se dočkala až po pádu režimu. Velká část objektů byla dle stejného zdroje volně veřejnosti přístupná, v konventní budově a části kostela se měly zhruba od počátku 70. let konat prohlídky pro veřejnost. Podmínky pro svoji práci či život vyhodnotili pamětníci ve zkoumaném období jako naprosto nevhodné a často rovněž hovořili o havarijním stavu objektů, ve kterých působili. Před rekonstrukcemi v 70. letech často zmiňovali obrovskou zimu a vlhkost, jež zejména v konventní budově panovaly takřka celý rok s výjimkou letních a časných podzimních měsíců. Jako další nedostatky uvedli poškození střešní krytiny a následné zatékání dešťové vody do objektu, špatně provedený systém odpadového hospodářství či absenci elektrické energie. Nejnutnější provizorní opravy museli v mnoha případech zajistit sami zaměstnanci či obyvatelé areálu. Ti kladli především důraz na účinné zajištění funkce prostor než na rekonstrukci provedenou v souladu se zásadami památkové péče. Většina z pamětníků působila nějakým způsobem v areálu takřka po celé období sledované touto prací. Označením „klášter“ nazývají především konvent a budovu prelatury. Narátoři se shodli v tom, že objekty bývalého kláštera představovaly plaské centrum dění a zázemí většiny plaských institucí. V mnoha případech se z počátku ani neuvažovalo o pouze provizorním umístění provozovny do prostor klášterišť. Mnoho z dotazovaných vnímalo zejména v 60. a v 70. letech klášterní areál jako „přítěž“, neboť při plánování realizace nových veřejných budov v obci investoři často argumentovali právě již vytvořeným zázemím v prostorách kláštera. Instituce sídlící v objektech areálu pracovaly dle výpovědí jako samostatné nezávislé jednotky. Spolupráce tak probíhala především mezi tematicky podobně zaměřenými ústavu.²¹⁵ I přes to, že velká část prostor byla veřejnosti volně přístupná, častokrát ani samotní zaměstnanci neměli možnost nahlédnout do jiných prostor, než byly chodby, místnosti knihovny a další veřejná prostranství. Samotné kanceláře, sklady a další prostory zůstaly veřejnosti nepřístupny. Zřejmě záleželo především na provozovateli daného ústavu, zdali veřejnosti vstup do provozu umožnil. Nejpřísnější opatření panovala pro vstup do krytu, kam mělo přístup nejméně ze zkoumaných osob. Kromě správce krytu, pana Bundy, měly dovnitř přístup pouze osoby při vojenském cvičení či správce plaských skladů CO. Velká část respondentů prostory krytu nenavštívila ani po revoluci a v několika případech se stalo, že dotazovaný o existenci krytu nevěděl. Všichni pamětníci hodnotí

---

²¹⁵ Ze zmíněných institucí v předchozí kapitole jmenujme např. spolupráci mezi jednotlivými referáty ONV, spolupráci mezi archivem, knihovnou a správou objektu a dalšími.

změny provedené v areálu v posledních letech velmi pozitivně a přejí si brzkou obnovu i jeho zbývajících částí. Směr, kterým se nynější správa objektů vydává, hodnotili jako správný. Všichni narátoři se rovněž o vývoj areálu a změny v něm provedené aktivně zajímají i v současné době, kdy již nepatří mezi jeho aktivní uživatele.

4.3 INTERPRETACE A OVĚŘENÍ KONKRÉTNÍCH ROZHOVORŮ

Paní Bubínková, pracovnice na NV v konventu, ročník 1944. Rozhovor byl zaznamenán na přání narátorky pouze písemnou formou 29. srpna 2018 v Podbořanech.

Výpověď paní Bubínkové

„Pracovala jsem v budově konventu na Národním výboru jako administrativní výpomoc. V konventu jsme měli kanceláře, když tam výbor ještě sídlil. Chodili jsme do konventu do práce a také z Plas pocházejí moji příbuzní. Je to už opravdu dávno, detaily si již nepamatuji. Tuším, že to bylo v 60. letech, pracovala jsem tam jen jednu zimu. Naše kanceláře sídlily nahoře v patře. Chodili jsme tam po dlouhých točenkách, které mi připomínaly šneka. Schody si vybavím velmi dobře. Kromě nás v budově sídlila jeden čas také škola, později snad chlapecký internát. Děti vždycky házely aktovky dolů šachtou těch schodů. V konventu byly určitě i další organizace, ale my je příliš nenavštěvovali. Konvent se kromě kancelářů nahoře nezamykal, přesto jsem se dostala prakticky jen do všech kancelářů, které jsme využívali. Bylo jich poměrně hodně. Pracovní podmínky nepatřily k nejlepším. Měli jsme tam kachlová kamna, která se musela vybourat a místo nich zabudovat klasická šamotová kamna. Bohužel už si nevybavím všechny spolupracovníky, ale většina z nás pracovala s administrativou. Konvent byl v té době vnímán spíše jako ‚hospodářská‘ budova pro úředníky než jako cenná památka. A také jako provizorium. Dnes konvent a areál vnímám asi hlavně jako památku. Dnes je mi více uzavřený než kdysi.“²¹⁶

Ověření a kritika výpovědi:

---

²¹⁶ Výňatek z rozhovoru s paní Bubínkovou vedeného Ivou Vorlíkovou 29. srpna 2018 v Podbořanech. Přepis rozhovoru dostupný v archivu autorky.

Pokud by paní Bubínková pracovala na ONV, muselo by jí v té době být 16 let. V tomto věku začala pracovat i další ze zpovídaných, paní Štruncová, a to v pivovaru. Po roce 1960 bychom ještě našli v konventu a prelaturě část agendy Městského národního výboru. Sama uvádí, že pracovala v konventu pouze „jednu zimu“ a byla velmi mladá. Podle popisu umístění kanceláře rovněž nelze přesně určit, k jaké instituci kanceláře náležely. Prostory v okolí „točenek“ a kaple sv. Bernarda spadaly pod ONV i pod MNV. Rekonstrukci v podobě výměny kamen Luboš Lancinger ve svém stavebně-historickém průzkumu nezmiňuje. Škola přechodně sídlila v budově konventu i po válce, konkrétně na počátku 60. let. V roce 1961 se oddělilo řízení škol, čímž v Plasích vznikla základní devítiletá a střední všeobecně vzdělávací škola. Z této situace a počtů zájemců o studium vyvstala potřeba postavit další školní budovu. K její realizaci dochází v letech 1960–1962.²¹⁷ Internát se do budov bývalého kláštera nastěhoval krátce po přestěhování Okresu, počátkem 60. let.

Pan Bunda, správce krytu CO, ročník 1940. Rozhovor byl zaznamenán 16. října 2018 v Plasích

Doplnění výpovědi z předchozí kapitoly

„V areálu jsem pracoval jako údržbář. Sledoval jsem vlhkost vzduchu, čerpal jsem vodu. Museli jsme prostory neustále vysušovat, zejména kvůli statice. Přístroje v krytu vůbec nebyly, ty by se tam bývaly dovezly, ale muselo to být v suchu. V krytu jsem pracoval úplně sám, pořád jsem měl co na práci. Kryt se otevřel v roce 1966. Z Okresního stavebního podniku, kde jsem pracoval od roku 1956, jsem přešel sem do krytu. Pracoval jsem v konventu v dílně, kde se vyráběly rozvaděče a další. Nejdříve to bylo tady pod oknem dnešní zimní jídelny. Hned vlevo. Vpravo byly sýpky. Pak jsme se přestěhovali sem do konventu do jižního křídla. Ve sklepích pod prelaturou byl nejdříve menší kryt, který se využíval dříve. V 60. letech vlastně došlo pouze k rozšíření toho menšího krytu. Kryt naštěstí nikdy nemusel být využitý, ale museli jsme na to být připravení. Zapisovat se musela zejména teplota a vlhkost. Jednou ročně probíhalo v krytu branné cvičení, jediný, kdo se kromě branců do krytu dostal, jsem byl já. Neměla z toho být atrakce pro lidi, vždyť ani obyvatelé Plas bychom tam nesměli pustit.“
„Nesměli? Kryt nesloužil plaským obyvatelům v případě nebezpečí?“ „Kdepak, kryt byl

---

²¹⁷ VITOUŠOVÁ, s. 11.

*určen pouze pro vysoce postavené úředníky z Plzně. Jednou jsem se ptal vedení, co bychom dělali, kdyby mělo dojít k reálné hrozbě a obyvatelé Plas by kryt potřebovali. Odpověděli mi, že nic, prostě bychom je tam nepustili. Moje pracovní doba byla od sedmi hodin ráno do čtyř odpoledne.*²¹⁸ Pan Bunda v krytu strávil téměř tři desítky let. Byl jedním z mála lidí, kteří měli možnost mezi léty 1966–1989 kryt navštívit. Po revoluci, v 90. letech jeho pracovní pozice byla zrušena a on odešel pracovat do nedaleké Obory. Během rozhovoru zmínil i využití jiných budov v areálu. *„Další prostory prelatury nebyly nijak zvlášť využívány. Nahoře byly sklady a v prvním patře dívčí internát. Tam pracovala paní Urbanová. Takřka každá budova v areálu se nějak využívala. Sýpka sloužila jako sklad ovoce a zeleniny, nahoře se skladovalo obilí. Sklepy to byly přeci jen dobré.*²¹⁹

Ověření a kritika výpovědí:

Jelikož kryt nesloužil plaským obyvatelům, kroniky jeho realizaci výrazněji nezmiňují. Stejně tak je tomu v případě předchozího krytu pod prelaturou. Přítomnost Okresního stavebního podniku v konventu kroniky i publikace potvrzují ještě v 80. letech.²²⁰ Stejně tak budování nového krytu od roku 1963 a jeho otevření v roce 1966.²²¹ Dodnes se v krytu dochovala značná část jeho vybavení. Kryt se rozprostírá pod celou prelaturou v hloubce asi 5 metrů. Místnosti v krytu odkazují na jednotlivé referáty ONV, které by v případě potřeby v krytu sídlily, finanční referát, referát životního prostředí, dopravy aj. V krytu nechyběla kuchyně, jídelna, sociální zařízení, sprchy, kanceláře ani strojovna.²²² Dodnes zde nechybí pitná voda a funkční elektroinstalace. Zázemí tohoto zařízení bychom našli ve strojovně, kde se nachází mechanická siréna, rozvody tepla a vody, záložní generátor energie a studna. Její hloubka dosahuje více než pěti metrů a průměr dvou metrů.²²³ Sociální zázemí obsahuje vlastní kanalizační soustavu ukončenou v severní části krytu sběrnou jímkou pod podlahou. Internát

---

²¹⁸ Výňatek z rozhovoru s panem Bundou vedeného Ivou Vorlíkovou 16. října 2018 v Plasích. Přepis i záznam rozhovoru dostupný v archivu autorky.

²¹⁹ Taktéž.

²²⁰ HUBKA, Petr, *Plasy*, Plasy 1987, s. 29

²²¹ Plasy – klášter, In: Národní památkový ústav, zpřístupněné památky [online], cit. [2019-03-31]. Dostupné z: <http://ftp.npu.cz/pro-navstevniky/zpristupnene-pamatky-npu/po-pracovistich-npu/ups-v-ceskych-budejovicich/sights/klaster-plasy/>.

²²² Příloha č. 4–6.

²²³ SPELEO Řehák, *NKP Klášter Plasy – Podzemí Opatské rezidence*, Nálezová zpráva, Praha 2016, s. 8. Uloženo u správy kláštera Plasy.

v prelatuře i v nemocničním křídle konventu prameny potvrzují.²²⁴ Sýpku dle pramenů a dalších pamětníků využíval podnik Zelenina, coby své sklady. Kromě prostor v sýpce bychom další ovocné a zeleninové sklady našli ještě ve spodním hospodářském dvoře naproti prelatuře.

Pan Domín, návštěvník Plas, kam jezdil za příbuznými, v 80. letech vedoucí táborového oddílu v plaském táboře Máj, ročník 1967. Rozhovor byl zaznamenán na přání narátora pouze písemnou formou dne 28. srpna 2018 v Mostě.

Výpověď pana Domína:

„V Plasích jsem působil takřka celá 70. a 80. léta. Jezdili jsme sem za příbuznými a v 80. letech jsem dělal vedoucího v místním táboře Máj. Při svých cestách jsme samozřejmě přišli do kontaktu i s objekty kláštera, kam jsme chodili se správcem, panem Šaškem, kamarádem mého tatínka. Bral nás k vodě v základech a na rajský dvůr. Ten byl toho času dost zaneřáděný. Konvent samotný se z venku moc nelišil ode dneška. Pamatuji si, že byl z velké části prázdný, dole byla všude voda a plíseň. Veřejnost mi přišlo, že objekt vnímala spíše jako ruinu, která neměla řádné využití. Já osobně vnímám areál především jako cennou památku. Provází tam můj syn, takže se rád podívám dovnitř i dnes.“²²⁵ Z využití areálu utkvěly panu Domínovi v paměti nejvíce kulturní akce pořádané v areálu a tradiční plaské poutě. „Nevybavím si přesné využití všech budov areálu, byl jsem přeci jen pouze návštěvník a ještě dítě. Vybaví se mi tradiční plaská pout' v srpnu, která má v Plasích dlouhou tradici. Pořádaly se na Velké louce a na nádvoří před konventem. Konaly se už za Metternichů. Moje babička mi vždy vyprávěla, že její maminka znala malého pana knížete. Sedávali spolu v lavici v kostele. Vzpomínala vždy, jak byl bílý, neduživý a záviděl okolním dětem, že si mají s kým hrát. Paní kněžna tehdy byla prý velmi milá a krásná dáma. Po válce už o nich nemluvila, ale vzpomínala na ně vždy s velkou láskou a úctou. Další věc, která se mi vybaví, je hospoda U Suků a limonády z plaské sodovkárny. My měli rádi Frucolu.“²²⁶

---

²²⁴ Výňatek z rozhovoru s paní Urbanovou vedeného Ivou Vorlíkovou 20. února 2019 v Plasích. Přepis i záznam rozhovoru dostupný v archivu autorky.

²²⁵ Výňatek z rozhovoru s panem Domínem vedeného Ivou Vorlíkovou 28. srpna 2018 v Mostě. Přepis rozhovoru dostupný v archivu autorky.

²²⁶ Taktéž.

Ověření a kritika výpovědi:

Pana Šaška se ve sledovaném období mezi kastelány objektu doložit nepodařilo. V 80. letech pracoval v konventu jako průvodce. Mohl však být zástupcem či blízkým přítelem pana Jelínka nebo pana Juhy. Plaské poutě mají svůj původ již v dobách klášterních, kdy mniši slavili Nanebevzetí Panny Marie, hlavní patronky řádu. Jedná se o nejdůležitější mariánský svátek, konající se 15. srpna.²²⁷ Tradice poutě se udržovala i za Metternichů a minulého režimu. Pout' „na Královnu“ je v Plasích vyhlášena i v dnešní době, kdy kromě atrakcí, stánků a bohatého kulturního programu mohou návštěvníci absolvovat speciální prohlídky vodního a vzdušného systému v konventu. Lokace poutí zůstala zachována. Pivnici *U Suků* lze navštívit i dnes, v plaských *Chalupích* stojí a je v provozu již od počátku 20. století.²²⁸

Paní Domínová, návštěvnice Plas, která ve městě prožila rané dětství, ročník 1944. Rozhovor byl zaznamenán 29. srpna 2018 v Podbořanech.

Doplnění výpovědi paní Domínové z předchozí kapitoly:

„Po válce jsme se přestěhovali do Žlutic, kde jsem vyrostla. V Plasích a okolí jsme stále měli rodinu. Moje teta pracovala pro Metternichy, vždy si je velmi chválila. Říkala, že jezdili především na zimu a chodili do kostela. Byli velmi pobožní, ale bohužel neduživi. Děti jim prý hodně umíraly a z těch posledních zbyl snad jen Paul. Vždy jim prý záleželo na svých poddaných, i během války. Po druhé světové válce jsme jezdili do Plas na návštěvu příbuzných. Nemůžu si pamatovat, jak vypadal areál za Metternichů, ale z mých pozdějších vzpomínek vím, že stavby chátraly. Už po druhé světové válce areál zpustl, ale v následujících letech se z něj stala ruína. Odkládalo se tam všechno, co kdo nepotřeboval. Ve střeše byly díry, všechno v dezolátním stavu, i z venku to vypadalo strašně. Dnes areál vnímám především jako cennou památku. Vlastně asi vždycky tomu tak bylo z mého pohledu.“²²⁹

---

²²⁷ ŠPIDLÍK, Tomáš, *Svátek Nanebevzetí Panny Marie*, In: *Církev.cz* [online], cit. [2019-04-04]. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/archiv/110810-svatek-nanebevzeti-panny-marie>.

²²⁸ HUBKA, *Osm a půl století...*, III. díl, s. 89.

²²⁹ Výňatek z rozhovoru s paní Domínovou vedeného Ivou Vorlíkovou v Podbořanech 29. srpna 2018. Záznam i přepis rozhovoru dostupný v archivu autorky.

Ověření a kritika výpovědi:

V předchozí kapitole paní Domínová zmínila školu v konventní budově za druhé světové války a Rudou armádu v Plasích. Škola byla prameny potvrzena již v předchozí kapitole, incident na plaské louce se bohužel dohledat nepodařilo. Kroniky psané zpětně o něm mlčí, dobové publikace vlivem doby líčí Rudou armádu v Plasích jen pozitivně. Incident by se musel stát mezi květnem a listopadem 1945, kdy v Plasích Rudá armáda pobývala. V další části rozhovoru došlo na vzpomínky na Metternichy, jež paní Domínové vyprávěla její maminka a teta. Jak opět potvrdily předchozí kapitoly, Metternichové jezdili do Plas zejména na podzimní hony a zimní období. Byli katolického vyznání a místní faru velmi podporovali. Dle dostupných pramenů byl Paul jedináček, jeho teta Paulína Thurn Taxisová, zvaná Titi, měla také pouze jednu dceru, Ritu. Paul i Rita se dožili dospělosti.²³⁰

Pan Drozda, plaský rodák, v dětství bydlel v zámku, dnes se stará o hodinový stroj ve věži sýpky, ročník 1948. Rozhovor byl zaznamenán 17. listopadu 2018 v Plasích.

Doplnění výpovědi z předchozí kapitoly:

„Bydlení na prelaturě nebylo vůbec komfortní, mně jako klukovi to přišlo i docela strašidelné. Byla tam stará podlaha, pod kterou běhaly myši, všechno bylo slyšet. Nevím, jestli naši platili vůbec nějaký nájem, spíš to bylo provizorium na 3 roky, než jsme dostali nový byt. Jiné rodiny tam nebydlely, vždyť ten byt musel být zdravotně závadný! Jedinou naší povinností bylo odemykat a zamykat dveře dole v přízemí, přes které chodili úředníci nahoru do úřadu. Dodnes je tam velká kovová mříž. Zámek jsem vnímal vždy jako zámek, připadal jsem si jako zámecký pán. A také jako kulturní středisko, pořádaly se tam různé výstavy. Jako děti jsme prolezly opravdu velkou část objektů. Rodiče mých kamarádů chodili uklízet kanceláře místního Okresu, my jsme jim jako děti musely pomáhat. Díky tomu jsme tak prolezli celý zámek a konvent. Od větracích štol, kterým jsme říkali ‚podzemky‘, až na půdu. V dnešním letním refektáři bylo obilí a my jsme do něj s kamarády skákali. Takřka nikde se nezamykalo, kromě

---

²³⁰ MARCHAND, Xavier, *Family Tree of Metternich's*, In: Geneanet.org, [online], cit. [2019-04-02]. Dostupné z: <https://gw.geneanet.org/dynasties?lang=en&iz=1153&p=paul+alfons+klemens+lothar+filip+neri+felix+nikomedes&n=von+metternich+winneburg>.

*hodinového stroje nahoře v sýpce. K tomu mě poprvé přivedl tehdejší kastelán pan Juha, kterého jsem poprosil o možnost návštěvy. Byla to středa 17. května 1980, v 11:45, pamatuji si to přesně. Vlezli jsme nahoru, hodiny stály, neměly ani ručičky na cifernících, ale byly funkční. Popsal mi, jak stroj funguje, nejdříve jsem se zeptal, jestli si to můžu zkusit jednou, pak do soboty a nakonec to dělám 38 let a pořád mě to baví.*²³¹

Ověření a kritika výpovědi:

Provizorní byt mezi starou a novou částí prelatury uvádějí kroniky ještě předtím, než se sem nastěhovala rodina pana Drozdy.²³² Kovová mříž, kterou pan Drozda zmínil, se v prostorách prelatury skutečně nachází dodnes. Letní refektář sloužil jako sýpka již od 19. století. Tímto způsobem jej využíval i podnik Výkup, jenž v klášterním areálu sídlil po druhé světové válce.²³³

Pan Houdek, návštěvník Plas, který zásoboval zbožím z plaských skladů kralovické kasárny, ročník 1947. Rozhovor byl zaznamenán 10. března 2019 v Kralovicích.

Doplnění výpovědi z předchozí kapitoly:

„Já jsem se do Plas dostal v roce 1962, kdy jsem šel do učení. V té době ještě fungoval pivovar. V roce 1972 jsem skončil v Mototechně a šel jsem k vojákům do Kralovic. Jezdil jsem jim pro zásoby. Nakupovali jsme proviant v bývalé sladovně, byly tam krásné litinové vzpěry, krásný prostor. V těchto skladech byly uloženy hlavně konzervy a další spotřební zboží, které jsme brali. Jezdili jsme také do skladů zeleniny do hospodářského dvora. Další, co mě zaujalo, byly krásné sklepy pod hospodářským dvorem. Tam jezdilo auto za autem kupovat zeleninu. Byl to velkosklad, kupovali jsme meruňky, broskve, melouny, prostě všechno. Krásné sklepy, klenuté, vlhké. Dnes jsou tam sluneční hodiny a možná i nějaké nápisy nebo erb, dříve ale byla bílá celá fasáda, jestli si vzpomínám. My jsme nakupovali na fakturu, ale myslím, že by to možná prodali i někomu dalšímu. Dále jsme jezdili ještě do pekáren do skladu do Kaznějova. Jelikož jsem do Plas pouze jezdil jako návštěvník, nepřikládal jsem objektům nějaký zvláštní

---

²³¹ Výňatek z rozhovoru s panem Drozdou vedeného Ivou Vorlíkovou 17. listopadu 2018 v Plasích. Přepis i záznam rozhovoru dostupný v archivu autorky.

²³² SOKA Plasy, f. MNV, Kronika obce Plasy, 1945–1957, s. 213.

²³³ Tamtéž, s. 134.

*význam. Líbily se mi architektonické detaily. Dnes Plasy vnímám už jako památku. Rád se tam vracím, provází tam můj vnuk, který nám prohlídku také zprostředkoval. Byli jsme se podívat i v létě na prelaturě na výstavě.*²³⁴

Ověření a kritika výpovědí:

Většina stavebních prvků se v objektech zachovala i přes devastaci v minulém století. Litinové vzpěry či krásné klenuté sklepy se zachovaly v prostorách sladovny a hospodářských dvorů až dodnes. Část objektů v areálu nechali natřít Metternichové žlutou barvou, výmalba některých prostor proběhla i po druhé světové válce. U hospodářských objektů nebylo výjimkou, že nanesení nátěru probíhalo vápenatým roztokem pomocí hadic. Po rekonstrukci hospodářských dvorů se na fasádu vrátily původní motivy, tedy habsburská orlice a sluneční hodiny.²³⁵ Ve své výpovědi dále zmiňuje výstavu *Metter(m)nich* pořádanou v létě 2018 na plaské prelaturě. Díky této výstavě měli návštěvníci poslední možnost nahlédnout do prostor prelatury těsně před její rekonstrukcí.

Pan Hubka, vedoucí plaského archivu, ročník 1955. Rozhovor byl zaznamenán 14. února 2019 v Plzni

Výpověď pana Hubky:

„Do Plas jsem chodil na druhý stupeň základní devítileté školy a pak na gymnázium v letech 1965 až 1974. ‚Vrátil‘ jsem se sem v roce 1982, když jsem zde získal zaměstnání v okresním archivu a po dalším roce také bydlení. Od roku 1983 jsem tedy plaským občanem. Kolem klášterních objektů jsem denně docházel do školy. V konventě či zámku jsme navštěvovali výstavy výtvarného umění, které se tu občas konaly. Do konventa jsme si chodili vypůjčovat knihy do okresní knihovny, jež tu v té době sídlila. Okresní archiv byl umístěn v konventě již od roku 1954. V letech 1954–1960 byl odborným zařízením okresu Plasy a od roku 1960 archivem okresu Plzeň-sever. Já jsem zde pracoval od roku 1982 až do jeho přestěhování do nové budovy v roce 1999. Do roku 1985 měl archiv k dispozici tři místnosti, které sloužily jako depozitáře pro ukládání archiválií, z nichž jednou byl severní rondel, další tzv. kužárna u klášterní bibliotéky ve

---

²³⁴ Výňatek z rozhovoru s panem Houdkem vedeného Ivou Vorlíkovou 10. března 2019 v Kralovicích. Přepis i záznam rozhovoru dostupný v archivu autorky.

²³⁵ Příloha č. 7.

druhém podlaží a třetí místnost bývalé autoškoly v severní části konventa ve třetím podlaží. Dvě pracovny byly umístěny mezi „kuřárnou“ a severním rondelem ve druhém podlaží. Po přestěhování okresní knihovny z konventa do zámku v roce 1985 archiv dostal k dispozici jí dosud užívané prostory ve třetím podlaží. Do roku 1999 tak archiv užíval celou severovýchodní polovinu třetího podlaží konventa.“²³⁶

V rozhovoru pan Hubka nadále vzpomněl na pracovní podmínky, jež v konventu panovaly. „V 80. letech byly kanceláře archivu vytápěny elektrickými přímotopy, jejichž výkon ale v mrazivých dnech nebyl dostačující. Pro zaměstnance archivu bylo nejhorší období, když nastala obleva, kdy zima ‚lezla‘ do objektu. V místnostech po knihovně pak se topilo naftovými kamny, ale v zimě musely být na noc zapnuté ještě přímotopy. Koncem 80. let pak byla naftová kamna postupně nahrazena akumulacími kamny, avšak ani ta v zimním období prostory nevytopila. Stará netěsnící okna byla na zimu doplňována těsnicími hadry. Než byla na severovýchodním traktu konventa vyměněna asi roku 1995 stará a již nekvalitní krytina za novou, občas do objektu zateklo. Aby tomu bylo zamezeno, museli zaměstnanci v několika případech si sami střechu opravit.“²³⁷ Jeho popis využití dalších objektů se přesně shoduje s kronikami a dalšími historickými prameny. Knihovna se do prelatury přestěhovala v roce 1984, ale i po svém přesunu využívala své původní sklady v konventu. Výraznější rekonstrukce po revoluci začaly v konventu v roce 1994. Výpověď byla nadále doplněna o vnímání areálu veřejností a jím samotným. „Pokud vím, veřejnost vnímala tuto stavbu jako památku. Snad jen si vždycky neuvědomovala její cenu. Mnohdy jsem se setkával s názorem, že objekt není řádně využitý. Dost často byl ale využíván jako rychle získané provizorium k uskladnění něčeho, co nebylo kam dát. Mnohá provizoria trvala i desetiletí. Já osobně dnes vnímám areál jako kulturní památku nejen národního, ale jako památku evropského významu. Přál bych si, aby opravy na památkových objektech se prováděly nejen rychleji, ale hlavně kvalitně, a aby byly památky nejen hojně navštěvovány a přinášely poučení a inspiraci dalším generacím, ale aby též byly integrální součástí kulturního života společnosti, nevyjímaje tak hodnoty estetické a krajinytvorné.“²³⁸

Ověření a kritika výpovědi:

---

²³⁶ Výňatek z rozhovoru s panem Hubkou vedeného Ivou Vorlíkovou 14. února 2019 v Plzni. Záznam i přepis rozhovoru dostupný v archivu autorky.

²³⁷ Taktéž.

²³⁸ Taktéž.

Pan Hubka patří k předním odborníkům soustředující svůj výzkum do plaského kláštera a města samotného. Je autorem většiny publikací, které se námi sledovaným tématem zabývají. Jeho výpověď se shoduje s kronikami i dostupnými publikacemi. Vedle krajského archivu, jenž měl v konventu uložené archiválie mezi léty 1948–1956, vznikl ve stejné budově v roce 1954 ještě archiv okresu.²³⁹ V letech 1954–1960 byl odborným zařízením okresu Plasy a od roku 1960 archivem okresu Plzeň-sever. Lepších podmínek v nových prostorách se archiválie dočkaly až po roce 1999, kdy došlo k přestěhování archivu z konventu do dnešního pracoviště.

Pan Juha, bývalý kastelán plaského kláštera, ročník 1940. Rozhovor byl zaznamenán 13. března 2019 v Babiné.

Doplnění výpovědi z předchozí kapitoly:

„K této práci jsem se dostal vlastně náhodou. Já se vyučil truhlářem a pak šel na stavářinu. Chtěl jsem k památkářům, což tenkrát moc lidí dělat nechtělo. Dostal jsem se do Plas, kde nade mnou držel ‚ochrannou ruku‘ tehdejší kastelán, pan Jelínek. Ten později povýšil a šel do Plzně, tak navrhl mě jako svého nástupce, mohlo to být koncem 70. let. Spadal pod nás konvent, prelatura a myslím, že i kostel. Byl jsem jedním z prvních správců, kteří realizovali potřebu výzkumných sond v konventu. Ono se říkalo, jak to je, ale mě už nebavilo bavit se o budoucích úpravách bez důkazů. Já areál vnímal vždy jako památku nesmírné hodnoty. Realizace rekonstrukcí a vůbec sehnat na ně peníze, nebylo vůbec jednoduché. Stavba konventu je neuvěřitelně fascinující. Například špalety, boční zdi mezi okny v lucerně kapitulní síně, nejsou rovné, ale každá má jiný úhel. Díky tomu špalety v lucerně fungují jako řada zrcadel umístěných proti sobě. Jakmile slunce dopadne na jednu špaletu, předá světlo té druhé, točí se podle pohybu slunce. Díky tomu v lucerně kapitulní síně není stín. Stavitelé již v 18. století dokázali vytvořit neuvěřitelnou hru se světlem. Úžasná je rovněž klenba, jenž unese obrovskou váhu. V konventu se setkáváme dvojitými klenebními pásy nad okny. Betonové nebo železné překlady dříve neznali. U obyčejných staveb se do zdi zavedl trám a stavělo se dál. U takto obrovského objektu ale trámy nestačily. Takže zde máme jednu klenbu, nad ní druhou, vzájemně jsou spřažené táhlem. Díky tomu se tlak objektu roznese

---

²³⁹ HUBKA, *Osm a půl století...*, II. díl, s. 130–134.

*rovnoměrně mimo okna. Těch tu tím pádem může být mnoho a různých velikostí. Málo se také ví o obrácené klenbě v západní části konventu. Například pod kapitulní síní nejsou piloty, ale klenba obrácená směrem do země. Podloží je v těchto místech velice měkké a kapitulní síň nenese zas tak velkou váhu jako východní strana budovy. Piloty by zde byly zbytečné a v takovém množství těžko realizovatelné. Máme zde tedy do země zabudovaný klenební pás a na těch vystouplých koncích stojí sloupy. O rekonstrukci jsme se snažili, povedlo se nám upravit alespoň nemocniční křídlo a realizovat řadu hloubkových sond. Nejdříve se vždy musela dokončit jedna věc a pak se mohlo jít dál. Byl také zpracovaný projekt na úpravu hospodářských dvorů a jejich okolí pro hotel a multifunkční využití. Z realizace sešlo. Dnes si myslím, že oprava a využití areálu je dobré. Střechy jsou zabezpečené, mají tam mnoho personálu, to je úžasné. Ono jen chodit větrat zabere půl dne. Celkově mám z toho dobrý pocit. Je to úžasná stavba.*²⁴⁰

Ověření a kritika výpovědí:

Prohlídky probíhaly v konventu již za minulého režimu. Jedním z prvních důkladněji zpracovaných stavebně-historických průzkumů se stal průzkum Luboše Lancingera z poloviny 70. let, na kterém se pan Juha podílel. Z těchto průzkumů se pak vycházelo při dalších výzkumech a rekonstrukcích. Obrácenou klenbu v západním traktu konventu nelze ověřit bez odborného výzkumu, nicméně faktem je, že špalety v lucerně kapitulní síně opravdu takřka žádný stín nevrhají.²⁴¹ K plánovaným rekonstrukcím sdělil pan Juha úpravu hospodářských dvorů na hotel a multifunkční středisko. S těmito realizacemi počítaly opět již Lancingerovy průzkumy z poloviny 70. let.²⁴² Pan Juha nastoupil na místo kastelána v roce 1978, dle plaské kroniky.

Pan Koura, návštěvník Plas, ročník 1947. Rozhovor byl zaznamenán 10. března 2019 v Kralovicích.

Výpověď pana Koury:

„Začal jsem do Plas jezdit po vyučení v roce 1964 nebo 1965, kdy jsem začal dělat v Trojanech v JZD. Každý týden jsem tam jezdil pro mláto. Vozili jsme ho do

---

²⁴⁰ Výňatek z rozhovoru s panem Juhou vedeného Ivou Vorlíkovou 13. března 2019 v Babiné. Přepis i záznam rozhovoru je dostupný v archivu autorky.

²⁴¹ Příloha č. 8.

²⁴² LANCINGER, *Hospodářský dvůr...*, s. 20.

zemědělského družstva. Byla tam roura, kterou šlo mláto na zem, my jsme ho museli nakládat ručně. Trvalo to třeba i dvě hodiny. Pamatuji si, že tam byl pan Palát, topič. Výborně hrál na harmoniku a chodil se džbánem na pět litrů a nosil v něm tenkrát ještě teplé pivo. Víc jsem s nimi do styku nepřišel. Z pivovaru jsem to vozil do JZD do Trojan. Krmil se s tím dobytek, kterému mláto moc chutnalo. Jezdil jsem Zetorem 25, rozvážel jsem to po vsi i po statcích, kde velké družstvo ještě nebylo. Pivo bylo výborné. Kam se hrabe to plzeňské, řeknu to na rovinu. Poté, co v Plasích zrušili pivovar, tak tam fungovala nějakou dobu ještě stáčírna. V areálu si pamatují také lihovar nebo potom různé sklady. Když zavřeli pivovar, byl jsem se tam jednou podívat, ale to už bylo napůl předělané na sklad Jednoty a vedle byl sklad zeleniny. Jsem rád, že proběhla rekonstrukce, to objektům hodně pomohlo. Je mi líto, že už se neobnovil ten původní plaský pivovar. ²⁴³

Ověření a kritika výpovědi:

Plaský pivovar poskytoval mláto zemědělským družstvům a před válkou i soukromníkům, kteří si pro něj do pivovaru jezdili. Na kvalitu plaského piva často upozorňují takřka všichni pamětníci pivovaru. Pana Paláta zmínili ve svých výpovědích i paní Štruncová nebo pan Háže v rozhovoru pro autorčinu bakalářskou práci. Ve své výpovědi vzpomínal na svého otce, který rozvážel pivo z plaského pivovaru do hospod.²⁴⁴ V Plasích se dnes nachází minipivovar provozovaný místním podnikatelem, původní receptura plaského piva je takřka nedohledatelná.

Paní Křížová, plaská rodačka, v klášterním areálu strávila dětství i svá pracovní léta. Pracovala jako knihovnice a na starost měla také vybavení skladu CO pro plaské obyvatele, ročník 1952. Rozhovor byl zaznamenán 20. února 2019 v Plasích.

Doplnění výpovědi z předchozí kapitoly:

„Dá se říct, že jsem v klášteře prožila dětství, chodili jsme tam hrát na housle, půjčovat si knihy do knihovny, sídlil tam i červený kříž a sklad léčiv. Měli jsme tam klubovnu skautů, takže jsem do areálu chodila takřka denně. Do konventu jsem chodila do třetí

---

²⁴³ Výňatek z rozhovoru s panem Kourou vedeného Ivou Vorlíkovou 10. března 2019 v Kralovicích. Přepis i záznam rozhovoru dostupný v archivu autorky.

²⁴⁴ VORLÍKOVÁ, Iva, *Historie pivovarnictví v Plasích*. Bakalářská práce, ZČU Plzeň 2017, s. 60.

třídy, jen jeden rok, když stavěli novou školu. Tuším, že to bylo v roce 1961. Do knihovny jsem nastoupila v roce 1978 a pracovala jsem tam až do konce roku 1983, kdy jsme se stěhovali na prelaturu. Knihovna se tam stěhovala zřejmě proto, že potřebovali další prostory, ale hlavně v konventu byly otřesné podmínky. Jednu dobu chybělo sociální zařízení, okna na chodbách a v konventu nahoře jsme neměli ani vodu, pro kterou jsem musela chodit do přízemí do studny. Jednou jsem šla pro kbelík s vodou do přízemí, kde měli dělníci postavenou provizorní stěnu. Vracela jsem se s nimi zpátky a stěna se těsně za mnou najednou zřítla. Bylo to opravdu nebezpečné. Nejhorší situace byla v zimě. Všude byla zima, vlhko, když chyběla okna, sněžilo i na chodbu. Jeden čas nefungovala ani elektřina. Do práce jsme chodili na šestou hodinu ráno, takže v zimě to bylo opravdu strašidelné. V konventu nikdo nebyl, jen tma. Museli jsme nosit vlastní baterky nebo čekat na někoho, kdo nás doprovodí z přízemí do patra. V kancelářích jsme topili naftovými kamny. Nahoře v konventu bydlela nějaká stará paní, vím, že jsem se divila, jak může v tak hrozných podmínkách žít. V sýpce byly sklady zeleniny, v letním refektáři obilí. V konventu pak řada dalších institucí. Já jsem se dostala i do prelatury do krytu, jelikož jsem měla na starost sklady CO. V sala terreně pak ještě vydávali obědy. Myslím, že všichni to vnímali především jako pracoviště. Ale věděli, že je to památka. Dnes klášter vnímám hlavně jako památku velkého významu, kde jsem prožila velkou část svého života. Moc ráda se sem vracím. Přeji jí, ať se jí daří a podaří se všechny opravy co nejdříve.“²⁴⁵

Ověření a kritika výpovědí:

Rekonstrukce v podobě výměny oken probíhala v konventu zejména v první polovině 70. let. Paní Křížová svůj čas trávila v budově ještě před svým nástupem na pozici knihovnice. Havarijní stav zmiňují nejen ostatní pamětníci, ale i Lancingerův stavebně-historický průzkum, který rovněž potvrzuje vytápění kanceláří naftovými kamny. Stejný průzkum pak odkazuje na špatný stav elektroinstalace.²⁴⁶ Elektřina pro celý konvent byla definitivně odstřižena v roce 1979, podle posudku Okresní požární inspekce bylo vedení v katastrofálním stavu.²⁴⁷

---

²⁴⁵ Výňatek z rozhovoru s paní Křížovou vedeného Ivou Vorlíkovou 20. února 2019 v Plasích. Přepis i záznam rozhovoru dostupný v archivu autorky.

²⁴⁶ LANCINGER, *Konvent...*, s. 29.

²⁴⁷ SOKA Plasy, f. MěstNV, Kronika obce Plasy, 1979–1989, s. 10.

Paní Kulhánková, zaměstnankyně pošty v konventu, dcera obyvatel konventu, ročník 1951. Rozhovor byl na přání narátorky zaznamenán pouze písemnou formou 7. dubna 2019 v Plasích.

Výpověď paní Kulhánkové:

„V Plasích jsem se narodila a žiji zde celý život. Moji rodiče bydleli v konventu v přízemním bytě těsně po válce, zhruba mezi léty 1946–1947. Byt se nacházel zhruba v místech dnešní pokladny a kanceláře. Z vyprávění vím, že tam pro život byly velmi těžké podmínky a neustále zima. Byt byl pouze provizorium, ve kterém moji rodiče s bratrem čekali na přidělení nového bytu v bytové výstavbě. Stalo se tak tuším v roce 1947 nebo počátkem roku 1948. Já už se narodila v novém bytě. Mrzí mě, že jsem se o toto období nezajímala víc, protože takto nemohu zodpovědět otázku, zdali se platil nějaký nájem nebo jak těžké bylo byt získat. V roce 1970 jsem pak nastoupila na poštu do konventu, kde jsem pracovala jako doručovatelka. Pamatuji si opět nuzné podmínky, které v místnostech panovaly. Měli jsme pracovnu v přízemí jižního rondelu, museli jsme tam topit i v létě. Já osobně jsem objekt vnímala jako pracoviště, ale zároveň si uvědomovala jeho historickou hodnotu a snažila se tak alespoň nepřispívat k jeho devastaci. Lidé bych řekla, že věděli, že je to památka, ale vnímali to prostě jako objekt, kam chodí na poštu nebo do knihovny. Dnes si především přeji, aby areál co nejdříve opravili. Když jsem vevnitř, vždy ráda vzpomínám.“²⁴⁸

Ověření a kritika výpovědi:

Byty v konventu i prelatuře měly sloužit zřejmě zaměstnancům institucí v objektech při čekání na nové, lepší bydlení. V konventu bydlelo během minulého režimu několik rodin, byt z popisu paní Kulhánkové je výjimečný svým umístěním. Mnohem více hovoří prameny o bytech ve druhém patře budovy. Poštu v přízemí jižního rondelu a okolních místnostech potvrdili ve svých výpovědích pamětníci i historické prameny.

Paní Štruncová, sklepmistřovná v plaském pivovaru a později vedoucí sodovkárny, ročník 1943. Rozhovor byl zaznamenán 13. března 2019 na Hadačce.

---

²⁴⁸ Výňatek z rozhovoru s paní Kulhánkovou vedeného Ivou Vorlíkovou 7. dubna 2019 v Plasích. Přepis rozhovoru dostupný v archivu autorky.

Doplnění výpovědi z předchozí kapitoly:

„Práce v pivovaru a následně v sodovkárně byla nejlepší léta mého života. To, jaká atmosféra a kolegiálnost panovala v pivovaru, bylo jedinečné. Do pivovaru jsem nastoupila v roce 1961. Já osobně jsem objekty už tenkrát vnímala jako památku, milovala jsem historii. I když jsme měli jinou správu, vnímala jsem to tak, že stejně pivovar i následně sodovkárna patří ke konventu a prelatuře. Jediné, co mě mrzelo, že se o to lidé nestarají a poměrně se to ničí. Vnímali to hlavně jako místo, kam chodí do práce. Běžný člověk by s tím těžko něco udělal. Tuším, že sodovkárna začala vyrábět v roce 1968. Měla jsme kancelář v prostoru dnešních toalet Pivovarského šenku. Dále pod nás spadaly kanceláře v prostorách dnešního informačního centra. Tam seděly účetní, které se mi staraly o fakturace a účetnictví. I v sodovkárně jsme si museli vypomáhat. Nebylo tak výjimkou, že i já jsem musela jít pomoci do provozu svým podřízeným. Všechny instituce, které v areálu sídlily, byly samostatné funkční jednotky. Nebylo to jako sdružení provozů, nechodili jsme k sobě vzájemně na kávu (smích). Dnes areál vnímám stále velmi kladně a ráda se sem pravidelně vracím. Naposledy jsem navštívila výstavu v létě na prelatuře, kde jsem našla i svoji fotografii na projekci. Moc se mi líbí, že je areál zpřístupněný veřejnosti a ráda mám i místní krámk a další služby pro turisty. Probíhají tam krásné prohlídky, rekonstrukce a návštěvnost roste. Přeji mu, aby tento stav vydržel již napořád.“²⁴⁹

Ověření a kritika výpovědi:

Pivovar v Plasích byl zrušen v roce 1966, výroba probíhala až do roku 1967, kdy začala přestavba objektů pivovaru na sklady Jednoty a výrobu sodové vody. Výroba sodové vody v Plasích začala k roku 1969.²⁵⁰ Paní Štruncová i další pamětníci potvrzují, že zaměstnanci ústavů v areálu často přecházeli po jejich zrušení na jinou pozici ve stejném místě. Na Frucolu a další limonády vzpomínal např. pan Domín, který patřil k věrným zákazníkům. Paní Štruncová dodnes vede svůj osobní archiv s přesnou datací a označením dokumentů a fotografií. Tímto jí děkuji za poskytnutí rozhovoru i materiálů do příloh této práce.

---

²⁴⁹ Výňatek z rozhovoru s paní Štruncovou vedeného Ivou Vorlíkovou dne 13. března 2019 v Hadačce. Přepis i záznam rozhovoru dostupný v archivu autorky.

²⁵⁰ HUBKA, *Osm a půl století...*, II. díl, s. 141.

Paní Tafatová, pracovnice knihovny v konventu, později vedoucí dětského oddělení, ročník 1945. Rozhovor byl zaznamenán 20. února 2019 v Plasích.

Doplnění výpovědi z předchozí kapitoly:

„Do Plas jsem se přistěhovala asi v osmnácti letech. Nejsem rodačka, ale s Plasy jsem spjata. Podmínky v konventu byly opravdu špatné, proto se nám velmi ulevilo, když jsme se počátkem 80. let přestěhovali do prelatury. V konventu byla běžně teplota mezi 15–17 stupni. V zimě se stávalo, že jsme nechala přes noc vodu v kbelíku na chodbě a ta do rána zmrzla. Vůbec se to nedalo srovnat. Bylo tam mnohem tepleji, výhodnější podmínky pro knihy i pro zaměstnance. Knihovna vydržela na prelaturě až do roku 2015. V ostatních budovách areálu se střídaly různé podniky, využívané to bylo, ale nic tam dlouho nevydrželo. Veřejnost vnímala areál především jako pracoviště nebo nějaké provizorium. I my jsme tak konvent vnímali. Dnes klášter vnímám jako památku, jsem ráda, že se dočkal obnovy a přeji mu, aby vše i nadále vzkvétalo.“²⁵¹

Ověření a kritika výpovědí:

Okresní knihovna v Plasích navázala ve svých počátcích na knihovnu obecní. Poté, co se Plasy staly v roce 1949 sídlem Okresu, přešel pod plaskou knihovnu také knihovní fond ONV Kralovice. Pro knihovnu se v 50. letech vyčlenily nejdříve prostory v Domě osvěty zřízeném v budově kina. Knihovna se postupně zvětšovala a z původních prostor tak musela být přesunuta do větších místností v konventu. Stalo se tak v roce 1960. K otevření knihovny v prvním patře prelatury došlo v roce 1985.²⁵²

Paní Urbanová, vychovatelka na místním internátu, v současné době průvodkyně metternichovskou hrobkou, ročník 1942. Rozhovor byl zaznamenán 20. února 2019 v Plasích.

---

²⁵¹ Výňatek z rozhovoru s paní Tafatovou vedeného Ivou Vorlíkovou 20. února 2019 v Plasích. Přepis i záznam rozhovoru je dostupný v archivu autorky.

²⁵² HUBKA, *Osm a půl století...*, I. díl, s. 110.

Doplnění výpovědi z předchozí kapitoly:

„Nejsem plaská rodačka, ale prožila jsem zde prakticky celý život. Zním se dobře s paní Tafatovou, která pro naše žáky pořádala různé besedy. V 60. letech proběhla na prelaturě rekonstrukce, takže dívky měly opravdu pěkné prostory. Teplo, hezky uklizeno, namořená dřevěná prkna. Svě pokoje si musely uklízet, společenské prostory uklízela uklízečka. Dívky jsme měli na starost zhruba 40, chlapců asi 50. Obvykle kolem sta dětí celkem. Chlapci měli internát v nemocničním křídle, kde měli v patře také koupelnu v bývalém bytě. Dívčata měla koupelnu v suterénu prelatury, kde byly boxy. Vešlo se jich tam asi šest. Vodu ohřívala pomocí kamen. Když jsem nastupovala, žáci jezdili domů jednou za 14 dní. Pak začala být volná sobota, takže jezdili obvykle každý týden. V konventu a prelaturě jsme se dostali prakticky do všech prostor. I na půdě jsem byla, tenkrát se moc nezamykalo. Neřekla bych, že to někdo vnímal jako zvlášť cennou památku. Já však vždy měla k budově vztah a úctu. Velmi mě těší, že jsem v roce 2005 dostala nabídku provázet v místním muzeu železáren, a to jsme dále rozšířili na Metternichovu hrobku. Ze začátku jsem měla strach a na nabídku nechtěla kývnout. Nakonec to dělám čtrnáctým rokem a práce mě stále baví. Plaským památkám bych přála úplnou obnovu a kostelu navrátit zpět sochy, které před ním byly.“²⁵³

Ověření a kritika výpovědí:

Rekonstrukce prelatury po odchodu ONV je doložena, stejně tak následné využití jako internátu. V konventu se nacházel pouze do konce 60. let. Nejdříve sloužil pouze studentům zemědělské školy, v následujících letech po stavbě provizorních prostor u zemědělské školy ubytování poskytl i některým gymnazistům či studentům dopravní školy v Plzni. V prostorách prelatury bychom pak dívčí, následně i chlapecký internát našli až do roku 1981, kdy proběhla další přístavba samostatné budovy u Střední zemědělské školy.²⁵⁴ Sochy, o kterých mluví paní Urbanová, byly ve 20. století odvezeny do nedaleké Mariánské Týnice, kde bychom je našli dodnes.

Paní Vorlíková, pracovnice na poště v konventu, později vedoucí pošty v Plasích, ročník 1952. Rozhovor byl zaznamenán 23. března 2019 v Kožlanech.

---

²⁵³ Výňatek z rozhovoru s paní Urbanovou vedeného Ivou Vorlíkovou 20. února 2019 v Plasích. Přepis i záznam rozhovoru dostupný v archivu autorky.

²⁵⁴ HUBKA, *Osm a půl století...*, II. díl, s. 147.

Výpověď paní Vorlíkové:

„Nastoupila jsem zřejmě již po sledovaném období, ale předpokládám, že v budově se nic výrazněji nezměnilo. V roce 1988 jsem nastoupila jako vedoucí OPS do budovy konventu v Plasích. V té době se čekalo na dostavbu nové pošty, která měla zpoždění již 5 let. Pošta v konventu byla v té době v havarijním stavu. Moje kancelář se nacházela za telegrafem, byla bez oken a osvětlena zářivkou. Po osmi hodinách práce mne bolely oči. Z kanceláře se chodilo přes telegraf a chodbu do přepážkové místnosti, za kterou byla další místnost, kde se přijaté zásilky zpracovávaly a oknem předávaly večer na auto, které jezdilo na nádraží k vlaku. Vlakovou poštou vše pak putovalo dále do Plzně na Sběrný přepravní uzel. Vchod do místnosti, kde byli doručovatelé, se nacházel uvnitř budovy, tak 50 metrů od vchodových dveří na poštu. Vedle této místnosti byl suchý záchod a přes chodbu hromada starého papíru, který do Plas posílaly pošty z okolí a my jej po určité době odváželi do sběrných surovin. Vysoké stropy, vlhké zdi, nevyhovující topení, všudypřítomné myši, to vše působilo nepříznivě na zajištění provozu pošty. Nemoci zaměstnanců byly na denním pořádku a já chodila s obavami do práce, kdo zase bude chybět a jak zajistím provoz. Neexistovalo to, co se děje především ve větších městech dnes, že nebudeme doručovat, protože nejsou lidi. V té době jsem měla celkem s vnitřní službou, doručovateli, telegrafem, přepážkami, telefonní ústřednou a řidiči na starosti více jak třicet zaměstnanců. Všem, kteří léta zde na poště pracovali, patří velké poděkování. Já zde působila pouze patnáct měsíců, ale nikdy na to nezapomenu. Tato budova má historii a já měla čest být její součástí.“²⁵⁵

Ověření a kritika výpovědi:

Pošta v budově konventu sídlila od konce 40. let, a to v přízemí budovy. V konventu pošta vydržela 40 let, v roce 1989 se přestěhovala do nové budovy naproti radnici, kde bychom ji našli dodnes.²⁵⁶ Na podlomené zdraví zaměstnanců si stěžovalo mnoho pamětníků, málo z nich vinu přikládalo pracovnímu prostředí. Studie zkoumající vliv prostředí konventní či jiné budovy na lidský organismus zatím neexistuje.

---

²⁵⁵ Výňatek z rozhovoru s paní Vorlíkovou vedeného Ivou Vorlíkovou dne 23. března 2019 v Kožlanech. Přepis i záznam rozhovoru dostupný v archivu autorky.

²⁵⁶ HUBKA, *Osm a půl století...*, II. díl, s. 151.

Paní Zemanová, účetní v likvidační účtárně v konventu, později zaměstnankyně sodovkárny, ročník 1939. Rozhovor byl zaznamenán 17. února 2019 v Žebnici.

Výpověď paní Zemanové:

„Pracovala jsem jako účetní v likvidační účtárně v konventu. Mohlo to být okolo roku 1961. Pak jsme nastoupila na mateřskou dovolenou, po které jsem přešla na novou pozici jako účetní v sodovkárně. V konventu panovaly otřesné podmínky, zima, toalety na ambitové chodbě v dezolátní stavu, chyběla tam i voda. V konventu nás pracovalo asi pět v jedné kanceláři. Ty jsme měli umístěné v prvním patře podél chodby. Za sebou šly kanceláře kontrolní, mzdové, likvidační a plánovací účtárny. Podmínky nebyly o moc lepší ani po přechodu do sodovkárny. Měli jsme kancelář v místech, kde dnes sídlí informační centrum. Museli jsme si sami topit, nosit uhlí a dřevo z pily, abychom měli vůbec čím topit. Lino bylo zastaralé a špinavé od sazí z kamen a šlápot návštěvníků. Uklízeli jsme si všechno sami, v kanceláři jsme byli tři. Teprve po nějaké době nám za ten úklid připláceli měsíčně alespoň 20 Kčs. Já jsem tam nastoupila zhruba v roce 1971, pracovala jsem na expedici a později jsem přešla i do provozu. V sodovkárně bych řekla, že včetně výroby, řidičů a lidí v kanceláři, pracovalo asi dvacet osob. V bývalé sladovně měla ještě sklady Jednota. To bylo zaměstnanců mnohem více, různí instruktoři prodejen a dalších institucí. To účetnictví bylo nesmírně náročné, všechno se dělalo ručně a mechanicky. První elektrickou kalkulačku jsme dostali až později. Myslím, že nikdo v té době nevnímal klášter jako památku zvláštního významu, ale spíš jako klasickou stavbu, kde byly fresky a kam jsme chodili do práce. Já osobně jsem ji takto také vnímala. Do památek se moc neinvestovalo. Když se řekne klášter, vybavím si zimu, chybějící sociální zařízení a světlo, dřinu a vlhkost. Dnes klášter vnímám pozitivněji, hlavně jako památku. Myslím, že díky rekonstrukcím ‚prokoukl‘ a jsem ráda, že se o něj konečně někdo stará.“²⁵⁷

Ověření a kritika výpovědi:

---

²⁵⁷ Výňatek z rozhovoru s paní Zemanovou vedeného Ivou Vorlíkovou s pomocí její vnučky Heleny Hubkové dne 17. února 2019 v Žebnici. Přepis i záznam rozhovoru dostupný v archivu autorky.

Toalety na ambitové chodbě dokazuje i Československý filmový týdeník z roku 1957.²⁵⁸ Jednalo se o přístavbu, která se do dnešní doby nedochovala. Účtárna patřila k dalším institucím sídlícím v konventu. Kanceláře v dnešním informačním centru potvrdila svojí výpovědí i paní Štruncová, vedoucí výroby sodové vody. Pílu bychom v Plasích našli až do roku 1977. Paní Zemanová je další z pamětníků, kteří upozorňují na vliv prostor na lidské zdraví. Stejně tak, jako předchozí narátoři, nevnímá areál jako celek, ale soustředí se pouze na budovy, které sama navštěvovala.

---

²⁵⁸ ČESKÁ TELEVIZE, *Československý filmový týdeník 1957*, díl 639/2379 [online], cit. [2019-03-16]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1130615451-ceskoslovensky-filmovy-tydenik/207562262700030/>

5 ČAS STÁT SE ZNOVU UCTÍVANOU PAMÁTKOU. VÝVOJ AREÁLU OD 80. LET DO SOUČASNOSTI

Zamýšlené slíbené rekonstrukce v 70. letech se ve většině případů buď protáhly do let 80., nebo se vůbec nerealizovaly. Rok 1980 můžeme taktéž chápat jako zlom ve vývoji objektů areálu. Zatímco mezi léty 1945–1980 bychom areál našli využívaný mnoha institucemi, po roce 1980 se většina provozů začala stěhovat do vhodnějších podmínek. Na objektech bývalého klášterního areálu se začaly uplatňovat první zásady dnešní památkové péče. I lidský komfort mohl začít sehrávat výraznější roli. Od 70. let jsou dostupné rovněž průzkumy a sondy, které mohou napovědět hodnotu rekonstruovaných prostor, ale i zásady pro jejich správnou obnovu.

V 80. letech opět přišla do areálu řada změn v umístění i provozu určitých útavů. K zřejmě nejvýznamnější změně patřilo zrušení plaské pily v roce 1977. Stejně tak jako u většiny objektů v areálu nezůstaly ani prostory po zrušené pile nevyužité dlouho. V místech nedaleko skladů Jednoty téměř rok po ukončení provozu našla zázemí zbrojnice místních hasičů. Ta byla slavnostně otevřena 25. listopadu 1978 za přítomnosti Josefa Palmy, předsedy MěstNV.²⁵⁹ Od konce 70. let již kroniky více zmiňují potřebu uplatnění památkové péče na památky v areálu. Ve velmi neuspokojivém stavu se památky nacházely i těsně před rokem 1980. Stále probíhala rekonstrukce nemocničního křídla pro přesun Okresní knihovny. Optimistická myšlenka kolaudace do 31. prosince 1980 se ukázala jako nereálná. V únoru 1979 došlo k osazení oken směrem k pivovaru a k doplnění parket do podlahy, v červenci ke zvednutí stropu. Rekonstrukce stále postupovala velmi pomalu. Svoji roli v tom sehrálo i přerušení dodávky elektřiny v celém objektu pro katastrofální stav elektroinstalace. Pro knihovnu a archiv slíbil MěstNV zajistit náhradní zdroje, nicméně zajistit plynulý provoz bez elektřiny se ukázalo jako téměř nemožné.²⁶⁰ Na přelomu 70. a 80. let dospěla správa objektů k rozhodnutí o změně využití rekonstruovaného nemocničního křídla. Pro knihovnu měly být nově vyčleněny prostory na prelaturě a do křídla se mělo přesunout Muzeum osvobození z nevyhovujících podmínek v samotném konventu. Muzeum osvobození nebylo jediné, které prostory čtvercové stavby opustilo. V červnu 1979 došlo k vystěhování skladu léčiv „Medika“ sídlícího již několik let v polovině druhého

²⁵⁹ SOKA Plasy, f. MěstNV, Kronika obce Plasy, 1979–1989, s. 2.

²⁶⁰ Tamtéž, s. 10.

poschodí. V červenci pak k dokončení dubového schodiště u vchodu.²⁶¹ V listopadu nastoupili klempíři, aby oplechovali mědí kopuli a lucernu kapitulní síně. Ta se nákladem za 500 000 Kčs dokončila v roce 1980.²⁶²

Pro Československo 70. a raná 80. léta znamenala určitý regres v pohledu na památkovou péči a její zásady. I přes snahu pracovníků SÚPPOP se československému kolektivu vyhnula diskuze o základních odborných oborových pojmech a minimalizovala se též pozornost na sledování oborového dění v zahraničí. Dodržování aplikace zásad památkové péče při rekonstrukcích objektů bylo i díky chaosu v samotné organizaci těžko vymahatelné. Až v roce 1988 vstoupil v platnost dodnes uplatňovaný zákon č. 20/1987 Sb. o státní památkové péči. Stát tímto zákonem stanovil povinnost ochrany památek jako nedílného kulturního bohatství lidu. Zákon dále vymezil odborné a výkonné orgány státní památkové péče, stanovil inspekci ministerstva kultury, jež se věnuje dohledu na dodržování památkového zákona a zakotvil v ústavě sankce za porušení tohoto zákona.²⁶³

Chybějící zákon o památkové péči se v plaském areálu projevoval poměrně často. Některé zásahy se později ukázaly jako velmi nešetrné a úpravy se vlekly dlouhou dobu. Ani počátkem 80. let stále nedošlo k dokončení oprav nemocničního křídla. I klempířské práce nad kapitulní síní se ukázaly více jako problematické než prospěšné. Špatně provedenými pracemi na lešení u kapitulní síně došlo k zatékání vody do střechy, což způsobilo propad stropů dvou místností v konventu.²⁶⁴ Na počátku 80. let se z prelatury odstěhoval internát, čímž uvolnil prostory pro Okresní knihovnu. I tyto místnosti bylo třeba upravit. Plánovaná rekonstrukce neměla trvat dlouho, avšak kvůli zpoždění se knihovna přestěhovala do nového objektu až v roce 1984. Na čtenáře čekalo nové vybavení, oddělení dětské, hudební i pro dospělé. Kromě kanceláří získali zaměstnanci nová sociální zařízení, funkční elektroinstalaci a zavedené topení. Rekonstrukce prostor knihovny vyšla na 400 000 Kčs.²⁶⁵ Jediným nedostatkem převzatým již z konventu se ukázal chybějící výtah, což přesun 45 000 výtisků muselo značně zkomplikovat. Část knihovního fondu proto zůstala stále uložena v knihovním sále v severním traktu konventu. Ředitelem nové knihovny se stal 1. listopadu 1984

---

²⁶¹ Tamtéž.

²⁶² Tamtéž, s. 40.

²⁶³ NEJEDLÝ, Vratislav, *Historie Národního památkového ústavu*. In: NPU.cz, [online], cit. [2019-04-06]. Dostupné z: <https://www.npu.cz/historie-npu>.

²⁶⁴ SOKA Plasy, f. MěstNV, Kronika obce Plasy, 1979–1989, s. 58.

²⁶⁵ Tamtéž, s. 171.

Ladislav Šmídl. Část uvolněných prostor po knihovně v konventu přešla v roce 1985 pod Okresní archiv. Jelikož zejména vlhkost v konventu archiváliím škodila, uvažovalo se pro něj o vyčlenění místností ve starém opatství prelatury. Z plánů nakonec sešlo, šetřením bylo zjištěno, že stěny opatství by tíhu regálů nevydržely. Některé návrhy dokonce doporučovaly budovu zbourat a postavit znovu.²⁶⁶

Velmi špatný stav vykazovaly i ostatní objekty areálu. Nejkritičtější situace panovala v bývalé sala terreně na zahradě prelatury, u které se předpokládalo její brzké zřízení. Dále v bývalém lihovaru, kde se hroutila střecha, i v dalších hospodářských budovách.²⁶⁷ Problémům čelila i zrekonstruovaná prelatura, neboť střecha se stále nacházela v havarijním stavu. Pro prostory starého opatství a původní sala terreny jejich vlastník, ONV Plzeň-sever, nenašel vhodné využití, stavby tedy byly ponechány bez hlubšího zájmu. Mezi možnostmi využití starého opatství se uvažovalo o zřízení domova sociálních služeb, přesunu archivu, později o dočasném umístění pošty do těchto prostor.²⁶⁸ Zejména pro vysokou finanční náročnost z těchto plánů vždy sešlo. Společně s prostory pro knihy dostala knihovna k užívání i knihovni sál, jenž měl rovněž projít rekonstrukcí ještě před převzetím novými uživateli. I v tomto případě se rekonstrukce prodloužila, neboť při ní byly zjištěny další závady. Hlavním problémem prelatury se stala rozbitá střecha, do níž zatékalo. Po několika letech volání po její opravě se Okresní stavební podnik zavázal k realizaci v roce 1983. Při opravě se ukázalo, že s problémy se potýká především krov trpící trouchnivinou a střešní krytina. Bez hotové střechy nemohly být restaurovány ani fresky v zámeckém sále a nad schody. Opravovat se začala až o čtyři roky později, kdy mezi lety 1987–1988 došlo z důvodu oprav a nové výmalby k uzavření sálu veřejnosti. Rekonstrukce odhalila další nedostatky a kvůli prosakujícím stropům v minulých letech se musela dále naplánovat ještě oprava fresky nad schodištěm.²⁶⁹ Řešení se tímto krokem protáhlo až do 90. let.

Některé stavby se oprav v 80. letech přeci jen dočkaly. Mezi tyto výjimky patřila věž sv. Floriána umístěna v prostorách horního hospodářského dvora. Velmi to potřebovala, neboť střechou do kaple zatékalo, a tak na jaře 1982 mohly začít opravy této památky. Věž sv. Floriána následovala obřadní síň zbudovaná v metternichovské hrobce. Pozůstalí se dočkali nových sedadel, nové čelní stěny a výměny oken.

---

²⁶⁶ Tamtéž, s. 283.

²⁶⁷ Tamtéž.

²⁶⁸ Tamtéž, s. 282.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 324.

Rekonstrukce byla dokončena v polovině 80. let. V roce 1983 svítila i poště naděje nových a lepších podmínek. U rybníka proti radnici došlo k demolici staré hájovny, kterou již delší dobu nikdo nevyužíval. Demolicí vznikla prázdná parcela pro stavbu nové budovy sloužící výhradně poště.²⁷⁰ Předpokládaný plán počítal s mnohem rychlejší výstavbou, k přesunu pošty došlo až v roce 1989. Poté, co se budova dostavěla, nastal problém v řešení kanalizace. Při budování bylo třeba zohlednit její rozšíření i do další části Plas s novou výstavbou.²⁷¹ Pošta v konventu zastávala funkci okresního přepravního střediska s telefonem a telegrafem. Po dlouhých padesáti letech se ve dnech 30. června a 1. července 1989 přesunula do nové budovy, u níž se uvažovalo i o přístavbě bytu pro vedoucího. Těsně před stěhováním pošty se ještě změnilo její vedení, Jiřího Jakubčíka nahradila v roce 1988 paní Iva Vorlíková. Kromě pošty se v roce 1989 odstěhoval z areálu kláštera rovněž podnik Výkup.²⁷²

V únoru téhož roku došlo po čtrnácti letech ke slavnostnímu otevření nemocničního křídla konventu a k jeho zpřístupnění veřejnosti. Fasáda byla hotova již v roce 1984 a křídlo samotné předáno o rok později. Nicméně objekt obsahoval řadu kolaudačních závad. V dlouhotrvajících opravách se angažovala i správa objektu, konkrétně kastelán pan Juha, který upravil jednu z místností pro výstavu obrazů Strettiů.²⁷³ V rámci oprav se špitální křídlo dočkalo nových stropů ve druhém poschodí, opravy sociálních zařízení, nových podlah, oken, fasády a restaurování fresek v kapli a chodbě. Po slavnostním otevření v roce 1988 obohatilo špitální křídlo turistickou trasu o výstavu obrazů v galerii Stretti, expozici malířství a depozitářů z ostatních památek v kraji a expozici lékárenského vybavení z doby klášterní v dalších místnostech. To vše za celkové náklady 4 700 000 Kčs.²⁷⁴ Kromě úprav v bývalé klášterní nemocnici pokračovaly nadále rekonstrukce v konventu samotném. Do otevření nových expozic se stihly odstranit zastaralé vnější elektrické rozvody a vytrhat část nevyhovující betonové dlažby. Po pěti letech se rovněž podařilo zpřístupnit přední vchod do konventu zinním refektářem, neboť se nepotvrdilo hroucení hlavního schodiště naproti zinnímu refektáři. Alespoň pro zatím. Ve druhém patře objektu nastal od poloviny 80. let rozvoj depozitáře, který se zde nachází dodnes. Ve druhé polovině 80. let plaský depozitář poskytl zázemí knihám a mobiliáři z kynžvartského zámku postiženého dřevomorkou.

---

²⁷⁰ Tamtéž, s. 123.

²⁷¹ HUBKA, Osm a půl století..., II. díl, s. 151.

²⁷² Tamtéž.

²⁷³ SOKA Plasy, f. MěstNV, Kronika obce Plasy, 1979–1989, s. 283.

²⁷⁴ Tamtéž, s. 324.

Konventní budova se začala stávat památkou sloužící veřejnosti. Již od 70. let rostl meziročně počet návštěvníků. Zatímco v roce 1976 klášter navštívilo přes 4700 návštěvníků, v roce 1988 jejich počet dosahoval 8000.²⁷⁵ I přes nárůst návštěvnosti však Plasy stále patřily mezi nejméně navštěvované památky. Zejména návštěvníkům města pak měly sloužit první veřejné toalety zbudované u klášterní zdi těsně před revolucí. Toto zařízení vydrželo v místě do roku 1994.²⁷⁶

I po lehkém oživení v 80. letech bychom v areálu našli dostatek objektů, které na svoji obnovu teprve čekaly. Příliš času nezbývalo. Stále v havarijním stavu se těsně před revolucí nacházela původní sala terrena v zámecké zahradě, staré opatství i zahrada samotná. Pozornost by zasluhoval i kostel, na jehož stav opakovaně poukazovala kronika následovaná plaskými občany. Zřejmě nejhorší situace nastala v hospodářských budovách. Takřka v celém areálu chyběly kvalitně zabezpečené střechy a celková údržba objektů. Pro revitalizaci areálu došlo v 80. letech k vypracování plánů na obnovu hospodářských dvorů a jejich přestavbu na multifunkční středisko s ubytovacími kapacitami pro návštěvníky Plas. Plánů se zřejmě pro vysokou finanční náročnost a velkou devastaci všech objektů dovést nepodařilo. V roce 1988 zasedla v Plasích komise, jež předložila k jednání návrhy a následně uveřejnila plány s objekty na dva roky dopředu. Výsledkem jednání byly předložené následující plány. „*Upraví se přístup hlavním vchodem, prostor za ním se upraví zpět do původního stavu, kdy sloužil jako zimní refektář. Budou tedy vybudovány příčky a obnoví se klenba. Chodby do levého a pravého křídla v přízemí budou opraveny. Levou bude přístup do rondele, kde z bývalé pošty bude upravena obřadní síň, další prostory až k nemocničnímu křídlu budou sloužit lidové škole umění. Měl tam být ještě byt pro údržbáře objektu, ale MěstNV slíbil dát jiný byt z bytové výstavby do 3 let. Stavební podnik by se se svým provozem měl přesunout do severního křídla, kde by bylo i výrobní zázemí pro klášter (dílny, sklady apod.). V prvním poschodí k Památníku osvobození přibudou opravené prostory v bývalé kapli sv. Bernarda. Příjímací salonek se přesune k divadelnímu sálu, který také bude zpřístupněn. Z prvního poschodí budou odsunuty depozitáře Okresního archivu do druhého poschodí.*“²⁷⁷ Po dlouhých letech tak lze říci, že se koncem 70. a v 80. letech začala opět projevovat skutečná hodnota budovy, kterou si veřejnost i povolané osoby uvědomovaly.

---

²⁷⁵ Tamtéž, s. 373.

²⁷⁶ HUBKA, *Osm a půl století...*, II. díl, s. 153.

²⁷⁷ SOKA Plasy, f. MěstNV, Kronika obce Plasy, 1979–1989, s. 325–326.

Velkým zlomem se i v Plasích stal 17. listopad 1989. Po tomto datu kronika uvedla zřejmě jeden z nejpřímnějších zápisů ohledně stavu objektů v areálu. Ke konci roku se povedlo začít s opravou součásti hospodářských budov, a to bývalých kanceláří panství naproti zámku, hrozivě však pokračovala devastace západní části areálu. Po střechách u bývalého lihovaru nevydržely ani klenby, jež se začaly bortit. Podnik Zelenina nechal alespoň sundat pro budoucí překlad střechu jižní části hospodářských budov, ale tyto objekty potřebovaly mnohem větší péči. V havarijním stavu se nacházela rovněž původní sala terrena se zámeckou zahradou a starým opatstvím.²⁷⁸ Od dob posledních zápisů několik let před revolucí se stav zhoršil a žádné změny k lepšímu zaznamenány nebyly. U zahradní kaple kronika uvedla zborcení střechy a vyjádřila takřka nulovou naději na její záchranu.²⁷⁹ Po vzniku plaského Občanského fóra jsme se poprvé setkali, pomineme-li dílčí opravy ze strany zaměstnanců, s osobní iniciativou plaských občanů památky zachránit. Jeden z požadavků nově vzniklého fóra tak obsahoval bod, aby výtěžek z plaské pouti nadále nešel okresním pořadatelům, ale zůstal v Plasích a investoval se do obnovy památek. Místní si tak zřejmě cenu objektů uvědomili více než kdy dříve. Kromě prostor prelatury a konventa volali stále hlasitěji i po opravě kostela. Z iniciativy školské a kulturní komise kontaktovala rada MěstNV v roce 1989 ONV v Plzni, jelikož oprava objektu spadala do kompetence vnitřního odboru této instituce. Jako odůvodnění uvedla havarijní stav budovy a upozornila na fakt, že poslední výraznější oprava kostela Nanebevzetí Panny Marie proběhla v roce 1939. Žádosti bylo vyhověno jen z části. Oprava kostela musela být na čas odložena, neboť dle svého vyjádření vnitřní odbor ONV momentálně rekonstruoval kostel ve Vejprnicích, jehož stav byl kritičtější. Plaský farní kostel se tedy měl opravy dočkat po dokončení rekonstrukce ve Vejprnicích. Jelikož se předpokládala realizace rekonstrukce až v 90. letech, začal s drobnějšími opravami místní farář sám.²⁸⁰

Změny v areálu na sebe nenechaly dlouho čekat a po 17. listopadu se začalo alespoň s drobnými pracemi v budovách a okolí. Na konci 80. let areál změnil svého správce a pana Juhu nahradila ve funkci nová kastelánka, paní Pucholtová. Ještě v roce 1989 se stihla alespoň částečně upravit zámecká zahrada za pomoci brigádníků. Plány do budoucna pak počítaly ještě s brzkým zpřístupněním metternichovské hrobky, nad kterou se mohl po letech navrátit kříž, i farního kostela. Naopak Památník osvobození

---

²⁷⁸ Příloha č. 9.

²⁷⁹ Tamtéž, s. 374.

²⁸⁰ Tamtéž.

byl z turistické trasy vyřazen již v roce 1990.²⁸¹ Pamětníci v těchto letech vzpomínají především na vánoční mše, které se po revoluci v přeplněných kostelech konaly. S novou dobou přišla do areálu zejména velká naděje na jeho obnovu. Po desetiletích devastace se v roce 1990 částečného zajištění dočkaly i objekty hospodářských budov proti prelatuře, v nichž stále sídlil státní podnik Zelenina. Celé spodní křídlo a část lihovaru opatřili tesaři Okresního státního podniku alespoň prkny a lepenkou.²⁸² Krátce po revoluci se i plaský areál potýkal s nárůstem vandalismu a kriminality, neboť předměty z památkových objektů byly za hranicemi velmi dobře zpeněžitelné. Plasy se potýkaly zejména s vandalismem, kdy v roce 1990 došlo opakovaně k poškození kašny před zámek včetně sochy sv. Jana Nepomuckého v jejím středu.²⁸³ Stejně tak jako mnoho dalších zastupitelů si i plaští uvědomili, že peníze na obnovu památek v domácím rozpočtu chyběly. Určitou naději i tady představovala možnost investice zahraničního investora. V případě objektů bývalého klášterního areálu bylo čekání na dotace opravdu na místě, neboť předběžné náklady na jejich obnovu se vyčísly na 500 000 000 Kčs.²⁸⁴

Revoluce opět přestěhovala řadu ústavů. V roce 1991 se přestěhoval Okresní stavební podnik do Kralovic, o rok později došlo ke zrušení podniku Zelenina a následnému odkupu firmou Badis.²⁸⁵ Počátek 90. let se postaral o rozruch v archivu. Mezi léty 1992–1993 výrazně přibývalo návštěvníků, kteří usilovali o restituce a v archivu hledali podklady pro své zabavené majetky. Archiváři rovněž připravovali podklady pro oslavy 850 let plaského kláštera a s nimi chystanou konferenci v roce 1995. Přípravy velkých oslav daly do pohybu i další práce. Památky nadále setrvaly ve vlastnictví státu, novým správcem se stal Státní památkový úřad se sídlem v Plzni, pod který spadaly konvent, zámek a sýpka s hodinovou věží. Městu připadla metternichovská hrobka, Floriánova věž, klášterní zeď a huť u Verku. V okolí sýpky byly zahájeny archeologické průzkumy, sýpky opustil zemědělský a nákupní závod, došlo k jejich vyklizení a konzervaci dřevěných instalací proti škůdcům. Prostory sýpky poskytly své místnosti umělecké akci nadace Hermit. Ze zámku se odstěhovala Civilní obrana, kronika uvedla, že „zůstává jen něco ve sklepních prostorách“.²⁸⁶ Nevyužité v zámku zůstaly místnosti

---

²⁸¹ SOKA Plasy, f. Městský úřad Plasy, Kronika obce Plasy, 1990–2004, s. 19.

²⁸² Tamtéž, s. 17.

²⁸³ Tamtéž, s. 18.

²⁸⁴ Tamtéž, s. 19.

²⁸⁵ HUBKA, *Osm a půl století...*, II. díl, s. 152.

²⁸⁶ SOKA Plasy, f. Městský úřad Plasy, Kronika obce Plasy, 1990–2004, s. 150.

v přízemí. Nadále chátraly místnosti ve starém opatství, kde se správci objektu potýkali s rozbitými okny a prohnílymi podlahami. Místnosti sloužily jen jako příležitostný sklad věcí z dětských táborů a do budoucna se uvažovalo, že by se do zámku přesunula plaská fara. O poznání přívětivější osud čekal zámeckou zahradu a původní sala terrenu, jejíž krov a střecha se po mnoha letech chátrání dočkaly rekonstrukce. V konventu z velkých institucí zůstaly po vzniku republiky jen Okresní archiv a Základní umělecká škola v přízemí jižního traktu. Došlo též k likvidaci Muzea osvobození, do jehož prostor se měla v roce 1994 instalovat velká expozice barokního a církevního umění cisterciáckého řádu. Proběhly též podrobnější průzkumy vodního a vzdušného systému objektu dodnes využívanou firmou Speleo Řehák, oprav se dočkala okna na ambitových chodbách, zimní refektář, kaple sv. Bernarda a došlo i k položení nové elektroinstalace.²⁸⁷ Rok 1993 dal také vzniknout dvěma nadacím, plaské zastupitelstvo založilo plaskou nadaci pro ochranu památek ve městě a Taťána Metternichová založila svoji nadaci zaměřující se na údržbu a rozvoj metternichovského majetku.²⁸⁸

Dalším významným mezníkem se ve vývoji areálu stal rok 1995. Ve městě se konala konference k oslavám 850. výročí vzniku kláštera, jehož areál se stal v témž roce národní kulturní památkou. Obnova areálu nadále pokračovala i ve druhé polovině 90. let. Těsně před koncem tisíciletí se podařilo přestěhovat Okresní archiv do nových prostor na kopci nedaleko konventu. Funkci kastelána a správce objektů zastával na přelomu tisíciletí pan Skalický. V 90. letech započaly opravy ve většině objektů v areálu, přesto kolem roku 2000 stále vykazovaly neuspokojivý stav. V havarijním stavu se nacházely zejména střechy konventu a zámku, kde střecha nad zámeckým sálem opět požadovala rekonstrukci. Těsně před koncem 20. století se podařilo upravit vstup do konventu zimním refektářem, zajistit bylo potřeba ještě hlavní schodiště, na kterém práce pokračují až dodnes.²⁸⁹ Do místností po archivu měla přijít výstava obrazů Strettiů a expozice církevního umění. V objektech nadále probíhaly kulturní akce od různých výstav až po šermířské akce a historické trhy před konventem. Zejména hospodářské budovy nadále chátraly, neboť soukromý vlastník zamýšlené plány nerealizoval. Ve druhé polovině 90. let se odstěhovaly též sklady Jednoty z bývalé sladovny. Tyto prostory zůstaly nadále nevyužité.

---

²⁸⁷ Tamtéž, s. 150–151.

²⁸⁸ Tamtéž.

²⁸⁹ Příloha č. 10.

Od 1. ledna 2003 změnil památkový ústav svůj název na *Národní památkový ústav*. Administrativně plaské objekty stále spadaly pod Územní pracoviště v Plzni. V červnu 2003 odešel stávající kastelán, pan Skalický, a ve funkci jej na necelý rok nahradil nový kastelán, pan Mejchar. V srpnu Národní památkový ústav odkoupil od soukromníka zpět zchátralé hospodářské budovy, v konventu začaly opravy střechy a práce na odkrytí fresky ve druhém patře objektu.²⁹⁰ Dalších úprav se dočkal i kostel. Po rekonstrukci střechy v roce 1996 se začátek nového milénia nesl ve znamení zahájení prací na odvodnění budovy.²⁹¹ Po vstupu do Evropské unie se bývalému klášternímu areálu otevřely nové možnosti na dotace. V březnu 2004 odešel z funkce kastelána pan Mejchar. Údajně kvůli závažným nesrovnalostem v hospodaření správy měl jeho odchod ještě soudní dohru. Současný kastelán, pan Pavel Duchoň, nastoupil do funkce po výběrovém řízení k 1. červenci 2004.²⁹² Za jeho funkce se v porevoluční historii podařilo v plaských objektech spravovaných NPÚ dosáhnout doposud největších pozitivních změn. Ještě v roce 2004 došlo k dokončení pokládky dlažby v zimním refektáři, v témž roce pokračovaly nadále záchranné práce na střešní krytině a fresce ve druhém poschodí objektu.²⁹³

Až do nyní se podařilo zachovat tradici pravidelných archeologických výzkumů, které přináší zajímavé poznatky o životě a využití areálu v minulých staletích. Do současné chvíle se již v areálu mnoho rekonstrukcí a pozitivních změn podařilo dokončit. Jmenujme novou střechu na konventu a prelature, opravu kostelních varhan či kompletní rekonstrukci hospodářských budov a jejich přeměnu na Centrum stavitelského dědictví, novou městskou knihovnu a další objekty sloužící veřejnosti. V současné době se areál dělí mezi čtyři instituce, a to Národní památkový ústav s územní památkovou správou v Českých Budějovicích, Římskokatolickou farnost se sídlem v Plasích, Národní technické muzeum se sídlem v Praze a město Plasy. V areálu neustále pokračují rekonstrukce, jmenujme opravu prelatury s plánovaným zpřístupněním v roce 2023 či opravu kostela Nanebevzetí Panny Marie. Veškeré instituce každoročně připravují pro návštěvníky nové akce a expozice. Výsledkem těchto snah je meziročně se zvyšující návštěvnost objektů i Plas samotných.

---

²⁹⁰ SOkA Plasy, f. Městský úřad Plasy, Kronika obce Plasy, 1990–2004, s. 718.

²⁹¹ Tamtéž.

²⁹² Tamtéž, s. 763.

²⁹³ Tamtéž.

6 ZÁVĚR

Areál bývalého plaského klášterišťe prošel za posledních sedmdesát let nebyvalou proměnou. Od relativně udržované památky následoval tvrdý pád po druhé světové válce, kdy hrozilo, že se některé z objektů již nepodaří zachránit. Ať už režim nebo zanedbání péče o památku způsobily, že veřejnost i zaměstnanci přestali postupně hodnotu areálu vnímat a neuvědomovali si jeho cenu. Z památky nadnárodního významu se postupem času stalo centrum většiny plaských úřadů a institucí, ale také provizorium a odkladiště nepotřebných předmětů. Jeho sláva začala opět stoupat od 80. let 20. století, kdy se odstěhovala většina zbývajících institucí. Došlo k dokončení zřetelnějších rekonstrukcí a správa objektů dostala více prostoru pro ochranu budov dle zásad památkové péče. Vzestupnou tendenci zaznamenáváme v plaském areálu až dodnes. V minulých letech došlo a stále ještě dochází k výměně střešní krytiny v takřka celém areálu, k řadě výzkumů, kompletním i částečným rekonstrukcím. Plaský klášter se tak opět stává uznávanou památkou mezinárodního významu.

Pro autora práce či publikace zaměřujícího se podrobněji na využití budov v areálu představuje velikost areálu i jeho dlouhý historický vývoj značnou komplikaci. Tvořit práci tak, aby i do problematiky nezasvěcený čtenář se v textu snadno orientoval, s sebou přináší jistá rizika. Velmi neopatrné by bylo, dle názoru autorky, pokoušet se o komplexní sepsání historického vývoje všech objektů v areálu najednou. Spojit tyto kroky s potřebou přehlednosti textu považuje autorka za takřka nesplnitelný úkol. Proto se teoretická část práce rozdělila do menších úseků, kdy každé budově byla věnována určitá část textu. Úvodní kapitola měla seznámit čtenáře se základními historickými daty a událostmi citovanými v popisu historie klášterního areálu samotného. Snahou druhé části úvodní kapitoly pak bylo poukázat na vztah Metternichů a obyvatelů Plas před druhou světovou válkou. Z výzkumu vyplývá, že Metternichové v Plasích pobývali zejména v zimním období a panství vnímali více jako zdroj příjmů než reprezentativní sídlo. Díky svému zájmu o obyvatele panství a aktivnímu přístupu k rozvoji vlastních pozemků a staveb si získali respekt svých zaměstnanců i obyvatel Plas. Další kapitola pak zkoumala vliv druhé světové války na další využití objektů a smýšlení plaských obyvatel. Po druhé světové válce by se mohlo zdát, že se pohled obyvatel na bývalé majitele panství změnil, jak uvedla plaská kronika. Minimálně zaměstnanci na velkorysost svých zaměstnavatelů, alespoň dle tvrzení svých potomků, nikdy

nezapomněli. Tento výzkum následovalo představení jednotlivých objektů areálu a jejich stručné historie. Nutno podotknout, že zejména u konventní budovy nebylo možné detailněji zaznamenat všechny změny provedené mezi léty 1945–1980. Jak autorka u této problematiky uvedla v textu práce, budova by svým využitím vydala na samostatnou publikaci a výzkum.

Jedním z prvotních cílů samotné práce pak bylo seznámit čtenáře se základním vývojem areálu ve druhé polovině 20. století a ucelit tak roztroušené informace, jež se k tomuto období vážou. Velmi náročné bylo zajistit objektivitu výzkumu. Práce se velkou měrou zabývala využitím areálu z pohledu pamětníků, na jejichž výpovědi stále musíme pohlížet jako na subjektivně zabarvený zdroj. Značná část archivních pramenů není stále veřejnosti přístupna a ani kroniky nelze chápat zcela objektivně. V potaz nutno brát především jejich zabarvení na základě doby a režimu či rozpoložení kronikáře. Přesto se autorka v práci snažila o co nejobjektivnější výklad.

Praktická část studie zkoumala pohledy pamětníků na vývoj areálu ve druhé polovině 20. století. Otázky, které si autorka kladla, zněly: „Jak byl areál ve zkoumaném období využíván?“ „Jak byl areál ve zkoumaném vnímán?“ „Jaké panovaly podmínky pro práci v objektech?“ „Jaká byla přístupnost objektů veřejnosti ve sledovaném období?“ K získání odpovědí na tyto otázky došlo k využití kombinace narativní historie, metody sondy a dotazníkového šetření. Z výpovědí narátorů vyplynulo, že objekty v areálu byly vnímány především jako provizoria, jež poskytovala útočiště předmětům i institucím při čekání na nové prostory. Pamětníci dle svého tvrzení věděli o hodnotě památky, nicméně postupem času její hodnotu vnímat přestali, nevnímali areál jako celek a jednotlivé objekty v areálu chápali především jako samostatná pracoviště. Jelikož byly objekty vnímány jako provizoria, nepřikládal se zvláštní význam jejich údržbě a rekonstrukcím. Kvůli tomu panovaly zejména v konventu velmi špatné podmínky pro pracující. Výjimkou nebylo odstavení dodávky elektřiny či chybějící sociální zařízení. I za minulého režimu probíhaly dle pramenů a rozhovoru s panem Juhou prohlídky v konventní budově. Od dnešní trasy se však velmi lišily. Do většiny objektů měla mít dle stejných zdrojů přístup veřejnost i bez nutnosti předem smluvené návštěvy či prohlídkové trasy.

Výpovědi pamětníků obvykle vycházely přímo z jejich osobních zkušeností. Narátoři výpovědi tak poskytli svůj pohled na situaci ve zkoumaném období a popsali prostředí objektů, s nimiž přišli do styku. Důležité je zmínit, že tento zdroj byl od

počátku posuzovaný především jako sekundární zdroj, jenž má za úkol především doplnit informace získané z primárních pramenů. Oproti očekávání v úvodu bohužel nutno uvést, že ne všichni pamětníci souhlasili s nahráváním rozhovoru. Narativní historii se záznamy tak ještě doplnilo dotazníkové šetření. Byl však kladen důraz na to, aby záznam i přepis rozhovoru byly co nejautentičtější. Vzhledem k rozsahu rozhovorů nebylo možné publikovat rozhovory celé, nýbrž pouze jejich výňatky. Všechny záznamy i přepisy rozhovorů jsou dostupné v archivu autorky. Praktická část kladla důraz rovněž na metodiku, ověření a polemiku rozhovorů. Zejména ověření některých subjektivních pocitů a interních informací by vyžadovalo další podrobnější výzkum a v několika případech bohužel již pro nedostatek dostupných informací možné nebylo vůbec. Interpretace rozhovorů by nadále měla ukázat rozdíl vnímání areálu narátorem tehdy a v současné době. Pohled pamětníků na chápání objektů se u většiny dotázaných poměrně změnil. Zatímco v dobách, kdy objekty navštěvovali jako zaměstnanci, je vnímali především jen jako pracoviště, v nynější době chápou klášter zejména jako památku vysoké hodnoty, kterou je třeba chránit. Stejně tak jako autorka sama.

SEZNAM ZKRATEK

CO – Civilní obrana

ČSM – Československý svaz mládeže

JZD – Jednotné zemědělské družstvo

K – Protektorátní koruna, zkratka pro měnu užívaná mezi léty 1939–1945

Kčs – Koruna československá, zkratka pro měnu užívaná mezi léty 1945–1992

MěstNV – Městský národní výbor

MNV – Místní národní výbor

NKK – Národní kulturní komise

NPÚ – Národní památkový ústav

NV – Národní výbor

ONV – Okresní národní výbor

OPS – Okresní přepravní středisko

PP – Pivovar Plasy

PPAS – Plzeňský Prazdroj, a.s.

SNB – Sbor národní bezpečnosti

SPS – Státní památková správa

SPÚ – Státní pozemkový úřad

SSD – Státní spotřební družstvo

SÚRPMO – Státní ústav pro rekonstrukci památkových měst a objektů

SÚPPOP – Státní ústav památkové péče a ochrany přírody

ÚOP – Územní odborné pracoviště

ÚV KSČ – Ústřední výbor komunistické strany Československa

VS Plasy – Velkostatek Plasy

SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Nepublikované prameny

Státní oblastní archiv Plzeň, pracoviště klášter

Fond Ústřední správa Metternich, k. 4, i. č. 126, sign. 180, Majetkové podílnictví Plasy 1937–1944, 90 – stavby Plasy.

Fond Velkostatek Plasy, kn. 29, i. č. 25, Inventář plaského zámku 1933.

Fond Velkostatek Plasy, k. 497, i. č. 1010, Styk s ústředním ředitelstvím (výnosy ústředního ředitelství, správy, instrukce pro pivovar 1871–1933).

Archiv Plzeňského Prazdroje, a. s.

Fond Pivovar Plasy, Výroba piva 1902–1920, k. 1, i. č. 6, sign. A 4a.

Fond Pivovar Plasy, k. 1, i. č. 2, sign. A 1a, Národní správa, konfiskace nepřátelského majetku.

Národní archiv Praha

Fond Státní památková správa, k. 406, i. č. 30, 30 – Zámek Plasy.

Fond Státní památková správa, k. 143, Svozy zámeckých inventářů Písečná-Přovany.

Fond Státní památková správa, k. 406, i. č. 30, 30 – Plasy farní kostel, děkanství Kralovice.

BERÁNKOVÁ, Stanislava, Interní dokumenty správy kláštera Plasy. Podklady pro výstavu Metter(m)nich uvedenou v plaské prelatuře v roce 2018. Za poskytnutí děkuji Mgr. Stanislavě Beránkové, Plasy 2018. Uloženo u správy kláštera Plasy, veřejně nepřístupné.

Publikované prameny

Státní okresní archiv Plzeň-sever se sídlem v Plasích

Fond Farní úřad Plasy, Memorabilienbuch der Pfarre Plass, Pamětní kniha 1836–1945, č. 2.

Fond Místní národní výbor (nezpracováno), Kronika obce Plasy, 1945–1957.

Fond Městský národní výbor (nezpracováno), Kronika obce Plasy, 1958–1965.

Fond Městský národní výbor (nezpracováno), Kronika obce Plasy, 1966–1968.

Fond Městský národní výbor (nezpracováno), Kronika obce Plasy, 1972–1978.

Fond Městský národní výbor (nezpracováno), Kronika obce Plasy, 1979–1989.

Fond Městský úřad Plasy, Kronika obce Plasy, 1990–2004.

Inventáře

MATUŠKOVÁ, Martina, *Inventář Katolická akce, ONV Plasy 1949–1951*, In: Inventáře a katalogy státního archivu v Plzni, pobočka Plasy, Plasy 2009.

MATUŠKOVÁ, Martina, *ROM, Karel, Inventář ONV Plasy 1945–1960*, In: Inventáře a katalogy státního archivu v Plzni, pobočka Plasy, Plasy 2015.

STEINBACHOVÁ, Věra, *Velkostatek Plasy 1565–1945 (1949), Inventář*. In: Inventáře a katalogy státního archivu v Plzni, pobočka Klatovy, SOKA Plasy, Plzeň 1972.

VITOUŠOVÁ, Marie, VILD, Miroslav, BURDOVÁ, Pavla, *Školství v Plasích 1872–1961, Inventář*. In: Inventáře a katalogy státního archivu v Plzni, pobočka Plasy, Plasy 1987.

Kvalifikační práce

BARBOŘÁKOVÁ, Ilona, *Vzpomínky na rod Metternichů v Plasích*. Bakalářská práce, UJEP Ústí nad Labem 2009.

KOUCKÁ, Kristýna. *První pozemková reforma na velkostatecích Křivoklát, Plasy a Radnice*. Disertační práce, UK Praha 2016.

VORLÍKOVÁ, Iva, *Historie pivovarnictví v Plasích*. Bakalářská práce, ZČU Plzeň 2017.

Stavebně-historické průzkumy, rešerše

LANCINGER, Luboš, *Plasy, Konvent, stavebně-historický průzkum, I. etapa: Dějiny objektu*, Praha 1975. Uloženo v NPÚ v Plzni, přepsal Vlastimil Svoboda.

LANCINGER, Luboš, *Plasy, Prelatura, stavebně-historický průzkum, I. etapa: Dějiny objektu*, Praha 1976. Uloženo v NPÚ v Plzni, přepsal Vlastimil Svoboda.

LANCINGER, Luboš. *Plasy. Starý pivovar čp. 5. Stavebně-historický průzkum. I. etapa: Dějiny objektu*. Praha 1980. Uloženo v NPÚ v Plzni, přepsal Vlastimil Svoboda.

LANCINGER, Luboš, *Plasy, Hospodářský dvůr, stavebně-historický průzkum, I. etapa: Dějiny objektu*, Praha 1974. Uloženo v NPÚ v Plzni, přepsal Vlastimil Svoboda.

KODERA, Pavel. *Archivní rešerše SHP, I. (textová) část*. 2010. Uloženo v NTM CSD Plasy.

SPELEO Řehák, *NKP Klášter Plasy – Podzemí Opatské rezidence, Nálezová zpráva*, Praha 2016. Uloženo u správy kláštera Plasy, veřejně nepřístupné.

Literatura

BALÍK, Stanislav, HANUŠ, Jiří, *Katolická církev v Československu 1945–1989*, Brno 2007.

BERAN, Lukáš a kol., *Industriální topografie průmyslová architektura a technické stavby Plzeňský kraj*, Praha 2013.

BERDAHL, Robert, *Purgatory of Fools: A Memoir of the Aristocrats' War Nazi Germany by Tatiana Metternich*. In: *The American Historical Review*, No. 3, Oxford 1979, s. 791–792.

BUBEN, Milan, *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, Praha 2004.

BUKAČOVÁ, Irena, *Architektura Jana Blažeje Santiniho-Aichla na severním Plzeňsku*, Beroun 2015.

BUKAČOVÁ, Irena. *Inventář plaského kláštera v době jeho zrušení 1785–86*. In: *Vlastivědný sborník: čtvrtletník pro regionální dějiny severního Plzeňska 7. Mariánská Týnice*, 1998, roč. VIII, č. 1, nečíslováno.

BUKAČOVÁ, Irena. *Plaská železárna. Příspěvek k dějinám západočeského železářství v 19. století*. In: *Z dějin hutnictví 11. Rozpravy NTM*. Praha, 1982, s. 72–85.

CÍSAŘOVÁ, Jitka a kolektiv, *Šlechtická sídla ve stínu prezidentských dekretů*, Praha 2017.

DROZDA, Robert, *Železná dráha v Plasích, Plasy 2013*.

HOFFMANOVÁ, Jaroslava, *Hrobka Metternichů v Plasích*. In: *Minulostí západočeského kraje XXXI, Archiv města Plzně, Plzeň 1996*, s. 189–206.

HORYNA, Mojmír, *Jan Blažej Santini-Aichel*, Praha 1998.

- HUBKA, Petr, *Plasy*, Plasy 1987.
- HURT, Miloslav, SOUTNER, Oldřich, *Plasy 1145–1995. 850 let*, Horní Bříza 1994.
- CHARVÁTOVÁ, Kateřina, *Dějiny cisterckého řádu v Čechách 1142–1420*, Praha 2013.
- CHUDÁREK, Zdeněk, *Některá nová zjištění o stavebním vývoji klášterního kostela Nanebevzetí Panny Marie v Plasích ve 12. až 14. století*. In: *Plaský klášter a jeho minulý a současný přínos pro kulturní dějiny: sborník příspěvků ze semináře konaného v Plasích a Mariánské Týnici ve dnech 11. – 13. května 2005*, Plasy 2005, s. 3–24.
- KAHUDA, Jan, *Kancléř Metternich a Plasy ve světle soudobých dokumentů*, Plasy 2009.
- KAHUDA, Jan, *Z dějin rodinného archivu Metternichů*. In: *Metternich a jeho doba*, Plzeň 2009, s. 125–129.
- KAPLAN, Karel, *Stát a církev v Československu v letech 1948–1953*, Brno 1993.
- KOČKA, Václav, *Dějiny politického okresu kralovického*, Rakovník 2010.
- KODERA, Pavel, KSANDR, Karel, *Centrum stavitelského dědictví v Plasích: kronika projektu*, Praha 2015.
- KODERA, Pavel, *Zapomenutý opat Petr Peristerius a hospodaření na plaském klášteře po polovině 16. století*. In: *Proměny plaského kláštera (1145–2015)*, Mariánská Týnice 2015, s. 107–112.
- KONÍČEK, Jiří, *Modus vivendi v historii vztahů Svatého stolce a Československa*, Olomouc 2005.
- KUCHAŘOVÁ, Hedvika, *Doplněk k osudům poslední řeholní komunity kláštera v Plasech*. In: *850 let plaského kláštera (1145–1995)*. Mariánská Týnice 1995, s. 151–153.
- KRČEK, Jakub, *Rušení klášterů na Plzeňsku: Kladruby, Plasy a Chotěšov v době josefínských reforem*, Plzeň 2013.
- LIKOVSKÝ, Zbyněk, *České pivovary 1869–1900*, Praha 2005.
- LIKOVSKÝ, Zbyněk, *Držitelé, provozovatelé a vedoucí pivovarů Českých zemí 1869–1989*, Praha 2010.
- LIKOVSKÝ, Zbyněk, *Pivovary československého území 1900–1948*, Praha 2006.
- LORENZ, Ritter: Metternich-Winneburg Richard Klemens Fürst. In: *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950 (ÖBL)*. Band 6., Wien 1975, s. 250.

- MAŠKOVÁ, Jana, *Proměny edukačního potenciálu a doprovodné programy objektů patřících v minulosti pod klášter Plasy pro žáky základních škol*. In: *Proměny plaského kláštera (1145–2015)*. Mariánská Týnice 2015, s. 171–184.
- METTERNICHOVÁ, Tatiana, *Léontine: Das intime Tagebuch der Tochter Metternichs von 1826 bis 1829, 14. bis 18. Lebensjahr*, Wien 1990.
- METTERNICHOVÁ, Taťána, *Svědectví o neobyčejném životě*, Praha 1992.
- MÍRKA, Jakub, *Historie plaského pivovaru do zrušení propinačního práva roku 1869*. In: *Západočeské archivy 2017/VIII*. Plzeň 2017, s. 20–46.
- OKRESNÍ VÝBOR KSČ, *Sborník Muzea okresu Plzeň-sever: sborník ke 40. výročí vyvrcholení národně osvobozenického boje československého lidu a osvobození naší vlasti Sovětskou armádou období let 1945–1960*, Plasy 1985.
- PODLAHA, Antonín, *Posvátná místa království českého III*, Praha 1909.
- PODLAHA, Antonín, *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Kralovickém*, Praha 1912.
- SEKERA, Jan Carlos, HEZKÁ, Iveta a SOUTNEROVÁ, Věra, *Knihovnictví v Plasích: historie a současnost*, Plasy 2015.
- SOUTNER, Oldřich, HUBKA, Petr, (eds), *Osm a půl století v plaské kotlině: 1145-1995, díl I.*, Plasy 1996.
- SOUTNER, Oldřich, HUBKA, Petr, (eds), *Osm a půl století v plaské kotlině: 1145-1995, díl II.*, Plasy 1997.
- SOUTNER, Oldřich, HUBKA, Petr, (eds.), *Osm a půl století v plaské kotlině: 1145-1995, díl III.*, Plasy 2000.
- STEINBACHOVÁ, Věra, *Prameny k dějinám školství ve fondu Velkostatek Plasy*. In: *850 let plaského kláštera (1145–1995)*. Sborník příspěvků semináře „Vývoj a význam plaského kláštera pro české dějiny“, Mariánská Týnice 1995, s. 161–162.
- STRETTIOVÁ, Marie, *O starých časech a dobrých lidech*, Praha 1940.
- ŠAŠEK, Karel, *Neuskutečněný projekt knížete Metternicha: cukrovar v Mariánské Týnici*. In: *Archivní zpravodaj*, č. 3, Plasy 1998, s. 28.
- UHLÍKOVÁ, Kristýna, *Národní kulturní komise 1947–1951*, Praha 2004.
- VANĚK, Miroslav a kolektiv, *Orální historie, metodologické a „technické“ postupy*, Olomouc 2003.
- VANĚK, Miroslav, MÜCKE, Pavel, *Třetí strana trojúhelníku*, Praha 2015.

VLČEK, Pavel, FOLTÝN, Dušan, SOMMER, Petr, *Encyklopedie českých klášterů*, Praha 1997.

VORLÍKOVÁ, Iva, *K historii pivovarnictví v Plasích*. In: *Bohemiae Occidentalis Historica*, 2018, č. 1, s. 47–65.

VOŽENÍLEK, Jan, *Předběžné výsledky pozemkové reformy*, Praha 1930.

Internetové zdroje

Do kláštera se vrátila zakládací listina, chrání ji neprůstředné sklo. In: iDNES.cz [online], cit. [2019-01-10]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/plzen/zpravy/plasy-centrum-stavitelskeho-dedictvi-zakladaci-listina-klaster.A150929_150053_plzen-zpravy_pp.

ŠPIDLÍK, Tomáš, *Svátek Nanebevzetí Panny Marie*, In: Církev.cz [online], cit. [2019-04-04]. Dostupné z: <https://www.cirkev.cz/archiv/110810-svatek-nanebevzeti-panny-marie>.

Plasy – klášter, In: Národní památkový ústav, zpřístupněné památky [online], cit. [2019-01-13]. Dostupné z: <http://previous.npu.cz/pro-navstevniky/zpristupnene-pamatky-npu/po-pracovistich-npu/ups-v-ceskych-budejovicich/sights/klaster-plasy/>.

MAREK, Miroslav, In: Genealogy.eu, [online], cit. [2019-01-30]. Dostupné z: <http://genealogy.euweb.cz/metter/metter3.html#FG>.

Město Plasy, In: Plasy.cz, [online], cit. [2019-01-30]. Dostupné z: <http://www.plasy.cz/mesto/historie/>.

ČESKÁ TELEVIZE, *Československý filmový týdeník 1957*, díl 639/2379 [online], cit. [2019-03-16]. Dostupné z: <https://www.ceskatelevize.cz/porady/1130615451-ceskoslovensky-filmovy-tydenik/207562262700030/>

MARCHAND, Xavier, *Family Tree of Metternich's*, In: Geneanet.org, [online], cit. [2019-04-02]. Dostupné z: <https://gw.geneanet.org/dynasties?lang=en&iz=1153&p=paul+alfons+klemens+lothar+filip+neri+felix+nikomedes&n=von+metternich+winneburg>.

NÁRODNÍ PAMÁTKOVÝ ÚSTAV, *Jak šel čas...* In: Klášter Plasy.eu [online], cit. [2019-04-05]. Dostupné z: <https://www.klaster-plasy.eu/cs/o-klasteru/osa>.

NEJEDLÝ, Vratislav, *Historie Národního památkového ústavu*. In: NPU.cz, [online], cit. [2019-04-06]. Dostupné z: <https://www.npu.cz/historie-npu>.

Seznam pamětníků

Paní Bubínková roč. 1944

Pan Bunda roč. 1940

Pan Domín roč. 1967

Paní Domínová roč. 1944

Pan Drozda roč. 1948

Pan Houdek roč. 1947

Pan Hubka roč. 1955

Pan Juha roč. 1940

Pan Koura roč. 1947

Paní Kulhánková roč. 1951

Paní Křížová roč. 1952

Paní Štruncová roč. 1943

Paní Tafatová roč. 1945

Paní Urbanová roč. 1942

Paní Vorlíková roč. 1952

Paní Zemanová roč. 1939

RESUMÉ

This Master's thesis deals with the use and perception of the area of the former Cistercian monastery in Plasy through the eyes of witnesses. The introductory chapter introduces the reader to the brief history of the monastery, during the time, when it was inhabited by order of Cistercian monks and the House of Metternich. The monks lived there until 1785 when the monastery was abolished by the reforms of Joseph II. In 1827, Austrian Chancellor Klement Václav Lothar von Metternich – Winneburg bought the entire estate. His family owned it until the Second World War. Emphasis is placed on highlighting the influence of the Metternichs and their relationship to the inhabitants of Plasy and to their employees. In 1945, the property was nationalized and till nowadays it is owned by the state.

The theoretical part of the thesis deals mainly with the history of the area and the buildings belonging to it. The second chapter describes to the readers the course of the Second World War in Plasy and its influence on events and inhabitants. After the Second World War, the people of Plasy changed their view of the Metternichs and the buildings and estates they owned. These objects in post-war Czechoslovakia resembled old feudal regimes. The property was nationalized, the items were stolen or sold in auctions. The area of Plasy ceased to be perceived as a whole and a unique monument.

The next part of this chapter describes the history of individual buildings in the area. We can see their use here since the abolition of the monastery in 1785 until 1980 with the exception of the Second World War. Some areas served after the Second World War for the same purposes as before (eg granary), others completely changed their function (castle). After the Second World War, the buildings in the complex became part of the second category of the state monument care. In the buildings, we would find mainly offices of various institutions, but also warehouses, library, archive or museum. Before 1980, the reconstruction of the area was underway, but it is just now when a major restoration has become successful.

The third chapter brings subjective views of witnesses, especially employees and visitors on the use and perception of the area in the period under review. Before introducing the interviews, the thesis describes the methodology. The research was conducted using narrative history, a questionnaire survey and a probe method and a

total of sixteen narrators participated. It is clear from their testimonies that most of them knew the monastery as a historical monument, but its value was not often mentioned. Employees perceived the former monastery mainly as their workplace. They began to appreciate the value of this monument only after the 1989 revolution. However, all witnesses perceive the current development of reconstructions positively and wish the area its renewal soon. Only excerpts from interviews are published in the chapter, transcripts and records of whole interviews are available in the author's archive.

The last chapter briefly describes the fate of the former monastery complex after 1980 up to the present. In the 1980s, most institutions moved to new premises and some refurbishments were completed. The reconstruction of the hospital wing or reconstruction of rooms in the prelatore for the District Library was completed. After the revolution, costly reconstructions of monastery buildings continued. At the beginning of the new millennium, the convent received a new roof followed by a roof of the prelatore and the reconstruction of farm buildings. Presently, the prelatore and the church are being reconstructed with a plan to become accessible to the public after 2020. The former monastery complex is currently administered by four institutions - the National Heritage Institute, the National Technical Museum, the Roman Catholic Parish and the town of Plasy.

PŘÍLOHY

- 1. Mapa prodejen v Plzeňském kraji odebírajících nápoje z plaské sodovkárny.**
- 2. Letní refektář konventu zachycený v roce 1969.**
- 3. Projekt adaptace sýpky na sladovnu, rok 1869.**
- 4. Kryt civilní obrany zbudovaný pod budovou prelatury v roce 1963.**
- 5. Interiér krytu.**
- 6. Interiér krytu.**
- 7. Současný stav hospodářských budov. Vpravo věž sv. Floriána, vlevo štít s motivem habsburské orlice.**
- 8. Lucerna kapitulní síně.**
- 9. Stav bývalé sala terreny zachycený v roce 1990.**
- 10. Prostory zimního refektáře v konventu v roce 1994.**

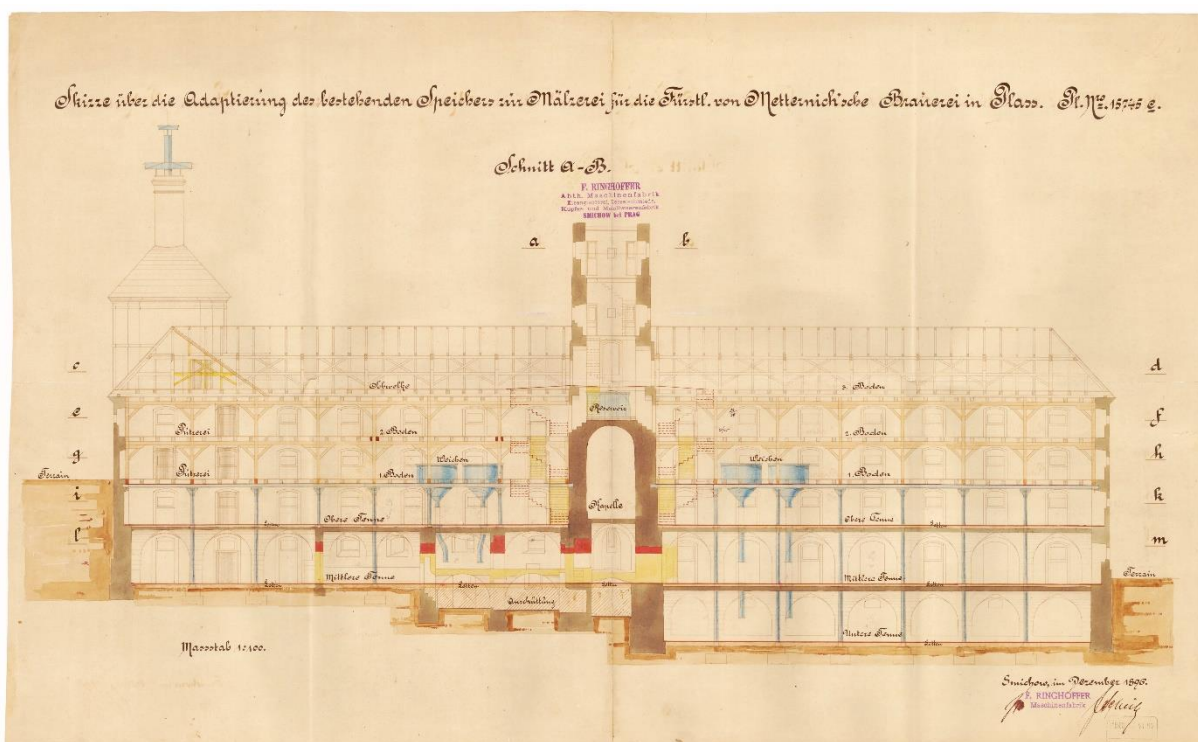

Příloha č. 1. Mapa prodejen v Plzeňském kraji odebírajících nápoje z plaské sodovkárny. Originál uložený v osobním archivu paní Štruncové.

Příloha č. 2. Letní refektář konventu zachycený v roce 1969. SOKA Plasy, f. MěstNV, Fotografie areálu kláštera, Jan Gryc 1969, nezpracováno, veřejnosti nepřístupné.

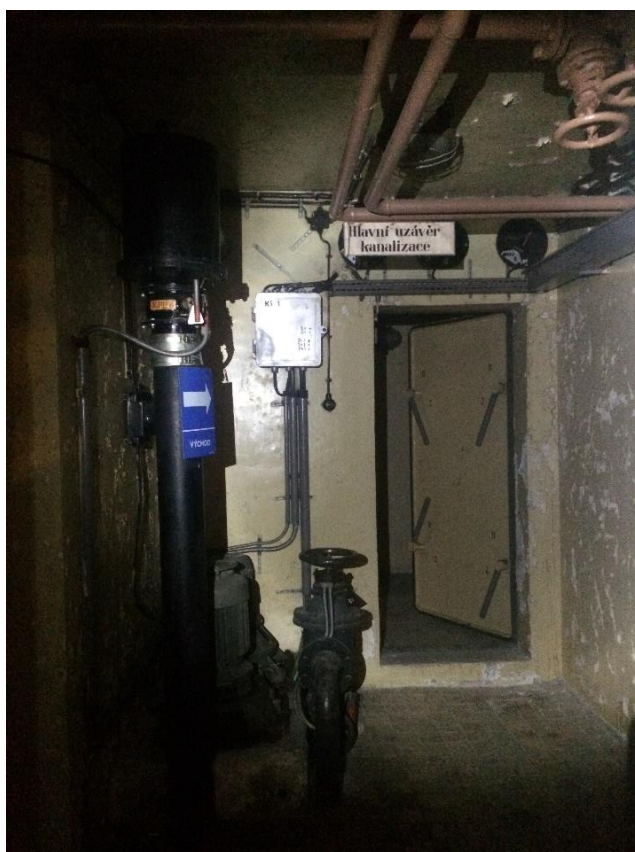
Příloha č. 3. Projekt adaptace sýpky na sladovnu, rok 1869. Archiv PPAS, f. Pivovar Plasy, k. 1, i. č. 20, sign. A5a14.

Příloha č. 4. Kryt civilní obrany zbudovaný pod budovou prelatury v roce 1963. Foto autorka, 2019.

Přílohy č. 5 a 6. Interiér krytu. Foto autorka, 2019.

Příloha č. 7. Současný stav hospodářských budov. Vpravo věž sv. Floriána, vlevo štít s motivem habsburské orlice. Foto autorka, 2019.

Příloha č. 8. Lucerna kapitulní síně. Foto autorka, 2019.

Příloha č. 9. Stav bývalé sala terreny zachycený v roce 1990. SOkA Plasy, f. MěstNV, Fotografie areálu kláštera, Jan Gryc 1990, nezpracováno, veřejnosti nepřístupné.

Příloha č. 10. Prostory zimního refektáře v konventu v roce 1994. SOkA Plasy, f. MěstNV, Fotografie areálu kláštera, Radovan Koderá 1994, nezpracováno, veřejnosti nepřístupné.